

1972:83

Invandrar- utredningen 2

Tolkservice.

Nordisk språkkonvention

Stockholm 1972

Statens offentliga utredningar

1972:83

Inrikesdepartementet

Invandrar- utredningen 2

Tolkservice

Nordisk språkkonvention

Betänkande avgivet
av invandrarutredningen
Stockholm 1972

ISBN 91-38-00271-X

Till Statsrådet och chefen för inrikesdepartementet

Genom beslut den 28 maj 1968 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för inrikesdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga med uppdrag att utreda invandras anpassningsproblem m. m.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades samma dag såsom sakkunniga riksdagsledamoten Yngve Möller, tillika ordförande, riksdagsledamoten Hugo Bengtsson, dåvarande riksdagsledamoten Ingrid Diesen, riksdagsledamoten Bengt Fagerlund, dåvarande riksdagsledamoten Nils Kellgren samt riksdagsledamöterna Lennart Mattsson och Rolf Wirtén.

De sakkunniga antog namnet invandrarutredningen.

Den 8 juli 1969 erhöll Kellgren begärt entledigande från uppdraget som ledamot samt förordnades byråchefen Ove Jönsson att vara ledamot av utredningen.

Att såsom experter biträda utredningen tillkallades den 5 maj 1969 dåvarande undervisningsrådet Ragnar Israelsson och numera departementsrådet Ossian Larnstedt, den 13 juni 1969 numera biträdande professorerna Harald Swedner och professorn Arne Trankell, den 13 augusti 1969 generaldirektören Kjell Öberg, den 3 november 1969 hovrättsassessorerna Trygve Hellners, den 2 februari 1971 biträdande sekreteraren hos riksdagens socialutskott Jan Svedberg samt den 18 oktober 1971 kanslirådet Stina Wahlström.

Den 22 juni 1971 överlämnade invandrarutredningen ett delbetänkande om invandrarernas utbildningssituation med förslag om grundutbildning i svenska för vuxna invandrare (SOU 1971:51).

Invandrarutredningen får härmed över-

lämna ett delbetänkande om samhällets tolkservice med förslag om utbildning och auktorisation av tolkar. Utredningen redovisar i betänkandet även en undersökning av förutsättningarna från svensk synpunkt för ingående av en nordisk språkkonvention av det slag som föreslagits i Nordiska rådets rekommendation nr 29/1966.

Reservation har avgivits av ledamoten Mattsson och särskilt yttrande av ledamoten Diesen.

Utredningens sekretariat har under arbetet med betänkandet bestått av byrådirektörerna Jonas Widgren, Stig Lundström, och Sven Reinans samt under perioden 7 februari - 9 juni 1972 byråintendenten Sven Hjelmskog och fil.kand. Sulo Huovinen.

Stockholm den 29 november 1972.

Yngve Möller

Hugo Bengtsson

Ingrid Diesen

Bengt Fagerlund

Ove Jönsson

Lennart Mattsson

Rolf Wirtén

/Jonas Widgren

Innehåll

Förkortningar	6	5.3 Regional och lokal tolkutbildning .	45
Sammanfattning	7	5.4 Auktorisation av translatorer	46
Kapitel 1 <i>Inledning</i>	9	5.5 Translator publicus	48
1.1 IU:s arbete	9	5.6 Examination av rättstolkar	48
1.2 Tolkfrågorna	10		
1.3 Definitioner	10	Kapitel 6 <i>Önskemål från invandraror-</i>	
1.3.1 Begreppet invandrare	10	<i>ganisationer</i>	50
1.3.2 Begreppet tolk	10		
		Kapitel 7 <i>IU:s överväganden</i>	52
Kapitel 2 <i>Invandrarna — spridning och</i>		7.1 Behovet av ökad tolkservice	52
<i>språkförhållanden</i>	12	7.2 Riktlinjer för en förbättrad tolk-	
2.1 Utläningar och utrikes födda	12	<i>service</i>	54
2.2 Språktillhörighet och svenskkun-		7.3 Tolkutbildning	57
<i>skaper</i>	14	7.3.1 Inledning	57
2.3 Uppgifter om tolkservice från IU:s		7.3.2 Högre tolkutbildning	58
<i>intervjuundersökning</i>	15	7.3.3 Övrig tolkutbildning	61
		7.3.4 Läromedel, terminologiskt	
Kapitel 3 <i>Gällande bestämmelser</i>	18	<i>arbete</i>	62
3.1 Bestämmelser om tolk	18	7.4 Auktorisation av tolkar och över-	
3.2 Regler om språkkunskap som villkor		<i>sättare</i>	63
<i>för tjänstetillsättning</i>	21	7.5 Tolkförmedling	64
		7.6 Översättningsservice	65
Kapitel 4 <i>Nuvarande tolkservice</i>	22	7.7 Språkkunskap hos tjänstemän	66
4.1 Statliga myndigheter	22	7.8 Anställda tolkar	66
4.2 Primärkommunerna	29	7.9 Ersättning till tolk	66
4.3 Landstingen	35	7.10 Tystnadsplikt för tolk	67
4.4 Företagen	38		
		Kapitel 8 <i>Frågan om en nordisk språk-</i>	
Kapitel 5 <i>Nuvarande utbildning och</i>		<i>konvention</i>	69
<i>auktorisation av tolkar</i>	41	8.1 Inledning	69
5.1 Utbildning på universitetsnivå	41	8.2 Förarbetena till Nordiska rådets	
5.1.1 Utbildning i främmande språk		<i>rekommendation</i>	70
<i>vid universiteten</i>	41	8.3 IU:s överväganden	71
5.1.2 Alternativa studiekurser	42	8.3.1 Allmänna synpunkter	71
5.1.3 Invandarspråk i utbildnings-		8.3.2 Allmänt om innehållet i en	
<i>linjerna vid filosofisk</i>		<i>språkkonvention</i>	73
<i>fakultet</i>	43	8.3.3 Närmare om utformningen av	
5.2 SIV:s försöksverksamhet med		<i>en språkkonvention</i>	75
<i>tolkutbildning</i>	43		

<i>Reservation och särskilt yttrande</i>	80	Bilaga 8 <i>Översikt över regleringen av språk- och tolkfrågor i vissa främmande stater</i>	99
Bilaga 1 <i>Kostnadsberäkningar</i>	81	8.1 <i>Inledning</i>	99
1.1 <i>Samhällets tolkservice</i>	81	8.2 <i>Nordiska länder</i>	99
1.1.1 <i>Möjligheterna att genomföra kostnadsberäkningar</i>	81	8.2.1 <i>Danmark</i>	99
1.1.2 <i>Nuvarande kostnader</i>	81	8.2.2 <i>Finland</i>	100
1.1.3 <i>Kostnadsutvecklingen</i>	82	8.2.3 <i>Island</i>	104
1.2 <i>Högre tolkutbildning</i>	83	8.2.4 <i>Norge</i>	104
1.3 <i>Övrig tolkutbildning</i>	85	8.3 <i>Vissa övriga länder</i>	105
1.4 <i>Nämnden för auktorisation av tolkar och översättare</i>	85	8.3.1 <i>Belgien</i>	105
Bilaga 2 <i>Förslag till lag om tystnadsplikt för tolk</i>	87	8.3.2 <i>Schweiz</i>	105
2.1 <i>Lagförslag</i>	87	8.3.3 <i>Storbritannien</i>	106
2.2 <i>Specialmotivering</i>	87	8.3.4 <i>Förbundsrepubliken Tyskland</i>	106
Bilaga 3 <i>Förslag till former för auktorisation m. m.</i>	88	Bilaga 9 <i>Tolkservice i Eskilstuna</i>	108
3.1 <i>Auktorisation av tolkar och översättare</i>	88	Suomenkielinen tiivistelmä	115
3.1.1 <i>Auktorisationsprov för tolkar</i>	88	Summary	117
3.1.2 <i>Auktorisationsprov för översättare</i>	89		
3.2 <i>Examination av tolkar</i>	89		
Bilaga 4 <i>Förslag till innehåll i högre tolkutbildning</i>	90		
Bilaga 5 <i>Översikt över utbildningsmöjligheter i främmande språk vid universiteten i Sverige</i>	91		
Bilaga 6 <i>Tolkutbildning utomlands</i>	94		
Bilaga 7 <i>Auktorisation av translatorer i övriga nordiska länder</i>	96		
7.1 <i>Danmark</i>	96		
7.1.1 <i>Tidigare ordning</i>	96		
7.1.2 <i>Nuvarande ordning</i>	96		
7.2 <i>Finland</i>	96		
7.2.1 <i>Tidigare ordning</i>	96		
7.2.2 <i>Nuvarande ordning</i>	97		
7.3 <i>Island</i>	97		
7.4 <i>Norge</i>	97		
7.4.1 <i>Tidigare ordning</i>	97		
7.4.2 <i>Nuvarande ordning</i>	97		

Förkortningar

ABF	Arbetarnas bildningsförbund
AMS	arbetsmarknadsstyrelsen
AST	allmänt avlöningsavtal för statliga och vissa andra tjänster
Ds	departementsstencil
FCO	lokal facklig centralorganisation
FL	förvaltningslagen (1971:290)
FoB 1970	1970 års folk- och bostadsräkning
FPL	förvaltningsprocesslagen (1971:291)
ITV	interntelevision
IU	invandrarutredningen
JK	justitiekanslern
JO	justitieombudsmannen
Ju	justitiedepartementet
KU	konstitutionsutskottet
LO	Landsorganisationen i Sverige
LU	lagutskottet
prop.	proposition
RB	rättegångsbalken
rskr	riksdagsskrivelse
SAF	Svenska Arbetsgivareföreningen
SCB	statistiska centralbyrån
SFS	svensk författningssamling
SIV	statens invandrarverk
SOU	statens offentliga utredningar
SU	statsutskottet
SÖ	skolöverstyrelsen
TBV	Tjänstemännens bildningsverksamhet
UKÄ	universitetskanslersämbetet

Sammanfattning

IU:s uppdrag är att kartlägga invandrarnas och de etniska minoriteternas situation i Sverige och att lägga fram en plan för samhällsåtgärder på olika områden för dessa grupper. IU:s första delbetänkande, som avlämnades år 1971 (SOU 1971:51), behandlade invandrarnas utbildningssituation och innehöll bl.a. förslag om grundutbildning i svenska för vuxna invandrare.

Detta andra delbetänkande av IU behandlar tolk- och översättarservice och innehåller sammanfattningsvis följande:

- IU beskriver nuvarande tolkservice och konstaterar att en rad positiva insatser gjorts på detta område under senare år. Tillgången på tolkar inom olika samhällsområden är dock otillräcklig. Staten, kommunerna och landstingen bör därför ta ett större ansvar för tolkfrågorna. Arbetsmarknadens parter bör ägna ökad uppmärksamhet åt behovet av en effektiv språkservice på arbetsplatserna.
- För att tillgodose behovet av kvalificerade tolkar föreslår IU att tolkutbildning anordnas på högskolenivå. Den bör bygga på tidigare förvärvade språkkunskaper och omfatta tre terminer specialstudier. En särskild tolkskola, som bör knytas till ett av universiteten i landet, bör svara för utbildningen. Skolan bör dimensioneras för sex samtidiga kurser för tolkar i olika språk och för sammanlagt 72 elever.
- De nuvarande möjligheterna till utbildning för s. k. kontakttolkar bör breddas. Kurser i form av studiecirkel (60—80 timmar) bör anordnas av studieförbunden i samråd med bl.a. arbetsmarknadens parter. Tolkutbildning bör även förekomma vid folkhögskolor.
- IU föreslår att auktorisation av tolkar och översättare sker genom en statlig nämnd, som bör arbeta i nära anslutning till den föreslagna tolkskolan. Därutöver bör examination anordnas regionalt för personer som är verksamma som kontakttolkar.
- IU föreslår att en lagstadgad tystnadsplikt införs för tolkar och översättare som anlitas av det allmänna.
- SIV bör ges resurser för utökad översättningsservice åt myndigheter, organisationer och företag. Samhällsorganen bör i större utsträckning än för närvarande använda flerspråkiga blanketter.
- Samhällsorganen bör rekrytera personer med kunskaper i invandrarpråk till tjänster där kontakter med invandrare ofta förekommer och om underlag finns inrätta fasta toltjänster.
- IU har även undersökt förutsättningarna för en språkkonvention av det slag som innefattas i Nordiska rådets rekommendation nr 29/1966. En sådan konvention skulle innebära att medborgare i ett nordiskt land vid hänvändelse till myndighet i annat nordiskt land utan kostnad fick använda sitt eget språk. Enligt IU bör Sverige ansluta sig

till tanken på en nordisk språkkonvention.
En sådan konvention förutsätter bl. a. att
nuvarande tolkservice i Sverige förbättras i
enlighet med vad IU föreslagit.

1.1 IU:s arbete

IU:s uppdrag är att kartlägga invandrades och etniska minoriteters problem i Sverige samt att lägga fram en plan för samhällsåtgärder på olika områden för invandrare och minoriteter (med undantag för samer). Direktiven återfinns i 1969 års riksdagsberättelse (In 1969:22) och i SOU 1971:51.

IU:s hittillsvarande verksamhet kan i stort delas upp i fyra skeden. Under det första skedet, fram till september 1970, inriktade IU sitt arbete på att kartlägga invandrarnas och minoriteternas situation. IU samverkade därvid med den år 1967 av chefen för inrikesdepartementet tillsatta expertgruppen för utredningsverksamhet i arbetsmarknadsfrågor (EFA) i uppläggningsen av en rikstäckande intervjuundersökning som omfattade både invandrare av olika nationaliteter och svenskar. IU inledde även lokal undersökningsverksamhet rörande olika invandrargrupper i en storstadskommun (Malmö) och en landsortskommun (Lessebo) samt vissa undersökningar om fördomar och diskriminering. IU genomförde vidare under denna arbetsperiod en enkät till 52 kommuner, en enkät till svenska utlandsmyndigheter och ett tjugotal utfrågningar av företrädare för invandrar- och minoritetsgrupper, myndigheter och organisationer. En delegation av IU besökte Finland. En utförlig beskrivning av IU:s undersökningsverksamhet finns i bilaga 1 i SOU 1971:51.

Under det andra skedet, september 1970 till juni 1971, inriktade IU sitt arbete på betänkandet om invandrarnas utbildningssituation, vilket överlämnades till chefen för inrikesdepartementet den 22 juni 1971. I betänkandet föreslås bl.a. en allmän grundutbildning i svenska för vuxna invandrare. Betänkandet har remissbehandlats. Förslag om svenskundervisning för invandrare har med anledning av betänkandet lagts fram för riksdagen av Kungl. Maj:t i prop. 1972:100.

Under det tredje skedet, juli 1971 till februari 1972, gjordes en genomgång av de olika frågekomplex som IU har att behandla, varvid en preliminär diskussion om insatser på skilda samhällsområden ägde rum med utgångspunkt från bl.a. resultaten av IU:s undersökningar. Bland de områden som togs upp vid denna genomgång kan nämnas invandrarnas situation i arbetslivet, invandrarnas bostadssituation, social service för invandrare, kommunerna och invandrarna, minoritets- och kulturstödsfrågor och informationsfrågor. I denna genomgång ingick även en översikt av invandrades situation i andra länder och av migrationsrörelserna i Europa. Delegationer av IU besökte Canada, Jugoslavien, Nederländerna och Storbritannien.

En fjärde arbetsperiod inleddes i mars 1972. Under denna har arbetet inriktats på redovisningen av IU:s överväganden och undersökningsresultat i detta delbetänkande och i ett kommande huvudbetänkande.

1.2 Tolkfrågorna

För IU har det framstått som angeläget att med förtur ta upp problem som sammanhänger med bristen på kunskaper i svenska bland invandrare. Språksvårigheter är ofta ett avgörande hinder för många invandrare att ta del av viktig information och klara kontakter med myndigheter och i arbetslivet. IU har därför valt att med prioritet föreslå åtgärder som kan underlätta kontakterna med den svensktalande omgivningen. De frågor som behandlas i detta betänkande har således nära samband med de frågor som togs upp i IU:s första betänkande.

Detta samband påpekas i IU:s direktiv, i vilka det bl. a. framhålls att "det måste vara en primär uppgift för samhället att medverka till att en utlänning som bosätter sig här får kunskaper i svenska språket och om det svenska samhällets byggnad och funktion. Åtgärder i detta syfte har redan vidtagits eller föreslagits. Det tar emellertid tid innan utlänningen får så goda kunskaper i svenska språket och så djup insikt i samhällsförhållandena här att han kan klara sig på egen hand i alla situationer. Särskilt gäller detta hans kontakter med myndigheter av olika slag --. Samhället bör ta på sig ett ansvar för att utlänningen får den särskilda service som sålunda behövs under den första tiden efter hans inflyttning till Sverige."

I direktiven hänvisas i detta sammanhang även till Nordiska rådets rekommendation nr 29/1966, i vilken rådet hemställer till regeringarna i de nordiska länderna att utreda förutsättningarna för en konvention som syftar till att underlätta nordiska medborgares kontakter med domstolar och andra myndigheter i annat nordiskt land. På grund av att rekommendationen har nära beröring med de tolkfrågor av allmän natur som behandlas i detta betänkande tar IU i detta sammanhang upp även de problem som är förknippade med frågan om en nordisk språkkonvention. IU:s undersökning i denna del gäller främst förutsättningarna från svensk synpunkt för ingående av en sådan konvention (beträffande förslaget till nordisk språkkonvention, se vidare kap. 8).

1.3 Definitioner

1.3.1 Begreppet invandrare

I IU:s betänkande SOU 1971:51 förs i avsnitt 2.1 ett resonemang om innebörden av begreppet invandrare. Där påpekas bl. a. att man i det allmänna språkbruket i Sverige använder benämningen *invandrare* om i Sverige bosatta personer av utländsk härkomst, framför allt då sådana som har kommit till Sverige efter andra världskriget. Till invandrarna räknas vanligen även i Sverige födda utlänningar. Ibland avser man med invandrare alla i Sverige bosatta utländska medborgare, ibland räknar man även in naturaliserade svenska medborgare.

Även i detta betänkande använder IU termen invandrare i dess allmänna icke närmare definierade betydelse. Om en viss tidsperiod anges i anslutning till termen invandrare (t. ex. invandrare till Sverige 1945-1955), avses invandrare enligt den officiella statistikens definition, dvs. under den aktuella tidsperioden som inflyttade från utlandet kyrkobokförda personer.

Med *utlänning* avses personer som saknar svenskt medborgarskap, dvs. medborgare i utländska stater och statslösa. Med i Sverige bosatta utlänningar avses utlänningar som är kyrkobokförda i Sverige. Med *utvandrare* avses personer som avregistrerats i folkbokföringen som utflyttade till utlandet.

1.3.2 Begreppet tolk

Med *tolk* avses i detta betänkande, om inget annat anges, både den som tolkar muntligen från ett språk till ett annat och den som gör en skriftlig översättning (jfr 9 § FL). IU har av praktiska skäl valt att i detta betänkande företrädesvis använda begreppen "tolk" och "tolkning" i denna allmänna bemärkelse i stället för att i varje fall göra en distinktion mellan muntlig och skriftlig översättning. När begreppet *översättare* används avses en person som skriftligen överför innehållet i en text från ett språk till ett annat. Med *translator* avses en av handelskammare auktoriserad översättare.

I sak föreligger åtskilliga skillnader mellan att överföra ett meddelande muntligt (tolkning) eller skriftligt (översättning) till ett annat språk. Det gäller t. ex. beskaffenheten av det material tolken eller översättaren har att utgå från, möjligheten att anlita hjälpmedel och kraven på överföringens exakthet. IU anser inte det vara nödvändigt att med tanke på förevarande betänkande närmare redogöra för skillnaderna mellan tolkning och översättning.

Ibland används begrepp som "arbetsplatstolk", "polistolk", "sjukhustolk" etc. Man torde i allmänhet då endast mena att vederbörande tolkar i det angivna sammanhanget, även om han genom kurser eller erfarenhet naturligtvis kan ha förvärvat speciella kunskaper om ordförråd m. m. inom området. Det finns emellertid ingen klar skiljelinje mellan tolkar inom olika samhällssektorer och det är mycket vanligt att samma person tolkar åt olika uppdragsgivare och inom vitt skilda områden. En annan indelning som ibland används tar sikte på tolkarnas kvalifikationer för uppgifter av olika svårighetsgrad. Man talar således om A-, B- och C-tolkar och menar med A-tolkar personer

som, genom utbildning eller lång erfarenhet, har fått ett stort ordförråd och är kapabla att tolka i alla situationer, medan t. ex. C-tolkarna i allmänhet inte har någon utbildning och ett mera begränsat ordförråd. IU avser för sin del inte att införa en sådan terminologi. Förslagen om auktorisation av tolkar och översättare och om examination av tolkar i avsnitt 7.4 bör dock medföra att begreppen auktoriserad tolk (respektive auktoriserad översättare) och examinerad tolk kommer att användas när förslagen genomförts. I de fall då i IU:s överväganden eller förslag talas om "kvalificerade tolkar" avses främst tolkar som har en kompetens motsvarande den som IU föreslår skall gälla beträffande auktoriserad tolk. Med "kontaktolk" menar IU en tolk som uppträder i sammanhang där sådan kompetens i regel inte krävs.

Beträffande muntlig tolkning skiljs mellan konsekutiv tolkning och simultantolkning. Med konsekutiv tolkning åsyftas tolkning som sker del för del och med simultantolkning tolkning som sker samtidigt med talaren.

2.1 Utlänningar och utrikes födda

I IU:s delbetänkande om invandrarernas utbildningssituation (SOU 1971:51) gavs i kap. 2 en allmän översikt av tillgänglig statistik om invandrarna i Sverige. Sedan dess har uppgifter från 1970 års folk- och bostadsräkning (FoB 1970) om utlänningar och utrikes födda publicerats. Vidare har numera vissa uppgifter från befolkningsstatistiken redovisats utförligare än tidigare. I detta avsnitt återfinns vissa sådana nya statistiska data som kan vara av särskilt intresse vid behandling av frågan om samhällets tolkservice.

Enligt FoB 1970 uppgick antalet i Sverige bosatta utlänningar till 407 808 den 1 november 1970, varav 331 640 var födda i utlandet och 76 168 i Sverige. Antalet i utlandet födda personer var samtidigt 537 585, varav 205 945 var svenska medborgare. Bland de utrikes födda ingår ett antal svenskar som fötts utomlands (bl. a. svensk-amerikaner). Antalet personer som blivit svenska medborgare genom naturalisation är dock högre än antalet i utlandet födda svenska medborgare, då det bland de naturaliserade finns personer som fötts i Sverige som utländska medborgare. I tabell 1 redovisas de större invandrargrupperna enligt FoB 1970.

Folkräkningens uppgifter avser i Sverige kyrkobokförda personer. De reservationer beträffande felaktigheter i statistiken över utländska medborgare i Sverige som görs i SOU 1971:51 (avsnitt 2.3.2) gäller även uppgifterna i FoB 1970.

De senast tillgängliga statistiska uppgifterna om antalet utlänningar i Sverige avser årsskiftet 1971/72 (egentligen läget enligt länsstyrelsernas dataregister vecka 03 år 1972). Antalet utländska medborgare (inklusive statslösa) var då 416 567.

I avsnitt 2.3.5 i SOU 1971:51 redovisade IU vissa uppgifter om invandrarernas regionala fördelning i Sverige. I tabellerna 2 och 3 ges vissa kompletterande uppgifter om utländska medborgare i kommunblock den 31 december 1971.

Som framgår av tabell 2 hade närmare hälften av alla kommunblock (132 av 272) mindre än 500 utländska medborgare i sin befolkning vid årsskiftet 1971/72. I endast 14 kommunblock bodde mer än 5000 utlänningar¹. I dessa 14 kommunblock bodde 46 procent av alla utlänningar i landet. Koncentrationen av de utländska medborgarna till vissa områden i Sverige belyses även i tabell 3 av det höga antalet kommunblock där inga eller ytterst få grekiska, italienska eller jugoslaviska medborgare bor. Kartorna figur 2.1—2.4 visar utlänningarnas geografiska fördelning i Sverige. Invandrarna är starkt koncentrerade till de mest tätbefolkade delarna av Sverige. Finländska medborgare återfinns över hela landet medan andra

¹ Stockholm (47 759 bosatta utlänningar 31.12.71), Göteborg (39 819), Malmö (20 255), Borås (11 451), Eskilstuna (10 602), Västerås (10 423), Södertälje (10 377), Norrköping (7 396), Botkyrka/Salem (6 564), Solna/Sundbyberg (6 298), Nacka (6 270), Haninge (5 418), Uppsala (5 442), Helsingborg (5 395).

Tabell 1 Utlänningar och utrikes födda i Sverige.

Land	Den 1.11.1970 enligt FoB 1970				Den 31.12.1971 enligt folkbokföringen
	Medborgare i angivet land		Födda i angivet land		
	Samtliga	Därav födda i samma land	Samtliga	Därav svenska medborgare	Medborgare i angivet land
Danmark	31 468	21 286	39 152	17 598	30 363
Finland	207 499	173 476	235 453	61 469	206 298
Island	1 706	..	1 627	..	1 678
Norge	27 636	19 636	44 681	24 756	27 364
Estland	18 513	17 211	..
Grekland	13 558	11 450	11 835	273	16 290
Italien	7 801	5 483	7 268	1 553	7 510
Jugoslavien	36 026	31 692	33 779	1 644	40 553
Polen	4 142	3 554	10 851	5 395	4 846
Tjeckoslovakien	4 171	3 918	7 392	2 963	4 336
Tyskland	20 843	14 142	41 793	26 643	20 053
Ungern	4 455	3 407	10 650	6 982	4 808
Österrike	4 972	3 187	7 927	4 346	4 756
USA	5 838	3 410	12 646	9 033	6 382
Samtliga utländska stater	407 808	..	537 585	205 945	416 567

Källa: FoB 1970 del 3; råtabeler hos SCB.

Tabell 2 Kommunblocken i Sverige efter antal och andel utlänningar i befolkningen vid årsskiftet 1971/72

Antal utlänningar	Andel utlänningar (%)								Samtliga
	—0,9	1,0—1,9	2,0—2,9	3,0—4,9	5,0—6,9	7,0—9,9	10,0—14,9	15,0—	
— 99	25	7							32
100—199	6	33	2	1					42
200—499	3	14	20	19	1	1			58
500—999		6	10	20	12	5	2	1	56
1 000—1 999		3	5	10	13	5	3		39
2 000—4 999			1	3	6	12	4	5	31
5 000—9 999				1	2	1	3		7
10 000—					1	3	3		7
Samtliga	34	63	38	54	35	27	15	6	272

Källa: Råtabeler hos SCB.

Tabell 3 Kommunblock efter antal bosatta utlänningar av vissa nationaliteter vid årsskiftet 1971/72.

Antal personer med angivet medborgarskap	Medborgarskapsland					Samtliga utlänningar
	Finland	Grekland	Italien	Jugoslavien	Tyskland	
0		112	112	51	6	—
1— 9	9	59	97	52	58	—
10— 49	53	36	40	62	122	14
50— 99	28	22	11	34	45	18
100— 199	44	23	6	36	19	42
200— 499	54	15	2	22	19	58
500— 999	35	4	3	9	—	56
1 000—1 999	26	—	1	3	2	39
2 000—4 900	17	1	—	1	1	31
5 000—	6	—	—	2	—	14
Summa	272	272	272	272	272	272

Källa: Rätabeller hos SCB.

invandrargrupper i huvudsak är bosatta i södra Sverige. Vissa invandrargrupper såsom italienare, greker och turkar har en starkt koncentrerad bosättning.

Enligt direktiven skall IU inte behandla problem som möter turister, tillfällighetsarbetare och andra utlänningar som tillhör liknande kategorier. I kontakter med sådana personer kan dock behov av tolkservice uppstå, och uppgifter som belyser dessa förhållanden kan vara av värde för att möjliggöra en allsidig bedömning av i detta betänkande aktuella spörsmål (jfr avsnitt 7.2).

Sedan år 1958, då bestämmelserna om det nordiska passkontrollområdet infördes, saknas uppgifter om inresande till Sverige. Till det nordiska passkontrollområdet inreste år 1971 12 470 199 icke nordiska medborgare, av vilka 520 724 inreste via Sverige. Det höga totalantalet inresande till det nordiska passkontrollområdet beror i stor utsträckning på det stora antalet gränspasseringar som görs av personer bosatta intill den danska gränsen; inte mindre än 10 541 501 av de inresande var västtyskar. Tidigare gjorde Svenska Turisttrafikförbundet beräkningar av antalet inresande till Sverige med ledning av uppgifterna om antalet inresande till det nordiska passkontrollområdet. Sådana beräkningar anses dock numera så osäkra att de inte längre publiceras. Tillförlitliga uppgifter om resan-

deströmmarna mellan de nordiska länderna saknas även. Antalet resenärer med båt eller färja mellan Sverige och Finland beräknas till två miljoner per år, varav ungefär 60 procent antas vara svenskar.

Årligen utfärdas ett stort antal preliminärskatteskattsedlar till utlänningar som inte är kyrkobokförda i Sverige. Många av dessa blir senare kyrkobokförda medan resten kan antas arbeta i Sverige en kortare tid. Antalet sådana korttidsarbetande i Sverige är okänt men förmodligen rör det sig om ett par tiotusen personer per år.

2.2 Språktillhörighet och svenskkunskaper

Uppgifter om etnisk eller språklig tillhörighet finns inte i den officiella statistiken i Sverige. En viss vägledning kan man dock få genom de uppgifter om utländska medborgare och utrikes födda som publiceras främst i folkräkningarna.

I tabell 4 anges det troliga antalet personer (inklusive barn) som några grupper i Sverige med annat modersmål än svenska kan omfatta. Dessa siffror måste uppfattas som mycket grova uppskattningar. De bygger främst på FoB 1970. Uppskattningar om antalet personer med danska, norska, tyska och engelska som modersmål har inte gjorts,

då beräkningar för dessa grupper skulle bli betydligt osäkrare än för andra grupper. Samtliga dessa grupper skulle dock hamna bland de större i tabellen. Antagandet att de finskspråkiga utgör 230 000 personer innebär att tre procent av befolkningen skulle ha finska som modersmål. Det bör observeras att uppskattningarna avser personer med visst modersmål, inte personer som kan anses eller själva anser sig tillhöra motsvarande minoritetsgrupp.

Tabell 4 Uppskattat antal personer i Sverige med annat modersmål än svenska för några större grupper år 1970.

Språk	Antal personer	Därav svenska medborgare
Finska ¹	230 000	76 000
Estniska	24 000	22 000
Serbiska	18 000	750
Grekiska	12 000	200
Ungerska	10 000	5 000
Kroatiska	9 000	350
Samiska ²	5 000	5 000
Italienska	7 000	1 500
Polska	5 000	3 000
Lettiska	4 000	3 600

¹ Antalet finskspråkiga bland de finländska invandrarna (och deras barn) har uppskattats till 200 000 och antalet finskspråkiga i Tornedalen till 30 000. Ofta uppges den finskspråkiga befolkningen i Norrbotten omfatta 40 000 personer men den siffran har angetts för år 1950 och det är troligt att antalet har sjunkit genom försvenskning.

² Samerna brukar anges vara 10 000, men en del av dessa är förmodligen inte samisk-språkiga. I 1945 års folkräkning uppges 4 100 personer ha samiska som hemspråk i familjen, medan 5 000 hade eller hade haft samiska som språk i föräldrahemmet.

I SOU 1971:51 publicerade IU i bilaga 2 utförliga uppgifter om kunskap i svenska bland invandrare från IU:s intervjuundersökning¹. Där beräknades att ungefär tre fjärdedelar av de vuxna invandrarna vid invandringen saknar kunskaper i svenska som motsvarar dem som kan förvärfvas genom den av IU i betänkandet föreslagna grundutbildningen i svenska under 240 timmar. Den resterande fjärdedelen består av danska och norska medborgare samt finländska invandrare med svenska som modersmål. Antalet svenskspråkiga bland de nyinvandrade fin-

ländarna uppskattades till 15 procent med ledning av uppgifter i IU:s intervjuundersökning. En senare undersökning² visar att denna beräkning stämmer för år 1968 men att andelen svenskspråkiga bland de finländska invandrarna sjunkit åren 1969 och 1970. Andelen svenskspråkiga anges för år 1968 till 15,2 procent, år 1969 till 8,7 procent och år 1970 till 7,5 procent. Detta kan innebära att IU:s tidigare beräkningar av det totala antalet invandrare med bristande kunskap i svenska nu ligger något i underkant, men å andra sidan har under åren 1970 och 1971 skett en stor återutvandring till Finland. Denna återutvandrargrupps sammansättning med hänsyn till invandringstidpunkt och kunskaper i svenska är okänd. Detta gör att mera detaljerade beräkningar av antalet invandrare med bristande kunskap i svenska är svåra att göra.

2.3 Uppgifter om tolkservice från IU:s intervjuundersökning

I IU:s intervjuundersökning ställdes till finländska och jugoslaviska invandrare i åldern 16-66 år frågor om användning av tolk under året före intervjutidpunkten (hösten 1969).

Den inledande frågan var formulerad: Hur ofta har Ni under det senaste året haft tolk med Er när Ni sökt arbete, besökt någon myndighet eller dylikt? Frågan besvarades med fasta svarsalternativ från "ingen gång" till "över tio gånger". Genom frågans formulering har man troligen undvikit att mer eller mindre tillfälliga "tolkningar", t. ex. under samtal med arbetskamrater och dylikt, har uppfattats som "användning av tolk". Frågan torde också ha uppfattats så att den inte skulle omfatta tillfällena då den intervjuade blivit kontaktad via tolk, t. ex. på arbetsplatsen.

Av finskspråkiga invandrare (dvs. finländska invandrare som uppger att deras modersmål är finska) har ungefär hälften och

¹ Undersökningen beskrivs närmare i bilaga 1 i SOU 1971:51.

² Nils Haggström, Regionala och demografiska aspekter på flyttningsrörelserna mellan Finland och Sverige åren 1968-70, stencil februari 1972, Geografiska institutionen, Umeå universitet.

Tabell 5 Användning av tolk under det senaste året efter nationalitet och förmåga att tala svenska (enligt egen uppfattning). Procent.

Nationalitet Förmåga att tala svenska	Har använt tolk vid tillfällen					Summa	Andel av hela gruppen med mot- svarande kunskap i svenska
	0	1—2	3—5	6—10	över 10		
<i>Jugoslaver</i>							
Mycket bra	98,2	—	1,8	—	—	100	16
Ganska bra	83,1	10,5	4,8	0,4	1,3	100	33
Ganska dåligt	43,9	24,0	12,1	3,8	16,3	100	26
Mycket dåligt	24,5	20,4	22,5	5,7	26,9	100	19
Kan inte alls	18,3	7,1	34,4	—	40,2	100	6
Summa	67,3	13,8	8,8	1,7	8,4	100	100
<i>Finnar</i>							
Mycket bra	97,2	2,8	—	—	—	100	17
Ganska bra	87,9	5,6	5,6	0,5	0,3	100	24
Ganska dåligt	40,9	25,0	19,0	5,1	10,0	100	18
Mycket dåligt	17,5	20,1	22,0	14,7	25,8	100	28
Kan inte alls	15,7	14,2	14,9	7,6	47,7	100	13
Summa	51,6	15,4	13,9	5,8	13,2	100	100

av jugoslaviska invandrare två tredjedelar inte vid något tillfälle under det senaste året använt tolk. Den uppgivna användningen av tolk är — naturligt nog — starkt beroende av vederbörandes förmåga att tala svenska (se tabell 5).

De jugoslaviska kvinnorna använder tolk något oftare än männen, medan någon skillnad mellan könen inte kan konstateras för finnarnas del (se tabell 6). Antalet invandrare

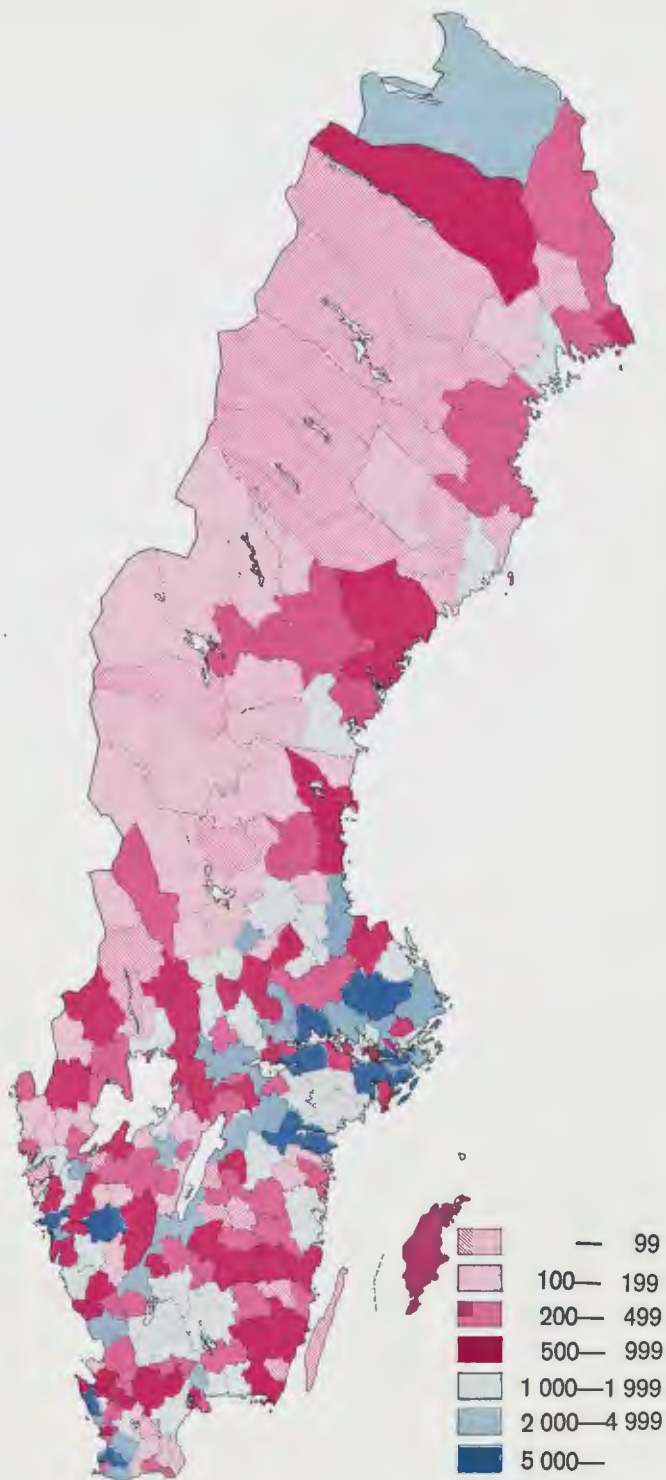
med annan sysselsättning än förvärvsarbete är så litet att endast gruppen "hemmafru" kan redovisas separat. För såväl jugoslaver som finnar gäller att hemmafruarna uppger sig använda tolk i något mindre utsträckning än genomsnittet.

I tabell 7 redovisas de intervjuades uppgifter om vilket ärende tolkningen gällde vid senaste tillfället. Speciellt för kvinnorna dominerar läkarbesöken. En stor del av sva-

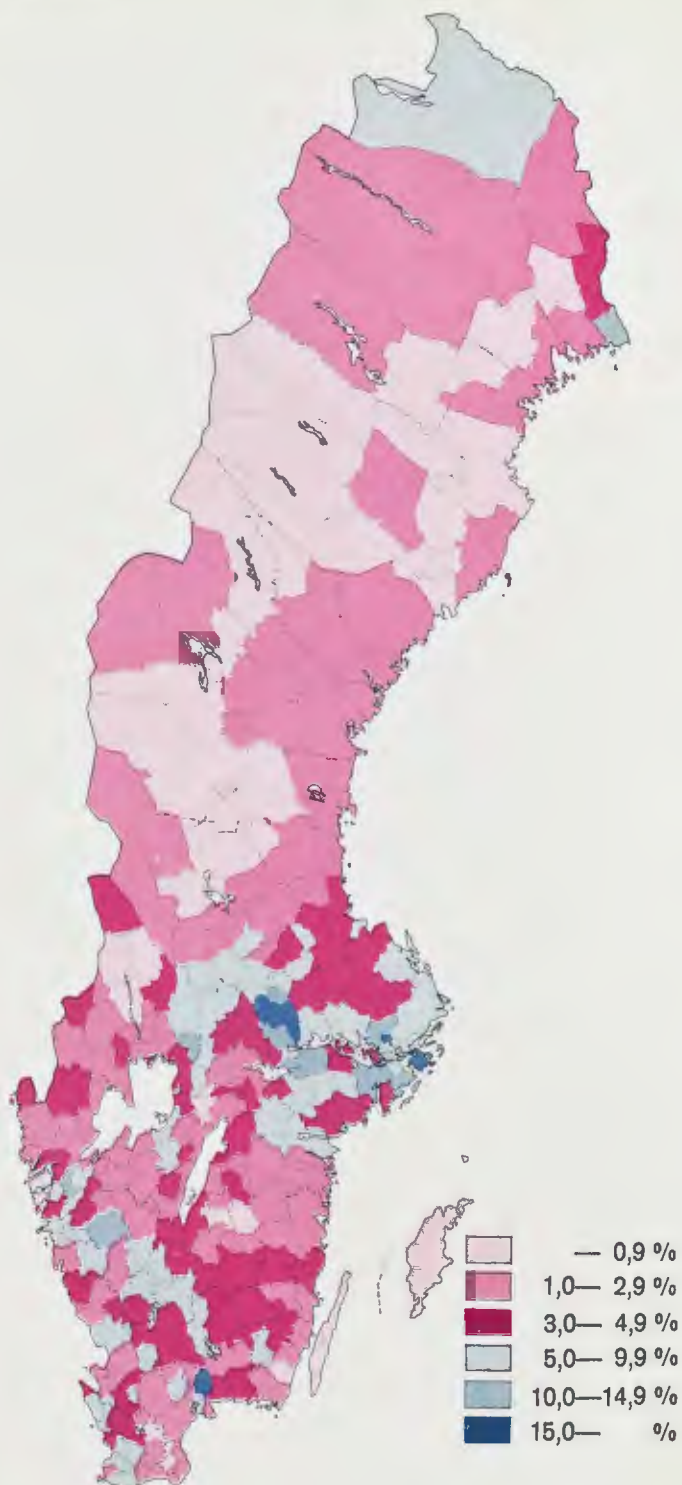
Tabell 6 Användning av tolk under det senaste året efter nationalitet, kön och sysselsättning. Procent.

Nationalitet	Har använt tolk vid tillfällen					Summa
	0	1—2	3—5	6—10	Över 10	
<i>Jugoslaver</i>						
Män	77,1	8,7	6,9	1,4	5,8	100
Kvinnor	52,9	21,2	11,4	2,4	12,1	100
Därav "hemma- fruar"	66,1	12,8	12,8	—	8,3	100
<i>Finnar</i>						
Män	51,7	15,9	15,4	5,1	11,9	100
Kvinnor	51,5	15,1	12,7	6,4	14,3	100
Därav "hemma- fruar"	54,0	10,2	12,9	9,7	13,2	100

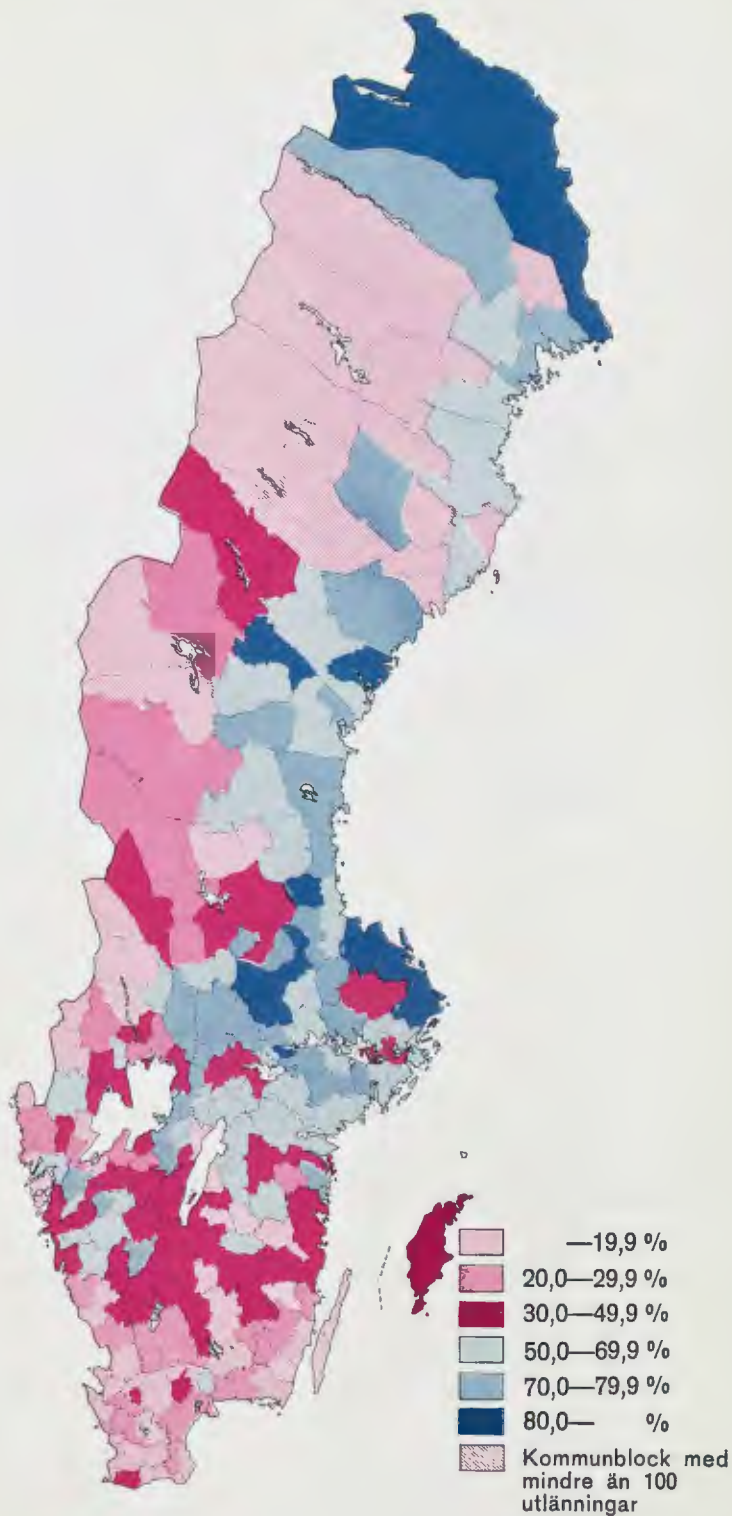
Figur 2.1 Kommunblocken
31/12 1971 efter antal bosatta
utlänningar

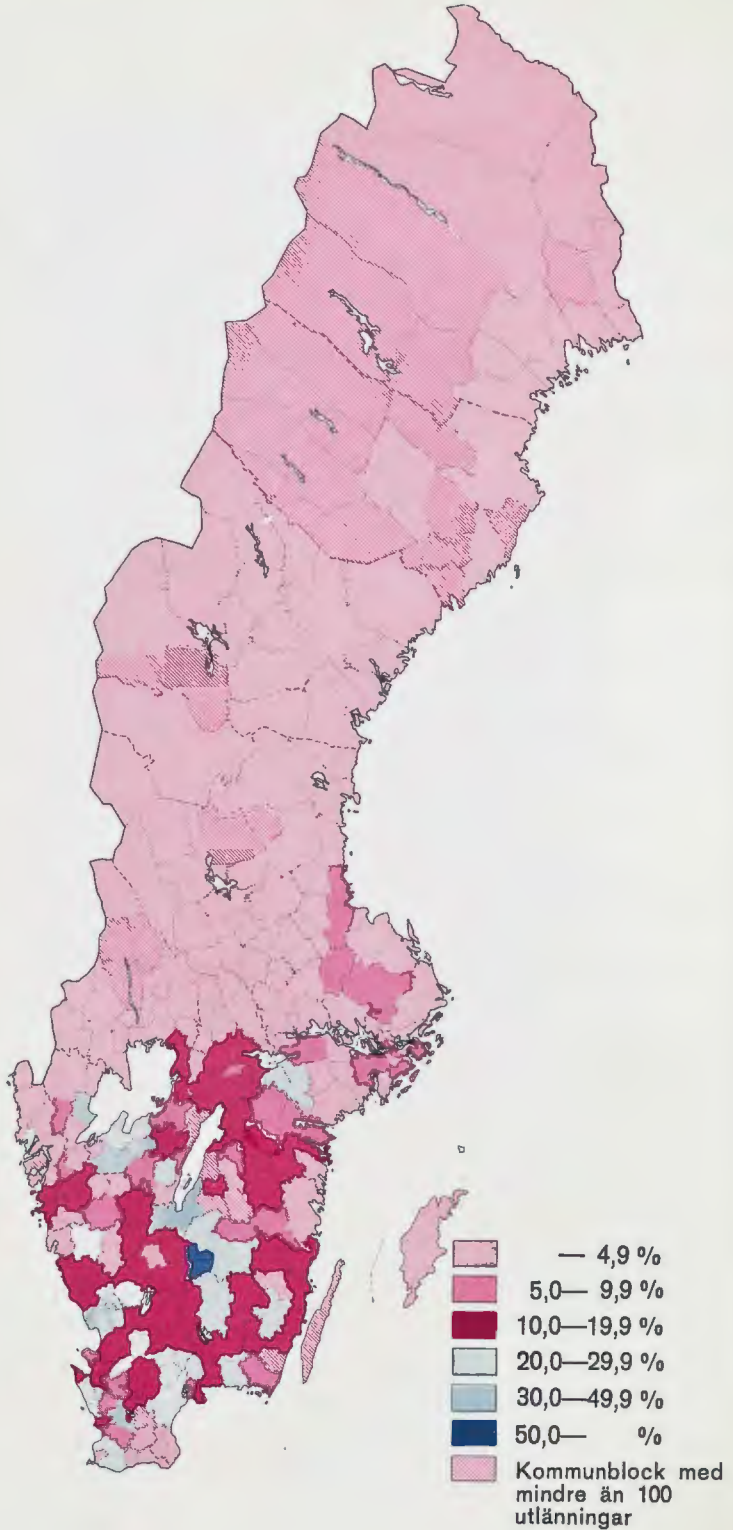
Figur 2.2 Kommunblocken
31/12 1971 efter andelen
utlänningar i befolkningen

Figur 2.3 Andel finländare av
samtliga utlänningar i
kommunblocken 31/12 1971

Figur 2.4 Andel jugoslaver av
samtliga utlänningar i
kommunblocken
31/12 1971

Tabell 7 Ärende där tolk har använts (senaste tillfället) efter kön och nationalitet. Procent.

Nationalitet Kön	Ärende där tolk har använts					Summa
	Läkar- besök	Sökte arbete	Isamband med ar- betet	Besök hos myn- dighet	Annat	
<i>Jugoslaver</i>						
Män	23,7	3,6	24,3	15,5	32,4	100
Kvinnor	38,9	14,7	11,3	13,9	21,2	100
Summa	32,6	10,1	17,0	14,6	25,8	100
<i>Finnar</i>						
Män	25,8	12,5	17,4	3,9	40,5	100
Kvinnor	63,7	10,3	11,3	0,5	14,1	100
Summa	46,1	11,3	14,1	2,1	26,3	100

ren har kodats som "annat". Däri ingår ett stort antal ärenden som gäller bostaden. Vidare uppges besök i affärer och bilskola samt vissa ärenden som eventuellt kan ha gällt myndighetskontakt, t. ex. "bilkollision", "i samband med skilsmässa", "vid muntliga förhöret för körkort" etc.

Som tolk har i de flesta fall tjänstgjort "en

bekant landsman" (se tabell 8). Även familjemedlemmar uppges ofta ha varit tolkar. Att familjemedlemmar oftare uppges tolka för jugoslaver än finnar kan sammanhånga med att bland finnarna finns flera ogifta, men även med att i de jugoslaviska familjerna mannen oftare kan svenska bättre än hustrun.

Tabell 8 Vem anlätades som tolk vid senaste tillfället efter nationalitet. Procent.

Nationalitet	Tolken var					Annan	Summa
	Maka/ make	Barn	Bekant lands- man	Bekant svensk	Tolk från inv.- byrå		
Jugoslaver	15,7	12,0	55,9	2,7	8,0	5,7	100
Finnar	9,2	5,9	65,0	5,1	6,9	7,9	100

3.1 Bestämmelser om tolk

I fråga om rättegång vid *allmän domstol* gäller att handläggningen skall äga rum på svenska språket. Uttrycklig föreskrift härom har ansetts obehövlig. I 5 kap. 6—8 § § rättegångsbalken (RB) ges vissa regler om anlitan av tolk vid muntlig förhandling inför domstol¹. Enligt 6 § första stycket får tolk anlitas att biträda rätten, om part, vittne eller annan som skall höras inför rätten inte behärskar svenska språket. Som tolk anlitas antingen allmän tolk, som är fast knuten till domstolen, eller lämplig person som förordnas att biträda i visst mål (6 § andra stycket). Rätten äger också att hos länsstyrelsen påkalla biträde för att erhålla tolk. Något hinder möter inte att ledamot av rätten fullgör uppdraget som tolk. Den som till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad får inte tjänstgöra som tolk (6 § fjärde stycket). När någon anställs som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall han inför rätten avlägga ed (försäkran) att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag som lämnats honom (7 §). Tolk har rätt till ersättning av allmänna medel för uppdraget (8 §). För allmän tolk gäller i detta hänseende särskilda regler (se nedan). Annan tolk har rätt till arvode och ersättning för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt. I brottmål där åklagare för talan bekostas ersättningen av statsverket.

Eljest föreligger skyldighet för parterna att slutligen svara för tolkkostnaden (18 kap. 13 § RB).

Enligt kungörelsen (1947:644)² om anställande av allmän tolk m. m. skall sådan tolk finnas vid Haparanda och Gällivare tingsrätter för tolkning i finska språket. Allmän tolk tillsätts av tingsrätten genom förordnande tillsvidare. Han är skyldig att på anmodan biträda vid handläggningen av mål och ärenden³. Han har rätt till dagarvode med 160 kr för varje förrättningsdag samt resekostnadsersättning och traktamente enligt allmänna resereglementet (1952:735). Ersättning till allmän tolk betalas av statsverket.

Bestämmelserna i 5 kap. 6—8 § § RB, vilka i första hand avser tvistemål och brottmål, gäller på grund av hänvisning i 11 § lagen (1946:807) om handläggning av domstols-

¹ Med anledning av 1971 års förvaltningsrättsreform (prop. 1971:30, KU 36, rskr 222) har föreslagits vissa ändringar i 5 kap. 6—8 § § RB, se en inom justitiedepartementet upprättad PM angående vissa ändringar i rättegångsbalken m. m. (Ds Ju 1972:1). Ändringarna innebär i huvudsak att tolk alltid skall anlitas vid hörande av någon som inte behärskar svenska språket, att tolk vid behov även får anlitas i annat fall och att kostnaderna för tolk i större utsträckning än nu skall stanna på statsverket. Beträffande förslaget till ändring i RB se vidare avsnitt 7.2.

² Senaste lydelse 1972:392.

³ Häri ingår även uppgiften att ombesörja översättning från finska till svenska av handling som inges till domstolen, se Ds Ju 1972:1 s. 7 och statsligaren 1972/73 II E 1.

ärenden också i ärende som hör till den s. k. frivilliga rättsvården, t. ex. ärende om förmynderskap eller bouppteckning. För enstaka typer av ärenden finns vissa särregler som bl. a. rör kostnaden för tolk, se t. ex. 9 § lagen (1947:816) om bevisupptagning åt utländsk domstol.

Det förutsätts att inlaga eller annan handling i mål eller ärende hos allmän domstol skall vara avfattad på svenska språket (jfr SOU 1964:27 s. 228). Domstolen torde dock vara skyldig att godta handling på danska eller norska, om annat inte är föreskrivet, se t. ex. 3 § lagen (1934:68) om verkan av konkurs, som inträffat i Danmark, Finland, Island eller Norge, och 1 § kungörelsen (1947:848) med särskilda bestämmelser om bevisupptagning åt domstolar i vissa främmande stater. Enligt 27 § ackordskungörelsen (1970:858) har det lagts i konkursdomarens hand att, om det bedöms vara lämpligt, godta även handling på engelska, franska eller tyska språket som kommer in från en utomlands bosatt borgenär. I samma paragraf föreskrivs att om handlingen är avfattad på annat utländskt språk skall översättning ske till svenska. Någon allmän regel om hur domstol bör förfara när någon som inte behärskar svenska språket meddelar sig skriftligen med domstolen finns emellertid inte. Medel för bekostande av översättning av sådana skrivelser torde ej heller ha anvisats.¹

Vad angår *förvaltningsdomstolar* finns numera allmänna regler om anlitan av tolk i 50—52 § § förvaltningsprocesslagen (FPL) (1971:291). Lagen äger tillämpning vid rättskipning i regeringsrätten, kammarrätt, skatterätt och länsrätt.² Beträffande muntlig förhandling föreskrivs att rätten vid behov skall anlita tolk, om part, vittne eller annan som skall höras inför rätten inte behärskar svenska språket. Med tanke bl. a. på skriftlig handläggning (se prop. 1971:130 s. 604) föreskrivs vidare att domstolen även i annat fall vid behov får anlita tolk. I detta avseende föreligger alltså en skillnad mot vad som nu gäller beträffande rättegång vid allmän domstol. Till de berörda reglerna ansluter särskilda bestämmelser om hinder att vara tolk på grund av jäv, om tolks skyldighet att avlägga ed

(försäkran) och om ersättning till tolk. I sistnämnda hänseende gäller att den som fullgör uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten har rätt till arvode samt ersättning för kostnad och tidsspillan. Kostnad för tolk skall betalas av allmänna medel.

Beträffande *förvaltningsmyndigheter* gäller sedan årsskiftet 1971/72 en allmän bestämmelse om tolk i 9 § förvaltningslagen (FL).³ Enligt denna bestämmelse får myndighet vid behov anlita tolk, när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket. Regeln innefattar således ett bemyndigande för myndighet att använda tolk. I förarbetena till lagen (prop. 1971:30 s. 381) framhöll chefen för justitiedepartementet bl. a. att det knappast kunde komma i fråga att utforma en bestämmelse i ämnet så, att myndighet generellt ålades att meddela sig med en icke svensktalande person på hans eget språk. Bestämmelsen i 9 § FL fick enligt hans mening ses som en rekommendation till myndigheterna att anlita tolk, när det behövdes. I förarbetena till lagen framhölls vidare att en inlaga inte fick avvisas enbart av den anledningen att den inte var avfattad på svenska (prop. s. 382). Med uttrycket "tolk" avses i lagen både den som tolkar muntligen från ett språk till ett annat och den som gör en skriftlig översättning av en handling. FL innehåller inte några regler om skyldighet för tolk att avlägga ed (försäkran), om hinder att vara tolk på grund av jäv eller om kostnad för tolk. På sistnämnda punkt uttalades (prop. s. 382) att det fick anses ligga i sakens natur att den som

¹ Se PM angående vissa ändringar i rättegångsbalken (Ds Ju 1972:1) s. 7.

² Förhållandena vid andra domstolar än de uppräknade förvaltningsdomstolarna förbigås här.

³ Det bör påpekas att FL inte gäller ärende hos Kungl. Maj:t, hos myndighet som hör till den s. k. oregerade kommunalförvaltningen, hos exekutiv myndighet i dess exekutiva verksamhet eller hos polis-, åklagar- eller tullmyndighet, om ärendet avser myndighetens verksamhet till förekommande eller beivrande av brott, se 2 § FL. Den princip som slagits fast i 9 § FL torde emellertid äga analog tillämpning hos de nämnda myndigheterna, se t. ex. Förvaltningslagen och dess tillämpning hos Kungl. Maj:t (PM upprättad 31.1.1972 inom statsrådsberedningen) s. 31.

fullgjorde uppdrag som tolk annorledes än i tjänsten skulle få skälig ersättning härför. Att ersättningen skulle utgå av statsmedel hos statlig myndighet och av kommunala medel hos kommunal myndighet ansågs inte behöva uttryckligen utsägas i lagen.

Vid sidan av den allmänna regeln om tolk i 9 § FL finns även särskilda regler i ämnet i olika specialförfattningar. I 42 § fjärde stycket utlänningslagen (1954:93) förutsätts att myndighet kan anlita tolk vid förhör i utlänningsärenden. Vissa regler om ersättning till tolk som uppträder i sådant sammanhang är meddelade i 87 och 88 §§ utlänningskungörelsen (1969:136). Enligt 57 § utsökningskungörelsen (1971:1098) gäller beträffande mål hos kronofogdemyndighet (utmätningssman) att underrättelse, bevis eller annan handling som översänds till eller delges den som vistas utomlands och inte har känt ombud i Sverige skall vara avfattad på språk som mottagaren kan antas förstå. För översättning av handlingen kan biträde erhållas hos utrikesdepartementet. Taxeringsnämnd, som ämnar anlita tolk, skall enligt 15 § taxeringsförordningen (1956:621) först samråda med skattechefen (jfr prop. 1971:60 s. 72).

I fråga om patentärenden gäller enligt 3 § patentkungörelsen (1967:838) särskilda regler om det språk på vilket patentsökan skall vara avfattad. Beskrivning av uppfinningen samt patentkrav skall vara avfattade på svenska. Annan handling får vara skriven på svenska, danska eller norska. Är ingiven handling avfattad på annat språk än som sålunda är föreskrivet, skall översättning ges in. Är det inte fråga om beskrivning eller patentkrav, kan patentverket dock avstå från att kräva översättning eller godta översättning till annat språk än svenska, danska eller norska. Liknande regler är beträffande varumärkesärenden intagna i 7 § kungörelsen (1960:648) med tillämpningsbestämmelser till varumärkeslagen och kollektivmärkeslagen.

Den tolkservice som förekommer vid svenska myndigheter betingas inte bara av inhemska regler utan också av Sveriges *folkrättsliga förpliktelser*. Vad angår konventionsåtaganden är främst Europarådets konvention år 1950 angående skydd för de

mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna av intresse. I art. 5 i konventionen föreskrivs bl. a. att den som "arresteras" skall underrättas om skälen för åtgärden och om varje anklagelse mot honom snarast möjligt på ett språk, som han förstår. I prop. 1951:165 angående Sveriges anslutning till konventionen (s. 11) uttalades att föreskriften motsvarades av "bestämmelserna i RB". Art. 6 stipulerar att den som blivit anklagad för brottslig gärning skall äga bl. a. följande minimirättigheter, nämligen att ofördröjligen på ett språk, som han förstår, och i detalj bli underrättad om innebörden av och orsaken till anklagelsen mot honom och att utan kostnad åtnjuta bistånd av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som begagnas i domstolen. I fråga om dessa föreskrifter uttalades (prop. s. 12) att de i full utsträckning var täckta av RB.

Sverige har även i bilaterala konventioner gjort åtaganden som rör utlännings språkliga problem vid kontakt med svensk myndighet. Som exempel härpå kan nämnas vissa bestämmelser i 1969 års konvention mellan Sverige och Jugoslavien rörande social trygghet (se prop. 1969:14 och SFS 1969:375). Konventionen, som avser olika frågor på socialförsäkringens område, innehåller bl. a. en föreskrift om att vederbörande myndigheter och organ får skriftväxla direkt med varandra och med enskild person (art. 18). Vidare ges en regel om att handling som vid tillämpning av konventionen tillställs vederbörande myndigheter eller organ i det ena fördragsslutande landet, inte får avvisas av den anledningen att den är avfattad på officiellt språk i det andra landet (art. 23)¹. De nu berörda föreskrifterna torde vara standardklausuler i bilaterala konventioner på området². Även på andra områden än det nu berörda förekommer emellanåt bestämmelser om vilket språk som skall användas i ansök-

¹ Enligt art. 8 i den mellan Sverige och Jugoslavien slutna tillämpningsöverenskommelsen till konventionen skall i överenskommelsen angivna blanketter (ansökan om pension eller om ersättning från yrkesskadeförsäkringen) upprättas på svenska och serbokroatiska språken.

² Beträffande sådana konventioner, se vidare under 20 kap. 15 § lagen (1962:381) om allmän försäkring i lageditionen.

ningshandlingar och dylikt när utländska medborgare har att göra med svensk myndighet. Från skatteområdet kan t. ex. nämnas att art. 8 i tilläggsöverenskommelsen till 1965 års dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Schweiz (SFS 1967:11) öppnar möjlighet för skattskyldig som har hemvist i Schweiz att avfatta brev och inlagor till kupongskattnämnden i Sverige på tyska, franska eller engelska. Besvärshandling i ärende om kupongskatt skall dock avfattas på svenska eller vara åtföljd av översättning till detta språk.

I de lagar som utfärdats med anledning av Sveriges tillträde till vissa konventioner om erkännande och verkställighet av utländska domar och beslut uppställs i allmänhet krav på att ansökan om verkställighet skall — om den inte är avfattad på svenska — vara åtföljd av styrkt översättning till detta språk, se t. ex. 7 § sista stycket lagen (1965:723) om erkännande och verkställighet av vissa utländska domar och beslut angående underhåll till barn. I 2 § sista stycket lagen (1962:512) om indrivning i Sverige av underhållsbidrag, fastställda i Danmark, Finland, Island eller Norge, föreskrivs att handling i ärende om sådan verkställighet skall vara åtföljd av bestyrkt översättning i erforderliga delar till svenska, danska eller norska språket, om handlingen är avfattad på finska eller isländska. Ibland krävs att översättningen är till riktigheten officiellt styrkt genom intyg av diplomatisk eller konsulär tjänsteman eller på annat sätt, se t. ex. 7 § andra stycket lagen (1969:12) med anledning av Sveriges tillträde till konventionen den 19 maj 1956 om fraktavtalet vid internationell godsbefordran på väg.¹

3.2 Regler om språkkunskap som villkor för tjänstetillsättning

Någon allmän regel om kunskap i visst eller vissa främmande språk som villkor för innehav eller utövande av offentlig tjänst i Sverige finns inte. Om man bortser från undervisningsområdet, där självfallet sådana kunskaper krävs som villkor för tillsättning av tjänst som lärare i språk, synes författnings-

bestämmelser om språkkunskap som särskilt behörighetsvillkor inte heller förekomma inom olika förvaltningsgrenar annat än undantagsvis². Hänsyn till sökandes språkkunskaper kan givetvis tas vid tillämpning av den i 28 § regeringsformen uttalade principen om förtjänst och skicklighet som befordringsgrunder vid tjänstetillsättning. Detta blir naturligen aktuellt beträffande anställning av personal t. ex. inom utrikesförvaltningen eller hos SIV. Enligt kungörelsen (1930:33) angående kunskap i finska språket såsom befordringsgrund vid tillsättande av vissa tjänstebefattningar skall vid tillsättning av befattning i trakt inom Norrbottens län, där finska språket mer allmänt talas, skäligt avseende fästas vid kunskap i detta språk. I sammanhanget kan också erinras om att i kollektivavtal beträffande vissa statligt reglerade tjänster tagits in särskilda regler om språktillägg, se AST:s specialbestämmelser till 29 § 4 mom. under del XIV (språktillägg till präster inom Härnösands och Luleå stift som har att hålla gudstjänst eller fullgöra annan förrättning på finska eller lappska) och under del XV A (finskspråktillägg till lärare med stationering inom vissa kommuner i Norrland).

¹ Beträffande kravet på översättning vid ansökan om verkställighet av utländsk dom här i landet, se även SOU 1968:40 s. 134 och PM (Ju 1970:20) med förslag till lag om erkännande och verkställighet av nordiska domar på privaträttens område s. 43.

² Se t. ex. kungörelsen (1959:141) angående särskilt villkor för erhållande av prästerlig tjänst inom Norrbottens finsktalande församlingar.

4.1 Statliga myndigheter

Den tolkservice som förekommer hos statliga organ varierar avsevärt alltefter verksamhetens art och omfattning. Skillnader finns också mellan myndigheter på olika nivåer, t. ex. mellan centrala instanser och lokala organ. Bilden av statsmyndigheternas praxis i fråga om tolkservice blir därför ganska splittrad. IU har inte ansett det vara nödvändigt att göra en fullständig genomgång av tolkservice inom alla statliga verksamhetsområden. Kartläggningen har begränsats till främst sådana områden där behov av tolkhjälp förekommer mera regelbundet.

Även med en sådan begränsning uppkommer svårigheter att mera exakt ange omfattningen och beskaffenheten av statsmyndigheternas tolkservice. Till en del hänger detta samman med att uppgifter om tolkhjälp inte finns i officiell statistik och sällan kan erhållas genom myndigheternas interna statistik eller bokföring. Därtill kommer att den tolkservice som förekommer kan variera betydligt på det lokala planet på grund av de stora skillnaderna i fråga om invandrarernas geografiska spridning i Sverige och av variationerna i invandringens omfattning.

Vid kartläggningen av nuvarande tolkservice inom den statliga sektorn har IU i första hand sökt erhålla information om kontaktfrekvensen myndigheten—invandrare, omfattningen av eventuell tolkservice och kostnader för tolkservice. IU har i regel

vänt sig till den centrala förvaltningsmyndigheten (eller motsvarande) på de områden som ansetts bära särskilt undersökas. Under första halvåret 1972 har kontakter i sådant syfte tagits med AMS, domstolsväsendets organisationsnämnd, exekutionsväsendets organisationsnämnd, generaltullstyrelsen, kriminalvårdsstyrelsen, länsstyrelsernas organisationsnämnd, rikspolisstyrelsen, riksskatteverket, socialstyrelsen, SIV samt utrikesdepartementet. Vissa kontakter har även förekommit med arbetarskyddsstyrelsen, centrala studiehjälpsnämnden, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, SÖ, statens trafiksäkerhetsverk, UKÅ samt de affärsdrivande verken. I några fall har på IU:s begäran under medverkan av vederbörande centrala organ gjorts en specialenkät till vissa lokala myndigheter.

I det följande lämnas en översiktlig redovisning för resultatet av IU:s kartläggning av nuvarande tolkservice inom den statliga sektorn. Redovisningen inleds med rättsväsendet (här representerat av myndigheter inom polisväsendet, domstolsväsendet och kriminalvården samt rättshjälpsanstalterna). Vidare berörs hälso-, sjuk- och socialvården (socialstyrelsen), socialförsäkringen (rikssäkringsverket), tullväsendet (generaltullstyrelsen), skatte- och folkbokföringsområdena (riksskatteverket), länsstyrelserna, exekutionsväsendet (exekutionsväsendets organisationsnämnd), arbetsförmedlingen (arbetsmarknadsverket), utlänningskontroll

och invandrarfrågor (SIV) samt utrikesförvaltningen (utrikesdepartementet). Avslutningsvis redovisas uppgifter om tolkservice från vissa ytterligare statliga organ.

Polisväsendet

Uppgifter om tolkservice inom polisväsendet har inhämtats dels genom hänvändelse till rikspolisstyrelsen, dels genom direkta kontakter med företrädare för Stockholms, Göteborgs och Malmö polisdistrikt.

Rikspolisstyrelsens kontakter med icke svensktalande är relativt begränsade och behov av tolkservice föreligger endast i liten omfattning. Merparten av kontakterna klaras genom anställd personal. För översättningar anlitas en särskild översättningsenhet inom styrelsens interposektion. Enheten består av fyra översättare (engelska, franska, tyska och spanska). Därutöver anlitas utomstående översättare för ca 10 000 kr per budgetår.

Rikstäckande uppgifter om de lokala polismyndigheternas anlitage av tolk saknas. Främst torde tolkar anlitas i samband med utredningar enligt utlänningslagstiftningen, t. ex. vid grundutredningar för uppehålls/arbetstillstånd, och i samband med förundersökningar.

Inga uppgifter på riksnivå föreligger om i vilken utsträckning de lokala polismyndigheternas kontakter klaras med hjälp av anställd personal. Situationen vid Malmöpolisens utlänningssektion torde dock vara belysande. Under första kvartalet 1972 besöktes den av 4 764 personer, varav ca 25 procent kunde kommunicera på svenska, engelska eller tyska. De som inte kunde något av dessa språk hade ofta bekanta med sig som tolkar. Under samma tid gjorde sektionen ca 900 utredningar enligt utlänningslagstiftningen. Övervägande delen av dessa skedde med hjälp av tolk. Passkontrollverksamheten i Malmö hade endast i begränsad utsträckning behov av tolk. Merparten av kontakterna på andra språk än svenska skedde på engelska eller tyska, vilka språk i regel klaras av den egna personalen.

Utlänningsenheterna inom de olika polisdistrikten har relativt god tillgång till personal

som någorlunda behärskar engelska och tyska. Anställda inom polisväsendet som genomför utredningar på annat språk än svenska gottgörs för närvarande med 14,50 kr per dag. Tolk tilläggen för polispersonalen i Malmö uppgick under första kvartalet 1972 till 2 030 kr, varav 1 200 kr utgjorde ersättning till personalen vid distriktets utlänningssektion.

Något enhetligt system för rekrytering av tolkar inom polisväsendet finns inte. Vid de tre största polisdistrikten finns en relativt stabil kärna av tolkar, av vilka en del tjänstgjort fem, tio år eller längre. Inte sällan tjänstgör dessa tolkar även inom domstolsväsendet. Rutinerna vid antagning av tolkar skiljer sig inte särskilt mycket mellan de olika polisdistrikten i landet. När ansökan inkommit genomförs en personundersökning för att utröna vederbörandes vandel. Bristen på objektiva kriterier på tolkens kompetens (såsom t. ex. auktorisationsbevis) är i dag ofta besvärande för både klienten, polisen och tolken.

Blanketter som används vid polismyndigheternas kontakter med utlänningar är endast i begränsad utsträckning översatta till främmande språk. Främst finns blanketter som används i ärenden enligt utlänningslagstiftningen översatta (t. ex. ansökan om uppehålls- och arbetstillstånd och beslut om avvísning).

Rikstäckande uppgifter saknas om kostnaderna för polisväsendets tolkservice. Uppgifter från fem polisdistrikt med vilka IU varit i kontakt tyder emellertid på att den sammanlagda kostnaden per år överstiger en milj. kr. Kalenderåret 1971 uppgick tolkkostnaderna inom Stockholms polisdistrikt till 441 000 kr, Göteborgs polisdistrikt 400 000 kr, Malmö polisdistrikt 132 000 kr, Västerås polisdistrikt 15 000—20 000 kr och Västerviks polisdistrikt 1 435 kr.

Domstolsväsendet

Beträffande domstolsväsendet föreligger uppgifter om tolkservice vid de allmänna domstolarna (högsta domstolen, hovrätterna och tingsrätterna). Uppgifter beträffande

förvaltningsdomstolar och särskilda domstolar har däremot inte inhämtats (i fråga om länsrätter och länskatterätter jfr dock s. 27). Uppgifterna rörande de allmänna domstolarna härrör dels från vissa av JO och JK handlagda ärenden, dels från domstolsväsendets organisationsnämnd, dels från en särskild enkät som under våren 1972 riktades till elva tingsrätter (Borås, Eskilstuna, Gällivare, Helsingborgs, Listers och Sölvesborgs, Norrköpings, Solna, Trollhättans, Västerås, Örebro och Östersunds tingsrätter).

Frågor om hur domstol skall förfara när den har att göra med någon som inte behärskar svenska språket (part, vittne eller annan) har varit aktuella sedan lång tid. Mera systematiska åtgärder på detta område har dock genomförts först under 1960-talet. För att underlätta anskaffandet av tolk har vid vissa underrätter upprättats tolkförteckningar, vilka används när tolk behöver anlitas i mål eller ärende hos domstolen. En sådan förteckning har bl. a. sedan år 1966 funnits hos Stockholms tingsrätt. I förteckningen anges numera om tolken med godkänt betyg genomgått kurs i rättstolkning eller är auktoriserad translator. På begäran av dåvarande domstolsberedningen inom justitiedepartementet har formulären till vittnesed, vittnesförsäkran och sanningsförsäkran översatts till en rad språk, däribland finska, grekiska, serbokroatiska, turkiska, ungerska och tjeckiska. Översättningarna av formulären har i fråga om en del av dessa språk tagits in i de ordlistor för tolkar som utarbetats genom SIV och som distribuerats till de allmänna domstolarna. Frågan om ersättning till tolk som anlitas av domstol har bl. a. diskuterats vid en ordförandekonferens i Svea hovrätt i december 1971. Konferensen ledde till utfärdandet av en rekommendation rörande normalarvoden för tolkning (timersättningen varierar mellan 50 och 80 kr beroende på tolkens kvalifikationer och vilket språk tolkningen avser). Frågan om översättning av domslut eller annan underrättelse om utgången av ett mål har vidare tagits upp bl. a. av JO i samband med en av denne i februari 1969 företagen inspektion av Stockholms tingsrätt (§§ 34 och 38 i inspektions-

protokollet).

Vad angår den tolkservice som förekommer vid tingsrätterna framgår av den inledningsvis nämnda enkäten följande. Enkäten, vilken har karaktär av stickprovsundersökning, avsåg att utvärdera användningen av tolk i mål och ärenden som inkommit under första halvåret 1971. Alla elva tingsrätter redovisade att tolk hade anlits i de avsedda målen och ärendena, men frekvensen av tolktillfällen varierade kraftigt. Vid Östersunds tingsrätt hade tolkning skett vid endast två tillfällen, medan över 100 tolkningar redovisades av Eskilstuna och Borås tingsrätter. Av sammanlagt 6301 redovisade brottmål vid de elva tingsrätterna användes tolk i 438 fall (sju procent). Endast i två procent av tvistemålen användes tolk (80 fall av 4002). I ärenden hörande till den s. k. frivilliga rättsvården förekom tolkning mycket sällan (32 tolkningar avseende 12 414 ärenden).

Andelen mål där tolkning skett varierade avsevärt mellan de undersökta tingsrätterna. Vid Listers och Sölvesborgs tingsrätt användes tolk i 23 procent av brottmålen, medan motsvarande procenttal för flera tingsrätter var endast några procent och för Östersund mindre än en halv procent. Översättning hade ombesörjts av tingsrätterna endast i begränsad utsträckning. Sammanlagt redovisades ett fyrtiotal sådana fall, varav mer än två tredjedelar från Borås tingsrätt. Tolkning hade förekommit på följande språk:

finska	398 fall
serbokroatiska	46 "
tyska	20 "
engelska	19 "
grekiska	16 "
ungerska	10 "
spanska	2 "
franska	2 "
italienska	1 "
polska	1 "
samiska	1 "

Därutöver hade i ett inte närmare redovisat antal fall — troligen i mycket begränsad utsträckning — tolkning skett från bulgariska, estniska, holländska, tjeckiska och turkiska.

I sammanlagt 23 fall uppgavs de tillfrågade domstolarna ha klarat tolkning från tyska och finska språken genom egen personal.

I fråga om omfattningen av den tolkservice som förekommer vid hovrätterna och under dessa lydande tingsrätter ger följande uppgifter om erlagda tolkersättningar en viss uppfattning:

Svea hovrätt	435 954 kr (1.6.1969—30.5.1970)
Göta hovrätt	100 679 kr (budgetåret 1970/71)
Hovrätten över Skåne och Blekinge	149 000 kr (budgetåret 1970/71)
Hovrätten för Västra Sverige	171 010 kr (budgetåret 1970/71)
Hovrätten för Nedre Norrland	12 400 kr (budgetåret 1970/71)
Hovrätten för Övre Norrland	25 584 kr (budgetåret 1970/71)

Kriminalvården

Under 1971 intogs 1621 utländska medborgare på fångvårdsanstalt. Av dem var 60 procent dömda till högst tre månaders frihetsberövande, 24 procent till 4—12 månaders och 16 procent till minst ett års frihetsberövande. I gruppen av icke nordiska medborgare var 29 procent dömda till minst ett års frihetsberövande. I statistiken ingår inte uppgifter om andelen kyrkobokförda.

Kriminalvårdsstyrelsen har i samråd med IU riktat en enkät till elva fångvårdsanstalter och fyra allmänna häkten i syfte att få uppgifter om tolkservice inom kriminalvården (fångvårdsanstalterna i Helsingborg, Härlanda, Malmö, Härnösand, Kumla, Tidaholm, Norrtälje, Lärbro, Ulriksfors, Tillberga och Österåker samt allmänna häkten i Göteborg, Helsingborg, Norrköping och Västerås). Enkäten avsåg förhållandena under perioden februari—april 1972. Den visar att antalet skriftliga och muntliga kontakter mellan anstaltsledning och icke svensktalande kraftigt varierar beroende på bl. a. anstaltens karaktär och geografiska läge. Sålunda redovisas från fångvårdsanstalten i Malmö under den aktuella tremånadersperioden 35 skriftliga och 1 200 muntliga kontakter, Kumla 30 respektive 250, Helsingborg 20 respektive 150, Lärbro 60 respektive 180, Ulriksfors 0 respektive 200, Tillberga 1 respektive 35, allmänna häkten i Göteborg, Norrköping och

Västerås "så gott som dagliga" muntliga kontakter.

De aktuella språken var finska, engelska, tyska, franska, serbokroatiska, ungerska och i någon mån grekiska, turkiska, italienska och arabiska. De ärenden som redovisas är i huvudsak följande: behandlingsundersökningar, kurativa ärenden (bl. a. kontakter med konsulat), ekonomiska ärenden, anstaltsrutiner, förflyttningar, besök, permissioner, förvisnings- och nådeärenden, nöjdförklaringar, överklagningsärenden, passärenden, frigivningsärenden och förhör.

Kontakterna uppges till 75—95 procent ha klarats av genom anstaltens egen personal. Det förekommer ofta att medintagna fungerar som tolkar. För sådan tolkning utgår ersättning med 2.45 kr per timme. Flera anstalter har upprättat tolkförteckningar. Ersättning till tolkar utgår med mycket varierande belopp (mellan 25—100 kr per timme). Vissa formulär har översatts, t. ex. rundskrivelse angående nöjdförklaring, vilken finns på 12 språk.

Budgetåret 1971/72 förfogade kriminalvårdsstyrelsen över 50 000 kr för samtliga vårdenheters tolkkostnader.

Rättshjälpsanstalterna

Enligt en av domstolsväsendets organisationsnämnd verkställd undersökning av de sociala kostnaderna vid landets 16 offentliga rättshjälpsanstalter (ang. dessa se prop. 1972:4 s. 30) uppgick anstaltens kostnader för anlåtande av tolk under år 1971 till sammanlagt 24 600 kr. Vid rättshjälpsanstalterna i Haparanda och Luleå finns finskspråkig personal.

På vissa orter där invandrarbyrå finns samarbetar ofta rättshjälpsanstalten med invandrarbyrån när det gäller tolkfrågor.

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen redovisar relativt få kontakter på främmande språk. Inom den centrala förvaltningen förekommer kontakter på annat språk än svenska i mycket varierande grad om man jämför de olika byråerna. Personkon-

takter med icke svenskspråkiga är koncentrerade till nämnden för utländsk medicinalpersonal (NUM), nämnden för internationella hälso- och socialvårdsärenden (NIH) (som bl. a. har hand om studiebesök av utländska stipendiater m. fl.) samt socialvårdsbyrån (LÅ 4) (som bl. a. svarar för flyktigärenden). NIH har t. ex. under budgetåret 1970/71 haft kontakt med sammanlagt 1562 utländska besökare.

Antalet muntliga förfrågningar per telefon från enskilda invandrare med begränsade kunskaper i svenska är relativt litet. Skrivelser på andra språk än svenska förekommer knappast alls beträffande vissa byråer medan andra har en förhållandevis omfattande korrespondens på främmande språk (exempelvis när det gäller handläggning av utländska adoptionsärenden). Huvudsakligen sker skriftväxlingen på engelska, tyska och franska samt i mindre utsträckning på spanska.

Skrivelser på andra språk än svenska från invandrare som vårdas vid olika institutioner under socialstyrelsen förekommer i regel endast beträffande ungdomsvårdsskolor och vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

År 1971 lät socialstyrelsen genomföra en undersökning av den centrala förvaltningspersonalens språkkunskaper. Kartläggningen omfattade ca 400 personer. Den visar att så gott som alla ansåg sig behärska eller hjälpligt klara engelska. Kunskaper i tyska ansåg sig drygt 50 procent inneha medan antalet anställda med kunskaper i franska var avsevärt lägre (ca 80 anställda). Spanska och finska talades av ett tiotal anställda (vardera språket). Två anställda talade estniska, två portugisiska, tre italienska och en isländska. Ingen talade serbokroatiska eller grekiska.

Socialstyrelsen saknar i sin budget anslagspost för tolk- översätterservice (med undantag för NIH som budgetåret 1971/72 förfogade över 5 500 kr för sådan verksamhet). De olika byråernas tolkkostnader "bakas in" i andra anslag. Sålunda påförs exempelvis kostnader för översättningar i vissa flyktigärenden anslaget för socialhjälpersättning till kommunerna.

Riksförsäkringsverket

Riksförsäkringsverket har liksom socialstyrelsen förhållandevis få kontakter med icke svensktalande personer. Ibland görs telefonförfrågningar på finska. Dessa kan klaras av genom finskspråkiga anställda. Perioden 1.7.1971—21.2.1972 översattes 69 skrivelser till eller från främmande språk (främst finska). Verkets kostnader för dessa översättningar uppgick till 2 441 kr.

Vid de allmänna försäkringskassorna förekommer tolkning i betydligt större utsträckning. Riksförsäkringsverket har genomfört vissa enkäter för att få en bild av kassornas praxis. Tolkservice förekommer i mycket olika omfattning vid kassorna. I de flesta fallen torde språkkontaktarna klaras av med hjälp av kassornas egen personal eller genom bekanta och släktingar till kunderna. Genom flerspråkiga blanketter (t. ex. angående inskrivning av invandrare i allmän försäkringskassa) och den blankettguide som utarbetats av Försäkringskassförbundet minskas behovet av att tillkalla särskild tolk.

Rikstäckande uppgifter om kassornas tolkkostnader går inte att ta fram med nuvarande redovisningsrutiner. De samlade kostnaderna torde dock vara förhållandevis små i jämförelse med vissa andra samhällsområden. Det kan noteras att år 1970 hade Stockholms allmänna försäkringskassa 31 800 kr, Stockholms läns allmänna försäkringskassa 6 600 kr, Göteborgs allmänna försäkringskassa 28 400 kr och Älvsborgs läns allmänna försäkringskassa 5 500 kr i kostnader för skriftliga översättningar.

Tullverket

Vid generaltullstyrelsen förekommer uppskattningsvis ca 200 skriftliga och ca 200 muntliga kontakter per kvartal på andra språk än svenska (företrädesvis engelska, franska, tyska och i någon mån finska). Dessa kontakter klaras genom anställd personal. Styrelsen beräknas ha 30—50 telefonkontakter per kvartal på finska. Därutöver har två enheter löpande korrespondens och andra

kontakter på engelska, franska och i någon mån tyska, nämligen EFTA-sektionen och internationella sekretariatet.

Efter hänvändelse av IU har styrelsen frågat sju lokalförvaltningar av olika storlek om omfattningen av deras tolkservice. De sju kontaktade lokalförvaltningarna (Stockholm, Göteborg, Malmö, Helsingborg, Trelleborg, Ystad och Haparanda) beräknas — utöver de rutinmässiga kontakterna vid de trafikbetjäna-
vande avdelningarna — ha sammanlagt 100 skriftliga och 500 muntliga kontakter per kvartal på annat språk än svenska. Kontakterna avser främst tullkriminalärenden. Tolkbehovet är ojämnt fördelat i landet. I t. ex. Haparanda sker 50 procent av tullkammarens kontakter på finska, medan vid andra tullanstalter kontakterna på främmande språk är mera begränsade.

Lokalförvaltningarnas personal klarar i regel kontakter på engelska och tyska men endast i enstaka fall på finska. I Norrbotten är emellertid nästan hela personalstyrkan både finsk- och svenskspråkig.

Åtskilliga kontakter klaras av genom flerspråkiga blanketter, av vilka finns ca 75. Blanketter förekommer på 18 språk.

Tolk- och översättningskostnaderna för hela tullverket uppgick under budgetåret 1970/71 till 11 540 kr. För budgetåret 1972/73 har anslagits 15 000 kr.

Riksskatteverket

Riksskatteverket redovisar förhållandevis få kontakter på främmande språk. Merparten av kontakterna klaras genom anställd personal.

Omfattande kontakter på främmande språk förekommer inom folkbokföringsorganisationen och vid de lokala skattemyndigheterna. I regel klaras dessa genom anställd personal och tolkar anlitas i mycket liten utsträckning. Riksskatteverkets folkbokföringssektion ger tolkservice åt de lokala organen.

Riksskatteverket har utarbetat ett antal flerspråkiga blanketter och broschyrer. Bl. a. distribuerades i januari 1972 en deklara-
tionshandledning på sju språk till i Sverige kyrkobokförda utlänningar.

De lokala skattemyndigheternas tolkkostnader uppgick enligt uppgifter från länsstyrelsernas organisationsnämnd till ca 2 900 kr under budgetåret 1971/72.

Länsstyrelserna

Länsstyrelsernas organisationsnämnd har våren 1972 riktat en enkät till länsstyrelserna i syfte att få en bild av omfattningen av deras tolkservice. Enligt enkäten anlitas tolkar i förhållandevis liten utsträckning av länsstyrelserna och deras organ. För budgetåret 1971/72 uppskattades tolkkostnaderna vid länsrätterna till 12 250 kr, vid länsstatterätterna till 3 450 kr och vid länsstyrelserna i övrigt till 8 700 kr. Från och med budgetåret 1972/73 specialredovisar länsstyrelserna tolkkostnader i sin bokföring.

Exekutionsväsendet

Efter hänvändelse av IU har exekutionsväsendets organisationsnämnd riktat en enkät till kronofogdemyndigheterna i Borås, Karlskoga, Luleå, Norrköpings, Skövde och Västerås kronofogdedistrikt för att utröna vilken omfattning kronofogdemyndigheternas tolkservice har. Enkäten avsåg förhållandena år 1971. De utvalda kronofogdemyndigheterna ligger i distrikt med hög andel utländska medborgare, utom Luleå. Undersökningen har karaktären av stickprov.

Enkäten visar att behov av tolk gjort sig gällande endast i liten utsträckning och att tolktillfällenas fördelning på de undersökta distrikten varierar kraftigt. Beträffande exempelvis Norrköpings distrikt uppges i fråga om totalt 44 822 allmänna mål (dvs. mål om uttagande av skatter, böter eller andra på indrivning beroende medel) och 6 110 enskilda mål (dvs. mål av annat slag än allmänt mål) tolk ha använts endast i två enskilda mål. Som jämförelse kan nämnas att beträffande Karlskoga distrikt tolk anlitas i ca 150 av 9 305 allmänna mål och i ca 30 av 1 347 enskilda mål (inklusive ärenden om statlig lönegaranti). I en stor del av fallen har tolkningen klarats genom

myndighetens egen personal. I övriga fall har förekommande språksvårigheter klarats med hjälp av svenskspråkig person som medföljt den som varit i kontakt med myndigheten. I endast sju fall där myndighet anlitat tolk uppges särskild kostnad ha uppkommit för myndigheten. Den sammanlagda kostnaden har uppgetts stanna vid 160 kr.

Vissa vanligen förekommande blanketter inom exekutionsväsendet har översatts till olika främmande språk. Detta gäller bl.a. blankett till betalningsanmaning, vilken översatts till sju språk (finska, engelska, tyska, franska, italienska, serbokroatiska och ungerska).

Arbetsmarknadsverket

AMS klarar i regel förekommande kontakter på andra språk än svenska genom vid styrelsen anställd personal. Främst förekommer sådana kontakter vid arbetsförmedlingsbyråns utlänningssektion, där man klarar kontakter på engelska, tyska, franska, finska och italienska.

Vid länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna förekommer kontakter på främmande språk främst med de ca 125 tjänstemän som är avdelade för utlänningsverksamhet. Av dem arbetar ca 35 med förmedlingsuppgifter, ca 20 med arbetstillståndsärenden och ca 70 på mottagningsförläggningarna för flyktingar.

Av tjänstemännen på länsarbetsnämnderna och arbetsförmedlingarna talar 124 finska, 11 serbokroatiska, 3 grekiska och 3 ungerska.

Någon särredovisning av arbetsmarknadsverkets kostnader för anlåtande av tolkar görs inte. Kostnaderna torde vara relativt stora vid länsarbetsnämnderna i storstadsregionerna. Som ett exempel kan anföras att länsarbetsnämnden i Stockholms län under mars månad 1971 utbetalade 5 135 kr i tolkarvoden. Vid nämndens distriktskontor i Stockholm finns två anställda tolkar för finska språket.

Statens invandrarverk (SIV)

SIV är det centrala ämbetsverk som har det största antalet kontakter på andra språk än

svenska. För år 1971 redovisas ca 24 000 muntliga och ca 3 000 skriftliga kontakter på andra språk än svenska. Av de muntliga kontakterna avser ca 17 000 förfrågningar i ärenden enligt utlänningslagstiftningen (tillståndsbyrån och expeditionen för allmänheten) och ca 7 000 kurativa ärenden (främst språksektionen och konsulentsektionen inom byrån för anpassningsfrågor). Av de skriftliga kontakterna avser ca 700 ärenden enligt utlännings- och medborgarskapslagstiftningen (kansli-, medborgarskaps- och tillståndsbyråerna) och ca 2 300 informations- och kurativa ärenden (informationssektionen och konsulentsektionen inom byrån för anpassningsfrågor, som bl.a. handlägger invandrarbidningens frågebrev).

Kontakterna har skett på ett stort antal språk. Flertalet kontakter har klarats genom verkets personal. Vid tillståndsbyrån finns personal som talar engelska, tyska, franska, ryska och finska. Vid expeditionen för allmänheten klarar man kontakter på engelska, tyska, franska och italienska. Vid byrån för anpassningsfrågor (utom språksektionen) har personalen kunskaper i engelska, tyska, franska, italienska, finska, serbokroatiska och grekiska.

Språksektionen består av sju anställda översättare och en föreståndare. De anställda vid språksektionen utför översättningar till eller från engelska, tyska, holländska, franska, italienska, spanska, portugisiska, finska, ryska, tjeckiska, bulgariska, serbokroatiska, makedonska, slovenska, polska och grekiska. Språksektionens arbete omfattar 1) översättning och språklig granskning av invandrarbidningen, 2) översättning av frågebrev som inkommer till invandrarbidningen, 3) översättning och granskning av SIV:s publikationer, 4) översättning av skrivelser på främmande språk som inkommer till SIV, 5) översättning eller granskning för andra organs räkning (för sådan service får verket ta ut en avgift från det organ för vilket översättningen utförs), 6) översättningar av skrivelser för vissa departement, 7) medverkan i förberedelser för SIV:s tolkkurser och utarbetande av tolkordlistor, 8) telefonservice på främmande

språk och tolkning åt verkets övriga enheter, 9) förmedling av översättningsuppdrag mellan utomstående översättare och organ som har behov av översättarservice.

För verkets översättningsarbete avseende anpassningsverksamheten har för budgetåret 1972/73 anslagits 370 000 kr. Därtill kommer medel för översättningsarbete avseende tillstånds- och medborgarskapsfrågor m. m.

Utrikesdepartementet

Utrikesdepartementet mottar sällan skrivelser från enskilda invandrare i Sverige. Om så sker klaras i regel översättningen av personalen på respektive avdelning. Överläggningar med företrädare för andra stater sker i allmänhet på språk som båda parter är förtrogna med.

Inom utrikesdepartementet finns en translatorssektion med fem tjänstemän. Sektionen ombesörjer översättningar till och från franska, engelska och tyska¹. Den utför i vissa fall även översättningar åt andra myndigheter.

Hos utlandsmyndigheterna finns vid ambassaderna i Prag, Moskva, Peking och Tokyo utsända översättare. Ytterligare ett tjugotal utlandsmyndigheter har lokalanställda översättare.

Den totala kostnaden för utrikesdepartementets översättningsverksamhet beräknas budgetåret 1971/72 uppgå till ungefär 350 000 kr.

Vissa andra myndigheter

Arbetskyddsstyrelsen, centrala studiehjälpsnämnden, SÖ och UKÄ redovisar få kontakter på andra språk än svenska som inte klaras genom personal hos myndigheten. Samma förhållande redovisas från kommerskollegium och patent- och registreringsverket. Vid ingen av de nu nämnda myndigheterna förekommer särskilda översättningsenheter. Trafiksäkerhetsverket har viss personal anställd för översättning av informationsmaterial på invandrarspråk.

Även de affärsdrivande verkens central-

förvaltningar redovisar få språkkontakter som inte kan klaras genom anställd personal. Generalpoststyrelsen har två anställda översättare, statens järnvägars centralförvaltning två och televerkets centralförvaltning fyra. Televerket utbetalar därutöver ca 70 000 kr per budgetår för anlåtande av utomstående översättare. Inga särskilda åtgärder har vidtagits från de affärsdrivande verkens sida när det gäller tolkservice vid de lokala enheterna. Däremot har visst informationsmaterial översatts till invandrarspråk.

4.2 Primärkommunerna

Som framgår av avsnitt 2.1 bor invandrarna i Sverige till övervägande del i storstadsområdena. I början av år 1970 var t. ex. 28,8 procent av samtliga utlänningar i Sverige (105 239 personer) bosatta i Stockholms län. Få utlänningar bor i Norrland och på Gotland.

Kömmunernas tolkservice är av mycket varierande karaktär. Insatserna är inte enbart avhängiga av hur många invandrare som är bosatta i kommunen och av invandrargruppens sammansättning utan även av kommunens invandrapolitik, vilket bl. a. framgår av den enkät som IU år 1970 riktade till 52 kommuner (se SOU 1971:51, bilaga 1)².

Vissa initiativ har tagits från centralt håll för att skapa enhetlighet i kommunernas handläggning av tolkfrågor. Svenska kommunförbundet har i en rekommendation av den 2 oktober 1970 om tolkservice för invandrare framhållit bl. a. följande:

”För det stora flertalet invandrare är bristen på språkkunskaper i svenska ett stort problem. Det är därför väsentligt, att icke svensktalande medborgare har tillgång till fullgod tolkhjälp. I en del fall har tvister uppstått beträffande kostnadsansvaret. Ur sociala rättviseskäl kan det nämligen anses orimligt, att invandrarna själva skall svara för tolkkostnaderna vid kontakter med samhällets organ. Denna fråga diskuterades vid en överläggning inför inrikesministern den 10 juni 1970 med representanter

¹ Utredningen om författningspublicering har föreslagit (PM Ju 1972:7) att ytterligare en översättningsenhet inrättas inom utrikesdepartementet för översättning av internationella överenskommelser.

² En redogörelse för enkätresultaten lämnas i Kommunal tidskrift nr 19/1971.

för bl. a. landstingsförbundet, kommunförbundet och statliga ämbetsverk. Därvid uttalades, att det bör ankomma på respektive samhällsorgan att utan kostnad tillhandahålla den tolkservice; som erfordras för att icke svensktalande personer skall kunna få berättigad hjälp, service etc. Ställningstagandet innebär således, att de statliga myndigheterna skall bestrida kostnaderna för sina behov av tolkservice vid kontakter med invandrare. På motsvarande sätt ankommer det på landstingen och primärkommunerna att påtaga sig det ekonomiska ansvaret för sådan tolkhjälp, som behövs för att invandrarna skall få del av den kommunala servicen i olika avseenden.

Tillgången på fullgoda tolkar har visat sig vara starkt begränsad. Det är därför angeläget, att tolkservicen i organisatoriskt avseende samordnas för att tillgängliga resurser skall kunna utnyttjas på ett effektivt sätt. Vid många informationsbyråer, arbetsförmedlingar och inom rättsväsendet finns redan en uppbyggd tolkorganisation, varför tolkbehövande organ i första hand bör vända sig till dessa. Om en sådan organisation inte finns, bör kommunerna ta initiativ till att ett lokalt register upprättas över personer som kan fullgöra tolkuppdrag. Kommunerna bör också stimulera till deltagande i den särskilda tolkutbildning, som anordnas av statens invandrarverk."

Svenska kommunförbundet har även i ett cirkulär (4.6.1971) rekommenderat att "invandrarfunktioner" inrättas i kommuner där underlag finns för sådana. Förbundet syftar bl. a. på de s. k. invandrarbyråer som under senare år inrättats i ett trettiotal kommuner. Invandrarbyråerna är lokala enheter, med kommunal eller annan huvudman, som uteslutande eller delvis har till uppgift att tillgodose invandrarnas servicebehov. I en av SIV upprättad förteckning över invandrarbyråer anges att de är verksamma med "rådgivning och slussning till myndigheter och organisationer samt har tolk- och översätterservice för invandrare". Verksamheten vid drygt hälften av invandrarbyråerna avser uteslutande invandrarfrågor. Vid övriga byråer är invandrarfrågorna integrerade i kommunens allmänna informationsverksamhet, fritidsgårdarnas arbete, den kommunala socialvården eller biblioteken.

Efter hand har ansvaret för invandrarbyråerna övertagits av kommunerna. Fem byråer har bildningsorganisation och en byrå facklig organisation som huvudman. Huvudmannaskapets förankring i de kommunala myndigheterna har utvecklats olika beroende

på lokala förhållanden. I många fall har man följt kommunförbundets ovan nämnda rekommendation och knutit invandrarbyråer till kommunstyrelsen. Fem invandrarbyråer har sociala centralnämnden till huvudman (Trollhättan, Göteborg, Malmö, Lilla Edet och Tyresö), en invandrarbyrå har fritidsnämnden och beträffande två byråer ligger huvudmannaskapet hos kulturnämnden/biblioteksstyrelsen. Endast tre kommuner har särskilda nämnder för invandrarfrågor (invandrarstyrelsen i Stockholm, internationella nämnden i Uppsala och en särskild styrelse i Katrineholm). Rådgivande invandrararkommittéer har tillsatts i en del kommuner. Kommittéernas sammansättning skiftar. I regel ingår i dem representanter för arbetsmarknadens parter och invandrarföreningar.

Invandrarbyråernas verksamhet varierar avsevärt. De största byråerna har upp till tio heltidsanställda medan de mindre byråerna

Tabell 9 Invandrarbyråer efter hur många dagar de hade öppet (minst en timme) per vecka våren 1972.

Antal dagar	Antal byråer
1	6
2	4
3	4
4	1
5	21
	Summa 36

Källa: SIV

Tabell 10 Invandrarbyråer efter hur många timmar per vecka de hade expeditionstid våren 1972.

Antal timmar	Antal byråer
1—5	7
6—10	9
11—20	9
21—30	5
31—	6
	Summa 36

Källa: SIV

ofta endast har deltidsanställd personal. Av tabell 9 och 10 framgår hur verksamheten är utbyggd vid olika invandrarbyråer.

Svenska kommunförbundets länsavdelning i Stockholms län har genomfört en enkät som belyser hur skiftande åtgärder som vidtagits i olika kommuner för en förbättrad tolkservice. Enkäten visar att av länets 29 kommuner har 3 inrättat invandrarbyråer (Gustavsberg, Stockholm och Södertälje) medan 6 kommuner (Botkyrka, Järfälla, Lidingö, Tyresö, Täby och Upplands Väsby) har egna tolkregister men inte invandrarbyråer. Tre kommuner (Haninge, Solna och Sundbyberg) planerar att upprätta egna tolkregister. Övriga kommuner anskaffar tolk "genom hänvändelse till lämpliga personer inom eller utom den kommunala förvaltningen, till invandrarverket eller Immigrant Service" (i Stockholm).

En verksamhet på det kommunala planet som delvis syftar till en förbättrad tolkservice är anställande av tvåspråkiga lärare. Dessa förutsätts även verka som tolkar inom främst skolväsendet. Enligt gällande läroplan (Lgr 69, supplement 11, undervisning av invandrarbarn m. fl.) hör till de tvåspråkiga lärarnas arbetsuppgifter även att "översätta kunskapsprov" och "tolkning i samband med föräldramöten och andra föräldrakontakter". Beträffande tolkning utanför skolans verksamhetsområde sägs i supplementet: "Om läraren utnyttjas av andra myndigheter, t. ex. socialvård, polis, för tolkupdrag, bör tillses att gängse tolkarvoden utgår".

IU:s enkät till invandrarbyråer

IU har genom en enkät till invandrarbyråerna inhämtat uppgifter om omfattningen av byråernas tolkförmedling. Enkäten riktades till de 40 byråer som finns upptagna i SIV:s förteckning. Enkäten sändes ut i mars 1972. Svar inkom från 30 byråer. En byrå hade upphört med verksamheten (Lysekil) och några är så nystartade att de inte hade några uppgifter att redovisa. Några av de byråer som finns upptagna i förteckningen och som

fick enkätformuläret bör egentligen inte betecknas som invandrarbyrå (t. ex. finska församlingen i Stockholm). I tabellerna 9 och 10, som bygger på förteckningen, har uppgifter om dessa organ inte tagits med.

I enkätformuläret ingick bl. a. frågor om byråernas budget. I tabell 11 återfinns en sammanställning av uppgivna kostnader för vissa invandrarbyråer. En uppskattning av de totala kostnaderna för samtliga invandrarbyråer slutar på omkring 3,5 milj. kr för kalenderåret 1971 (jfr bilaga 1, avsnitt 1.1.2).

Personalens språkkunskaper

IU:s enkät innehöll en fråga om på vilka språk den fast anställda personalen kan föra samtal. Flertalet byråer uppger att personalen kan samtala på finska, engelska, tyska och vid ett antal byråer även franska. Ungefär en tredjedel av byråerna har personal som talar serbokroatiska. Endast de större invandrarbyråerna har personal som kan tala andra språk än de nu uppräknade. Vid byrån i Borås har man exempelvis personal som talar grekiska, tjeckiska, polska och ryska. I Uppsala kan personal vid byrån samtala på tjeckiska, polska, ryska och holländska och i Göteborg på grekiska, polska, italienska och spanska.

Tabell 11 Totala kostnader och kostnader för fast anställd personal för vissa invandrarbyråer kalenderåret 1971.

Kommun	Totala kostnader	Kostnader för fast anställd personal
Stockholm	780 000	272 000
Eskilstuna	378 000	215 000
Malmö	240 000	140 000
Uppsala	201 000	101 000
Katrineholm	124 000	33 000
Norrköping	118 000	51 000
Västerås	110 000	53 000
Trollhättan	107 000	90 000
Landskrona	44 000	12 000
Gävle	33 000	11 000
Kumla	23 000	20 000
Hallstahammar	15 000	12 000

Enkäten innehöll även en fråga om för vilka språk byrån kan förmedla tolkar som inte är fast anställda vid byrån och hur många tolkar man har tillgång till för respektive språk. Av tabell 12 framgår tillgången på tolkar för skilda språk för de invandrarbyråer för vilka uppgifter kan redovisas. Vissa tolkar åtog sig uppdrag för flera språk, varför antalet personer som tjänstgör som tolk är lägre än summan av uppgivna tolkar för olika språk. Några byråer har endast angivit att man kan förmedla tolkar, men inte i vilken omfattning. Det bör påpekas att uppgifterna i tabell 12 inte anger det totala antalet tolkar i kommunen. Det förekommer nämligen att en tolk arbetar uteslutande för ett visst fackorgan och inte står till invandrarbyråns disposition. En del tolkar tjänstgör t.ex. inom polis- och domstolsväsendet men inte i den kommunala socialvården eller hos invandrarbyrån.

I enkäten ingick en fråga om fördelningen av tolkuppdrag mellan primärkommunala, landstingskommunala, statliga och övriga instanser. Avsikten med frågan var att söka urskilja dels inom vilka samhällsorgan tolkning förekommer mest, dels också få en uppfattning om det totala utnyttjandet av tolk av primärkommunala, landstingskommunala och statliga myndigheter och organ. Det bör emellertid påpekas att åtskilliga instanser inte utnyttjar invandrarbyråernas service.

Endast sju invandrarbyråer detaljredovisar tolkförmedlingsverksamheten i enkätsvaren. Fem av dessa är belägna i kommuner med över 100 000 invånare. De sju byråer som redovisas i tabell 13 är inte representativa för samtliga.

Antalet förmedlade tolktimmar varierar avsevärt för olika språk, vilket framgår av tabell 14, som gäller förhållandena i Malmö.

Tabell 12 Tillgång till ej fast anställda tolkar efter språk vid vissa invandrarbyråer i mars 1972.

Byrå	Språk														
	Engelska	Tyska	Franska	Finska	Serbo-kroatiska	Grekiska	Ryska	Ungerska	Estniska	Lettiska	Italienska	Japanska	Polska	Tjeckiska	Spanska
Borås	1	4	2	7	4	1	4	2	2	1	4	—	3	1	1
Gislaved	3	1	—	20	16	15	1	2	—	—	—	—	—	—	1
Gävle	4	3	5	22	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hallstahammar	2	1	—	6	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Helsingborg	4	5	2	6	9	8	—	4	—	—	—	—	5	4	—
Järfälla	—	—	2	4	3	2	1	—	—	—	1	1	3	1	—
Jönköping	2	3	2	10	6	1	2	3	—	—	—	—	—	2	2
Katrineholm	3	3	1	6	8	2	—	—	—	—	1	—	1	—	1
Kumla	1	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Landskrona (polisens tolkförmedling)	3	5	2	9	5	1	1	5	—	—	—	—	2	1	1
Malmö	2	3	2	14	19	6	2	4	1	—	4	—	1	5	4
Norrköping	7	7	3	8	6	4	1	2	4	—	2	—	2	5	2
Oxelösund	4	9	3	21	2	2	2	1	—	—	—	—	1	—	1
Skövde	—	—	—	13	6	1	—	2	—	—	2	—	—	—	2
Stockholm	13	5	9	17	15	11	6	4	—	—	9	3	7	5	7
Södertälje	2	1	—	5	5	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Trelleborg	2	4	5	7	5	9	2	4	—	—	5	—	3	1	4
Trollhättan	—	1	1	9	6	2	1	2	—	—	—	—	2	—	1
Tyresö	1	—	2	10	1	5	—	—	—	—	1	—	—	—	2
Uppsala	10	11	16	34	8	17	9	5	—	—	5	—	17	4	11
Västerås	2	2	1	12	6	2	—	3	—	—	7	1	2	3	1
Växjö	3	3	3	3	6	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Att antalet tolktimmar är högst för polska språket beror på att det år 1970 kom flyktingar från Polen. Detta tolkbehov har inte funnits tidigare år och det kan minska relativt fort. Att tolkningar på finska och serbokroatiska förekommer i ganska liten utsträckning förklaras till viss del av att det inom förvalt-

ningarna finns anställda som klarar kontaktarna på dessa språk utan tolk. I tabell 15 redovisas hur förmedlade tolktimmar fördelar sig mellan olika landstingskommunala organ vid de invandrarbyråer som har kunnat lämna uppgift därom.

Tabell 13 Vissa invandrarbyråers förmedling av tolkuppdrag första halvåret 1971 efter uppdragsgivarens huvudman.

Byrå	Huvudmannen för uppdragsgivaren					
	Kommun		Landsting		Staten	
	Antal förmedlingar	% av alla	Antal förmedlingar	% av alla	Antal förmedlingar	% av alla
Borås	1 341	35	2 213	60	231	5
Göteborg	82 000 ¹	44	100 000 ²	54	3 000 ¹	2
Lilla Edet	421	71	70	11	95	16
Norrköping	90	9	505	55	320	34
Stockholm	2 382	41	3 189	55	180	3
Uppsala ³	154	39	170	44	59	15
Växjö ⁴	85	36	118	48	41	16

¹ Avser kostnader i kronor för tolkuppdrag, ej antal förmedlingar.

² Avser sjukvårdsförvaltningen i Göteborg.

³ Avser endast tolkning från finska, grekiska och serbokroatiska.

⁴ Avsertiden 1/7—31/12 1971.

Tabell 14 Av invandrarbyrå i Malmö år 1970 förmedlade tolkuppdrag efter språk, i Malmö bosatta utländska medborgare från motsvarande stater samt förändringen av dessa grupper under 1970.

Språk	Antal förmedlade tolktimmar	Antal medborgare av motsvarande nationalitet 31.12.1970	Ökning av antalet medborgare av motsvarande nationalitet under 1970
Albanska	5	42	+ 24
Arabiska	15
Engelska	1
Finska	584,5	2 517	+299
Franska	11,5	79	+ 8
Grekiska	271	307	+110
Isländska	19,5	378	+214
Italienska	12,5	580	+ 13
Jugoslaviska språk	448	5 273	+931
Polska	786	596	+132
Portugisiska	136,5	664	+185
Ryska	13
Spanska	6,5	172	+ 4
Tjeckiska	142	279	+ 84
Turkiska	30	349	+ 71
Ungerska	160	660	+ 21

Tabell 15 Antal timmar som tolk förmedlats av vissa invandrarbyråer för uppdrag vid landstingskommunala organ 1.1.1971—30.6.1971.

Organ	Ort						
	Stock- holm	Söder- tälje	Norr- köping	Växjö	Trelle- borg	Lilla Edet	Tyesö
Sjukhus	2375	688	240	63	20	10	5
Läkare/distrikts- sköterskor utanför sjukhus	134	499	130	28	10	30	10
Mödravårdscentral	} 235	} 465	40	6	—	10	13
Barnavårdscentral			15	4	—	10	12
Folktandvård	—	31	30	8	—	—	—
Rättshjälp	340	47	25	—	40	10	—
Familjerådgivning	—	—	—	—	—	—	—
Andra landstings- instanser	105	—	25	—	—	—	—
Summa	3 189	1 730	505	109	70	70	40
% av samtliga förmedlade tolktimmar	51,7	..	51,3	45,6	..	60,6	10,4

Tabell 16 Ersättning till ej fast anställda tolkar vid vissa invandrarbyråer under 1971 i tusental kronor.

Kostnads- slag	Ort							
	Stock- holm	Malmö	Katrine- holm	Norr- köping	Väster- ås	Lands- krona	Kumla	Hallsta- hammar
Totala kost- nader	780	240	124	118	110	44	23	15
Ersättning till ej fast anställda tolkar	256	70	85	38	29	19	0,6	2

Kostnader för tolkförmedlingen

En av de uppgifter som inhämtades av IU gällde utbetalda ersättningar till ej fast anställda tolkar (inklusive resekostnader och traktamenten). I tabell 16 visas sådana kostnader för kalenderåret 1971 vid några invandrarbyråer i relation till deras totala budget. Det är inte möjligt att redovisa motsvarande siffror för samtliga invandrarbyråer beroende på att en del byråer även har andra

uppgifter än service åt invandrare eller på att de bokfört kostnader per budgetår. Uppgifterna i tabell 16 är inte representativa för landet i dess helhet beroende på de olika ersättningssystem som används i kommunerna. Vissa kommuner har mycket små kostnader för icke fast anställda tolkar därför att uppdragsgivaren betalar direkt till tolken.

Tolkförmedlingsverksamheten befinner sig i många kommuner i ett utbyggnadsskede. Jämförelser mellan olika år kan ge helt olika

resultat. Kostnadsutvecklingen i Göteborgs kommun halvårsvis 1969—1971 belyser denna utveckling:

1969	I	9 692 kr
	II	25 043 kr
1970	I	55 131 kr
	II	122 606 kr
1971	I	190 394 kr
	II	290 394 kr

Den 1 november 1971 höjdes arvudet till tolkarna från 25 kr per timme till 40 kr per timme. Av kostnadsökningen under andra halvåret 1971 kan ungefär hälften antas bero på taxehöjningen.

Invandrarbyråernas översättningsservice

I en del kommuner utför invandrarbyråerna även översättningar eller förmedlar översättningsuppdrag till utomstående översättare. Denna service kan erbjudas invandrare, företag, andra kommuner, organisationer m. fl. Verksamheten har totalt sett fortfarande en relativt blygsam omfattning. Det finns ingen gemensam praxis hos invandrarbyråerna när det gäller översättningsservice. Invandrarna i t. ex. Jönköping, Malmö och Norrköping får betala för översättningstjänsterna, medan invandrarna i Hallstahammar, Jakobsberg och Lilla Edet slipper detta. Centrala rekommendationer om hur byråernas översättningsservice skall bedrivas, vad den skall innehålla eller hur tjänsterna skall debiteras har inte utfärdats. Verksamheten har mycket olika inriktning. Vissa byråer kan erbjuda översättningsservice åt samtliga, medan byråer med begränsade resurser inriktar sin verksamhet på en eller ett fåtal avnämargrupper.

4.3 Landstingen

Sjuk- och hälsovården tillhör de samhällssektorer där behovet av tolkning är störst. Svaren i IU:s enkät till invandrarbyråerna (se tabell 13) tyder på att ungefär hälften av tolkförmedlingen vid invandrarbyråerna avser sjuk- eller hälsovård. Samma förhål-

lande belyses i IU:s intervjuundersökning bland finländska och jugoslaviska invandrare där läkarbesök uppges som ärende vid senaste tolkningen av 46 procent bland finska och 33 procent bland jugoslaviska invandrare (se tabell 7).

Några ingående studier av invandrades kontakter med olika grenar av sjukvården har inte gjorts. Med hänsyn till de utländska medborgarnas åldersfördelning torde den förebyggande mödra- och barnvården, förlösningsvården, barnsjukvården samt medicinsk poliklinisk verksamhet tillhöra de av invandrarna mest anlitade grenarna av hälso- och sjukvården.

Landstingsinstitutionerna för ingen enhetlig statistik över tolkservice. För sjukvårdens del innebär detta att man får använda antalet tolktimmar och kostnader för tolk som mätare på nuvarande tolkservice. Tyvärr är denna statistik inte tillräckligt detaljerad för att ge en mera nyanserad bild. Man kan dock konstatera att det företrädesvis är inom den utredande och diagnosticerande verksamheten som tolkning förekommer. I vardagliga situationer i vårdmiljö finns det ett stort kommunikationsbehov mellan vårdpersonalen och patienten—invandraren som i dagens läge inte blir tillfredsställande tillgodosett. Språksvårigheterna i dessa situationer löses i viss utsträckning genom vårdpersonal som talar patientens språk men ytterst sällan genom anlitan av tolk. Inom ett område som psykiatri används tolk i mycket liten utsträckning.

Vissa centrala intitativ har tagits för att söka reglera sjukvårdens tolkservice. Svenska landstingsförbundet utfärdade den 6 juli 1970 en rekommendation till landstingen att ta det ekonomiska ansvaret för tolkservice inom hälso- och sjukvården. I landstingsförbundets cirkulär sägs att

”— — — det bör anses ankomma på det samhällsorgan, som har att tillhandagå medborgarna i allmänhet med viss samhällsservice, att även svara för den tolkservice som erfordras för att personer som icke behärskar svenska språket skall kunna få den påkallade hjälpen och servicen. I konsekvens härmed skulle det ankomma på de statliga arbetsmarknadsorganen att svara för tolkservice när det gäller arbetsmässiga åtgärder. Det skulle vidare

ankomma på primärkommunerna att svara för tolkservice inom ramen för dess bostads- och socialservice. Slutligen skulle det ankomma på landstingen att påtaga sig det ekonomiska ansvaret för tolkservice inom hälso- och sjukvården.

En sådan gränsdragning i kostnadsansvaret för tolkservice bygger på en klar princip. Kraven på ett realistiskt bedömande av behovet och omfattningen av tolkhjälp i de individuella fallen bör härmed bäst kunna uppfyllas. Svårigheter föreligger naturligt nog i många fall att få tillgång till tolkar. Det är därför angeläget att landstingen i första hand replierar på den tolkorganisation som kan finnas uppbyggd vid primärkommunala invandrarbyråer och inom rättsväsendet, arbetsförmedlingen etc. I den mån tillgång till service för visst språk redan finns bland personalen på en inrättning är det vidare angeläget att de aktuella personerna beredes tillfälle genomgå den särskilda tolkutbildning som anordnas av invandrarverket.

Förbundsstyrelsen har vid sammanträde den 25 juni 1970 beslutat rekommendera landstingen att engagera sig i tolkservice åt invandrare i huvudsaklig överensstämmelse med här skisserade principiella linjer."

Tolkkostnader

Någon rekommendation om normer för ersättning till tolkar har inte utfärdats av landstingsförbundet. Däremot har förbundet i oktober 1971 utfärdat en rekommendation till landstingen om att arbetstagare som under arbetstid anlitas som tolk skall erhålla 15 kr för dag då tolkningsuppdraget varat mer än en timme och avsett annat språk än danska och norska. Frånvaron av riktlinjer för arvoderingen av tolkar har lett till att landstingen tillämpar mycket skiftande ersättningsnormer.

Gävleborgs läns landsting ersätter tolkarna med 35 kr per timme, inklusive väntetid på mottagningarna. Göteborgs och Bohus läns landsting ersätter tolkar som "genom sjukvårdsutbildning eller på annat sätt synes mera lämpade än andra att tolka inom hälso- och sjukvårdsområdet" med 25 kr per timme medan icke utbildade tolkar erhåller ersättning med 15 kr per timme. Östergötlands läns landsting betalar en högre ersättning (25 kr per timme) för tolkning i sådana fall då "undersöknings- och behandlingsmetoden direkt bygger på språklig kontakt med patienten"

och där fråga är om "mera ovanliga främmande språk och/eller så höga krav på språklig exakthet måste ställas, att endast tolk med kvalificerade språkkunskaper kan ifrågakomma". Ersättning för restid och väntetid utgår hos olika landsting efter olika grunder eller inte alls. Vissa landsting har utfärdat riktlinjer om vem som får avgöra om tolk erfordras samt om tillvägagångssättet vid anskaffande av tolk m. m.

Det nuvarande systemet med samarbete mellan enskilda landstingsorgan och invandrarbyråer eller annan lokal tolkförmedling synes vara resultatet av en lokal utveckling som inte baseras på några centrala avtal eller rekommendationer. Detta har inneburit att landstingen generellt sett haft förhållandevis små och primärkommunerna relativt stora kostnader för uppbyggnaden av den lokala tolkservicen.

Enstaka landsting lämnar visst bidrag till primärkommunala invandrarbyråer eftersom dessa förmedlar tolkar åt landstingsorganen. Mellan t. ex. Västmanlands läns landsting och Västerås invandrarbyrå har avtal träffats om tolkservice inom Västerås kommun. Enligt avtalet kan byrån belasta landstingei med vissa administrationskostnader.

IU har inhämtat uppgifter från samtliga landsting om deras tolkersättningar under kalenderåret 1971. Uppgifterna visar att landstingens samlade tolkkostnader kalenderåret 1971 uppgick till mellan 1,5 och 2 mlj. kr. I tabell 17 redovisas resultaten av IUs förfrågan. Vissa av uppgifterna utgörs av överslagsberäkningar, andra grundas på bokförda utgifter för tolkservice. Merparten av landstingsorganen bokför nämligen tolkkostnader under "övriga kostnader" eller "konsultarvoden" och någon särredovisning görs i regel inte.

Som framgår av tabell 17 följer variationerna i landstingens tolkkostnader i stort sett invandrarernas fördelning i landet. Stockholms läns landsting, de landstingsfria kommunerna Malmö och Göteborg, Älvsborgs samt Västmanlands och Södermanlands läns landsting har de högsta tolkkostnaderna. Endas Skaraborgs län, vars tolkkostnader 1971 utgjorde nära 100 000 kr och var högre än t. ex.

Tabell 17 Uppgivna tolkkostnader i kronor vid landstingen och de landstingsfria kommunerna under kalenderåret 1971.

Landsting ¹ Kommun	Antal ut- lännningar 1.11.70	Kostnad totalt	Därav i					
			Folk- tand- vård	Mödra- vårds- central	Barna- vårds- central	Provin- sial- läkare	Sjuk- hus	Övrigt
A	115 658	300 000
C	10 509	32 093	2640	5 071	4 948	5 679	9 687	4 068
D	19 507	ca 90 000
E	14 732	67 600	7 000	12 000		2 000	46 600	—
F	12 839	96 606
G	7 047	26 818
L	7 013	30 000	15 000	..
M	21 108	52 000
N	6 527	.. ²	370	430	13 161	..
O	11 282	1 700	760	..
P	25 746	200 000	190 000 ³	..
R	7 778	99 353	580	15 140		21 297	62 336	..
S	7 623	.. ²	300	500	500	500	16 895	350
T	13 144	23 000
U	25 812	125 000	12 500			9 000	100 000	..
W	9 869	.. ²	499	4 120		835
X	8 268	.. ²	160	893	150	300	4 700	1 175
Y	4 339	.. ²	500	1 000	..
Z	1 477	.. ²	2 215	300	765 ⁴
AZ	2 435	.. ²	..	495	
Göteborg	37 490	266 760	2 200	13 500	—	57 000	148 100	45 960 ⁵
Malmö	18 255	110 000

¹ De landsting som ej har besvarat rundskrivelsen samt Norrbottens läns landsting, som uppgivit sig inte ha några kostnader, är ej med i tabellen.

² Landstinget har ej ansett sig kunna lämna någon uppgift om totalkostnaden även om uppgifter om vissa delposter lämnats.

³ Därav avser 140 000 Borås lasarett.

⁴ Avser omsorgsvård.

⁵ Därav 42 700 kr för fristående poliklinik, 800 kr för specialpoliklinik (alkoholrådgivning), 200 kr för stadsjour, 160 kr för daghem eller skola för CP-barn samt 2 100 kr för dispensär.

Södermanlands län, avviker från det gängse mönstret.

Tyngdpunkten beträffande landstingens tolkkostnader ligger inom den slutna sjukvården. För exempelvis Västmanlands läns landsting faller 80 procent av tolkkostnaderna på sjukhusenheterna. I Älvsborgs län svarar enbart Borås lasarett för 140 000 kr av totalt 200 000 kr.

I IU:s förfrågan till landstingen ingick även frågor om tolkkostnader vid fristående kliniker (inklusive distriktssköterskornas mottag-

ningar), specialpolikliniker (alkoholrådgivning m. m.), jourtjänst, daghem samt skolor för cp-barn. Tolkkostnaderna inom dessa sjukvårdsgrenar är mycket låga, med undantag för distriktssköterskeverksamheten i Göteborg, för vilken tolkkostnaderna uppgick till 42 700 kr.

Av tabell 17 framgår även att tolkkostnaderna är anmärkningsvärt låga vid mödra- och barnvårdscentralerna, som sannolikt torde vara de organ inom hälsovården som har de flesta kontakterna med invandrare.

Tabell 18 Tolkkostnader för sjukvården i Göteborg och Malmö 1970 och 1971.

Ort	1970	1971	Ökning 1970—1971	Antal bosatta utlänningar 1.11.1970
Göteborg	69 000:—	248 000:—	179 000:—	37 490
Malmö	70 000:—	110 000:—	40 000:—	18 255

Tolkkostnaderna inom sjuk- och hälsovården har ökat väsentligt under senare år. I tabell 18 visas utvecklingen 1970—1971 i Göteborg och Malmö. En del av ökningen i Göteborg kan förklaras av att tolkarnas arvoden höjdes (jfr s. 35). Skillnaderna i kostnadsutveckling i Göteborg och Malmö kan också bero på att man i Göteborg har byggt ut verksamheten avsevärt och rekommenderat sjukhuspersonalen att i ökad omfattning anlita tolkar, medan man i Malmö har försökt vara restriktiv vid användning av tolk.

4.4 Företagen

En beräkning av antalet personer utan svenskkunskaper som under de senaste åren har introducerats på den svenska arbetsmarknaden kan ge ett mått på de krav på språkservice som företagen ställs inför. År 1971 utgjordes bruttoinvandringen av utländska medborgare till Sverige av 38 716 personer. Av dem kan ca 24 000 beräknas vara vuxna som saknar kunskaper i svenska, varav ca 19 000 introducerades på den svenska arbetsmarknaden under år 1971 (ca 12 000 män och ca 7 000 kvinnor). Motsvarande siffror för år 1970 kan beräknas till 37 000 (25 000 män och 12 000 kvinnor), för år 1969 28 000 och för år 1968 15 000 personer. Dessa beräkningar avser invandrare som kyrkobokförts i Sverige och de omfattar inte danska och norska medborgare eller finlandssvenskar. Dessutom kan man anta att ett stort antal utlänningar varje år har kortare anställningar i Sverige utan att bli registrerade som invandrare. Uppskattningsvis har således mellan 25 000 och 50 000 personer utan kunskaper i svenska

språket varje år introducerats på den svenska arbetsmarknaden under de senaste åren.

Den stora invandringen har medfört ökade krav på en tillfredsställande tolkservice inom arbetslivet. Många arbetsplatstolkar har inte tillräckliga språkkunskaper och har bristfällig kännedom om svenskt samhällsliv och om fackliga frågor. Detta förhållande kan ha en menlig inverkan på den enskilde invandrarens arbetslivssituation; under åtminstone introduktionsperioden är han ofta mycket beroende av arbetsplatstolkens stöd och hjälp.

Benämningen "tolk" används i olika sammanhang på olika företag. Man kan emellertid urskilja särskilt tre funktioner för s. k. arbetsplatstolkar. I vissa fall kan en anställd vid ett företag tjänstgöra som tolk i samtliga tre funktioner, vid andra företag enbart i några eller enbart en av funktionerna.

Vid arbetsplatser med relativt många invandrare har man i regel efter hand byggt upp en organisation för introduktion av nyanställd arbetskraft och utvecklat speciella introduktionsprogram. Tillgången på tvåspråkiga introduktörer varierar, men vid de större företagen torde behovet av sådana vara väl tillgodosett när det gäller invandrargrupper som finner och jugoslaver. En uppskattning av hur många tvåspråkiga introduktörer det finns inom företagen är svår att göra. Vid vissa företags personalkontor har man anställt tjänstemän som ibland uteslutande har tolkningsuppgifter.

Behovet av *kontakttolkar* inom arbetslivet har vuxit starkt under senare år. Dessa tolkar verkar som kontaktmän mellan invandraren och de svenskspråkiga arbetskamraterna eller som förbindelsemän mellan invandraren och företaget efter det att den systematiska introduktionen är avslutad. Några särskilda

kvalifikationskrav ställs i regel inte på kontakttolkarna, mer än att de skall ha intresse av uppgiften, besitta relativt goda språkkunskaper och ha arbetat en längre tid på företaget.

Från fackligt håll har man ambitionen att bygga upp en organisation av särskilda *fackliga tolkar*¹. Dessa skall informera om den fackliga verksamheten, hjälpa till vid rekrytering av nya medlemmar, tolka vid sammanträden och på arbetsplatsen. Deras ställning på arbetsplatsen har man velat jämföra med skyddsombudens.

Utbildningen av tolkar inom arbetslivet befinner sig i ett inledande skede. Få företag har hittills ordnat tolkutbildning i egen regi eller i samarbete med studieförbund. De veckokurser i arbetsmarknadstolkning som SIV anordnar har hittills omfattat knappt 200 deltagare (jfr avsnitt 5.2) och har endast i mindre utsträckning varit inriktade på arbetsplatsens tolkproblem. Detta innebär att det finns ett uppdämt utbildningsbehov för tolkar på arbetsplatserna. Antalet sökande till SIV:s kurser i arbetsmarknadstolkning har vida överstigit antalet utbildningsplatser.

Beräkningar av det framtida behovet av tolkservice inom arbetslivet är svåra att göra, bl. a. med hänsyn till den utländska arbetskraftens stora rörlighet. Tolkbehovet inom en viss bransch eller ett visst företag kan förändras snabbt och det är till en del avhängigt av i vilken utsträckning kommunen byggt ut sin tolkservice. En del av den tolkhjälp företagen tillhandahåller sina anställda gäller nämligen tolkning vid sjukhusbesök, vid besök hos kommunala myndigheter, hjälp med skattefrågor m. m. Svenskundervisningens effektivitet samt de anställda invandrarnas benägenhet att lära sig svenska är andra faktorer som försvårar möjligheterna att göra en mera detaljerad beräkning.

Frågan om tolkservice betraktas numera som ett tilltagande problem vid företag med många invandrare anställda. Den har t. ex. berörts vid flera av arbetsmarknadsparternas överläggningar.

I ett delägarcirkulär från SAF angående rekrytering av utländsk arbetskraft (B/1966) framhålls beträffande introduktionsförfaran-

det att "personer med kunskaper i vederbörande språk kan behövas icke endast under introduktionen och utbildningen utan även under längre tid som hjälp åt arbetsledningen. Om utläningen kan få ett personligt omhändertagande av någon, som kan tala hans språk underlättas också anpassningen avsevärt."

I den överenskommelse om riktlinjer för introduktion av utländsk arbetskraft som träffades mellan Sveriges Verkstadsförening och Svenska Metallindustriarbetareförbundet den 16 juli 1969 föreskrivs vad gäller tolkhjälp följande:

"Intill dess den utländska arbetaren av egen förmåga kan åstadkomma och utnyttja svenskspråkiga kontakter är det angeläget att han kan få ett personligt omhändertagande av någon som talar hans språk. Finns ej möjlighet att uppnå sådan kontakt genom andra anställda, kan det bli nödvändigt att anlita utomstående tolkar. Det kan också vara nödvändigt att från företagets sida underlätta den fackliga organisationens kontakter med nyanställd utländsk arbetskraft genom att tillhandahålla tolkningshjälp.

Även om arbetare från våra nordiska grannländer normalt måste förutsättas veta mera om de allmänna villkoren för arbete i Sverige än annan utländsk arbetskraft, och följaktligen vissa modifieringar i ett introduktionsprogram därför kan te sig motiverade, bör dock observeras att i fråga om språkliga kontakter finskspråkig arbetskraft i stort kan likställas med utomnordisk arbetskraft."

I en överenskommelse som träffades den 10 november 1969 mellan SAF:s Allmänna Grupp och Glasindustrins Arbetsgivareförbund å ena sidan och Svenska Fabriksarbetareförbundet å andra sidan om introduktion av invandrare på arbetsplatsen är den invandrade arbetstagarens rätt till tolkservice mera uttalad än i den ovan citerade överenskommelsen. I denna senare överenskommelse rekommenderas att "då rekrytering av utländsk arbetskraft skall äga rum, skall företaget tillse, förutom att lämpliga bostäder finns till förfogande, att tolk finns tillgänglig, helst inom företaget, och att möjligheter till

¹ Se K. Dillén m. fl., Fackföreningsrörelsens förhållande till sina utländska medlemmar, Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet, 1969, samt Uddevallarapporten, De finska arbetarnas situation, Företagsdemokratidelegationen, Utvecklingsgruppen vid Uddevallaravet AB, 1971.

undervisning i svenska föreligger på orten även för eventuella familjemedlemmar". Det sägs vidare i överenskommelsen att "information om fackliga frågor lämnas av den fackliga organisationen, medan den i andra frågor kan lämnas gemensamt eller anförtros härför särskilt lämpad person".

Vid en del större företag har träffats lokala överenskommelser mellan parterna om tolkhjälp. Endast ett fåtal storföretag har utarbetat särskilda instruktioner för tolkservice.

I arbetarskyddslagstiftningen saknas särskilda bestämmelser om tillgång till tolk. Arbetarskyddsstyrelsen har dock under våren 1972 sänt ut ett cirkulär (nr 72) om invandrare och arbetarskyddet, var i bl. a. framhålls att "om en invandrare drabbas av yrkesskada och språksvårigheter föreligger skall hjälp av tolk anlitas för utredningen". Vidare understryks i cirkuläret betydelsen av att landsmän till den nyinvandrade medverkar i informationen om skyddsanordningar och liknande.

Frågan om tolkservice för invandrare i arbetslivet berörs bl. a. i en Europarådsresolution (nr 70/1970), som behandlar arbetarskydd för invandrade arbetstagare. Det framhålls bl. a. i resolutionen att medlemsstaterna bör uppmuntra åtgärder som syftar till att språkbarriärerna överbryggas genom exempelvis språkkurser, distribution av översatt material om yrkesskador, översättnings- och tolkhjälp, skyltar på invandrar-språk eller skyltar utan text, förteckningar över tolkar och översättare, biblioteksservice m. m.

5.1 *Utbildning på universitetsnivå*

Högre tolkutbildning i egentlig mening saknas i Sverige, med undantag för den tolkutbildning för militära behov som förekommer vid arméns tolkskola. På universitetsnivå förekommer viss språkundervisning som har betydelse för blivande tolkar och översättare, men någon längre och specialiserad tolkutbildning förekommer inte.

5.1.1 *Utbildning i främmande språk vid universiteten*

För närvarande kan inom universitetsorganisationen ett trettiotal språk studeras. Utbildningens mål och innehåll varierar emellertid starkt mellan de olika språken beroende bl. a. på de förkunskapskrav som uppställs för tillträde till studierna och de resurser som står till undervisningens förfogande. Förkunskaper i ett främmande språk kan krävas enbart i de fall detta språk förekommer på gymnasiet läroplan. Detta innebär att universitetsundervisningen i flertalet språk under åtminstone den första terminen har karaktär av nybörjarundervisning. Slutmålet för den fullständiga utbildningen, som normalt omfattar tre eller fyra terminer, kan följaktligen härvid inte heller ställas lika högt som i de fall där undervisningen bygger på tidigare grundkunskaper.

Undervisning i språk som engelska, tyska

och franska förekommer vid samtliga universitet och universitetsfilialer medan de vanligaste invandrar språken (t. ex. finska, serbokroatiska, grekiska) endast kan studeras vid något eller några av universiteten. Förkunskapskraven för studier i dessa senare språk är också betydligt lägre. Undervisning i de nordiska språken danska, isländska och norska förekommer endast som delstudiekurser i ämnet nordiska språk samt ämnet svenska (endast danska och norska). Inom forskarutbildningen finns emellertid möjlighet till specialisering i isländska (även nysländska) och färöiska. En förteckning över de språk som kan studeras vid universiteten återfinns i bilaga 5. Där anges även förkunskapskrav.

Universitetens språkutbildning har som allmänt mål att ge de studerande en god allmän kunskap om och behärskning av det främmande språket med särskild hänsyn till den vetenskapliga forskningens krav. När det gäller språk som förekommer inom skolväsendet utformas dessutom utbildningen med tanke på de krav som skolan ställer på lärare i främmande språk. Detta innebär att undervisningen endast i ringa mån är inriktad på att ge sådan praktisk språkbehärskning som krävs i tolkningssituationer.

Undervisningen i praktisk språkfärdighet är det moment i universitetens språkutbildning som kräver de största resurserna i form av lärare, tekniska hjälpmedel m. m. Eftersom tilldelningen av lärartimmar är baserad på

antalet studerande är möjligheterna till effektiv språkträning i invandarspråken för närvarande mycket begränsade. Samtliga invandarspråk har nämligen ett förhållandevis litet antal studerande. Speciellt svår är situationen för sådana språk som nygrekiska, turkiska och ungerska, i vilka det för närvarande inte bedrivs någon regelbunden undervisning.

5.1.2 Alternativa studiekurser

I viss utsträckning har man vid universitetens språkinstitutioner inrättat speciella alternativkurser som syftar till att ge sådana språkkunskaper som behövs inom näringslivet, utrikesförvaltningen och massmedia. Dessa alternativ med *ekonomisk, samhällsvetenskaplig eller fackspråklig* inriktning är antingen utformade som påbyggnadskurser på en allmän studiekurs, gemensam för alla studerande, eller som en alternativ utbildningsgång som redan från och med den första terminens studier ersätter den allmänna studiekursen.

Utbildningen inom de ekonomisk-samhällsvetenskapliga alternativen är i hög grad

inriktad på praktisk språkbehärskning med tonvikt på språkbruket inom olika fackområden. Möjligheter ges också till specialisering inom ett visst område. Inom några av alternativkurserna ges även övning i tolkning. För dem som önskar vidareutveckla den muntliga språkbehärskningen har för vissa språk inrättats särskilda alternativa studiekurser med inriktning på *tolkning*. Utbildningen vid dessa alternativkurser är inriktad på praktiska övningar och syftar till att ge de studerande säker förmåga att tala och uppfatta det främmande språket. Däremot ingår endast i begränsad utsträckning sådana teoretiska moment i utbildningen (exempelvis tolketik) som är av betydelse för tolkens praktiska verksamhet. Hänsyn till de speciella tolkbehov som uppkommer genom invandringen till Sverige har inte heller tagits vid utformningen av studiekurserna.

Studier med inriktning på tolkning kan i samtliga fall bedrivas endast under en termin. Kursen utgör ett alternativ för den avslutande fjärde terminens studier och bygger på studier enligt det ekonomisk-samhällsvetenskapliga (och i ett fall det allmänna) alternativet (se tabell 19).

Tabell 19 Läsåret 1971/72 förekommande alternativa studiekurser vid universiteten i landet som är av betydelse för utbildningen av tolkar.

Ämne	Förekommande alternativ	Kan studeras vid	Utbildningens maximala längd	Anmärkning
Engelska Finska	ek-sh tolkn.	ULÖV S	3 terminer 1 termin	bygger på 3 terminers allmän studiekurs
Franska Italienska	ek-sh ek-sh	ULGS Um ULGS	3 terminer 3 terminer	i utbildningen ingår tolkövningar
Ryska	ek-sh tolkn.	ULGS ULGS	4 terminer 1 termin	bygger på 3 terminers studier enl. ek-sh-alternativ
Spanska	ek-sh	ULGS	4 terminer	i utbildningen ingår tolkövningar
Tyska	fack-spr. tolkn.	ULGS Um S	2 terminer 1 termin	bygger på 1 termins allmän studiekurs bygger på 2 terminers fack-spr. kurs

Förkortningar av studieorter, se bilaga 5.

5.1.3 Invandrarspråk i utbildningslinjerna vid filosofisk fakultet

Den 1 juli 1969 genomfördes en omorganisation av utbildningen vid universitetens filosofiska fakulteter enligt vilken utbildningen organiserades i ett antal utbildningslinjer (för närvarande 17). Antalet utbildningslinjer i vilka språk ingår är för närvarande tre, med engelska, franska eller tyska som första språk. Utbildningen omfattar tre års studier. Andra året sker valet mellan något av ovanstående språk eller latin, ryska, spanska, svenska. Detta innebär att inte något av de vanligaste invandrarspråken kan studeras första eller andra året inom ramen för nu förekommande utbildningslinjer. Invandrarspråken kan normalt väljas först under det avslutande tredje året, under vilket valet är fritt. Av ämnesföreträdare för dessa språk har framhållits att denna omständighet inverkar menligt på studerandestillströmningen, vilket i sin tur har negativa konsekvenser för resurstilldelningen.

För den som önskar en annan inriktning på sin utbildning än vad någon av de allmänna utbildningslinjerna ger finns möjlighet att efter begäran hos rektorsämbetet vid något av universiteterna få följa en individuell studiegång, s. k. särskild utbildningslinje. Rätten att

välja särskild utbildningslinje förutsätter emellertid att den studerande från början bestämmer sig för samtliga studiekurser som skall ingå i utbildningen. Vidare krävs att de önskade studiekurserna ges vid det universitet där studierna skall bedrivas och att det finns tillräckliga resurser för att anordna den undervisning som studiegången förutsätter. I synnerhet det sistnämnda kravet kan försvåra valet av invandrarspråk.

Dessa omständigheter leder till att universiteten endast i ringa omfattning för närvarande kan tillgodose utbildningsbehoven hos dem som är eller som avser bli verksamma som tolkar i invandrarspråk. Genom universitetens språkundervisning och i synnerhet genom de i vissa språk förekommande alternativa studiekurserna kan emellertid grunden för en utbildning av tolkar med sikte på verksamhet inom näringsliv m. m. sägas vara lagd.

5.2 SIV:s försöksverksamhet med tolkutbildning

För att tillgodose de akuta utbildningsbehoven framför allt hos dem som redan är verksamma som tolkar bland invandrare inledde dåvarande arbetsgruppen

Tabell 20 Av SIV (samt arbetsgruppen för invandrarfrågor) budgetåren 1967/68—1971/72 genomförda kurser för tolkar efter språk och fackområde. Antal deltagare avser till kurser antagna deltagare (enstaka bortfall har förekommit).

Språk	Fackområde								Samtliga kurser	
	Arbetsmarknadsterminologi		Social- och sjukvårdsterminologi		Rättsterminologi		Skatteterminologi		Antal kurser	Antal deltagare
	Antal kurser	Antal deltagare	Antal kurser	Antal deltagare	Antal kurser	Antal deltagare	Antal kurser	Antal deltagare		
Finska	8	96	9	108	8	96	4	48	29	348
Grekiska	1	12	3	36	3	36	2	24	9	108
Italienska	1	12	—	—	—	—	—	—	1	12
Polska	—	—	—	—	1	12	—	—	1	12
Serbokroatiska	4	48	3	36	4	48	2	24	13	156
Tjeckiska	—	—	—	—	1	12	—	—	1	12
Turkiska	1	12	1	12	1	12	—	—	3	36
Ungerska	—	—	—	—	1	12	—	—	1	12
Samtliga	15	180	16	192	19	228	8	96	58	696

för invandrarfrågor inom inrikesdepartementet våren 1968 en försöksverksamhet med korta intensivkurser för tolkar inom olika specialområden. Verksamheten övertogs år 1969 av SIV i samband med att arbetsgruppen upphörde.

Ett av syftena med försöksverksamheten är att finna former för en framtida organisation av tolkutbildningen. Denna har karaktär av fortbildning och avser inte att ge grundläggande språkkunskaper.

Under det första verksamhetsåret genomfördes kurser endast för finska tolkar. Successivt har emellertid verksamheten utvidgats och kurser har nu genomförts i ett tiotal invandrarpråk. Antalet fackområden har efter hand utökats (se tabell 20).

Samtliga kurser med undantag för kurserna i skatteterminologi har omfattat antingen fem (kurserna i arbetsmarknads-, bostads-, social- och sjukvårdstolkning) eller sju dagar (kurserna i rättstolkning). Kurserna i skatteterminologi har varit utformade som två och en halvdagars intensivkurser. Kurserna har varit förlagda till föreningen Nordens folkhögskola, Biskops-Arnö, Bålsta. Vid sidan av dessa internatkurser anordnas från och med budgetåret 1970/71 regionala informationsdagar för tolkar. Dessa är gemensamma för alla tolkkategorier och språk. Under budget-

året 1972/73 anordnas fyra tiodagars intensivkurser i socialtolkning (polska, spanska, turkiska, arabiska), tre rättstolkningskurser (finska, spanska, italienska) och fyra regionala informationsmöten för tolkar. För att underlätta lärarrekruteringen och förbättra studiematerialet har samrådsgrupper bildats för arbetsplats-, social- och sjukvårdstolkning. I grupperna ingår företrädare för berörda myndigheter och organisationer.

Försöksverksamheten har finansierats med medel från en delpost för försöksverksamhet med tolkutbildning i elfte huvudtitelns anslag Anpassningsåtgärder för invandrare. För försöksverksamheten har anslagits följande belopp:

1967/68	1968/69	1969/70
30 000 kr	75 000 kr	150 000 kr
1970/71	1971/72	1972/73
225 000 kr	425 000 kr	475 000 kr

Härutöver har justitiedepartementet lämnat bidrag till ersättning för förlorad arbetsförtjänst för rättstolkare som deltar i kurserna. Budgetåren 1968/69—1971/72 har 105 000 kr anslagits för detta ändamål.

Utbildningen är koncentrerad till sådana moment som innebär en träning och fördjupning av kunskaper som deltagarna för-

Tabell 21 Innehåll i av SIV anordnade tolkkurser.

Kursmoment	Antal lektionstimmar	
	7-dagarskurs (rättstolkning)	5-dagarskurs (övriga)
Kursintroduktion	1	1
Tolkövningar	16	9
Genomgång av tolkövningarna	7	5
Terminologiskt arbete	8	6
Översättningsövning	4	4
Genomgång av översättningsövningen	2	2
Ämnesinriktad undervisning	5	5
Tolkningsteknik	2	2
Grupparbete	2	2
Information från SIV	2	2
Personlig rådgivning i tolkfrågor	1	1
Slutdiskussion	1	1
Studiebesök	7	—
Summa	58	40

utsätts ha inhämtat genom praktisk verksamhet. Stor vikt fästs vid praktiska tolkövningar. Dessa har formen av rollspel där så realistiska tolsituationer som möjligt eftersträvas. Tolkövningarna sker under medverkan av experter från det fackområde tolkningen avser. I kurserna ingår även aktuell sakinformation från fackområdet och undervisning i tolkningsteknik och tolketik (se tabell 21).

Till deltagarna har sedan år 1970 utfärdats betyg, utom beträffande kurserna i rätts-tolkning. Deltagarna i rättstolkningkurserna har emellertid möjlighet att genomgå särskild examination (se avsnitt 5.6). Deltagarna i kurserna i skatteterminologi får intyg över genomgången kurs.

Kursmaterialet utgörs bl. a. av tolkordlistor som utgivits av SIV. Behovet av ytterligare material av handboks-karaktär är mycket stort. De tekniska hjälpmedlen har varit otillräckliga. Speciellt har behovet av inlärningsstudio (språklaboratorium) och utrustning för simultantolkning påtalats. Ledningen av kurserna har åvilat en kursledare, en språklärare, en assistent och tre-fyra föreläsare/expert.

Antalet sökande har under hela den tid verksamheten pågått varit större än utbildningskapaciteten. Under budgetåret 1970/71 inkom 368 ansökningar, medan endast 149

deltagare kunde beredas plats på kurserna.

Kurserna är avgiftsbelagda. Deltagaravgiften uppgår budgetåret 1972/73 till 420 kr för en sjudagarskurs och 580 kr för en tiodagarskurs. Tolkens huvudman (arbetsgivare) svarar i regel för kurs- och resekostnader liksom för ersättning för förlorad arbetsförtjänst. Om kursdeltagaren saknar huvudman finns vissa möjligheter att få dessa kostnader ersatta av SIV.

SIV har gjort en undersökning av deltagarnas bakgrund. Undersökningen avsåg samtliga kursdeltagare under budgetåret 1970/71. Flertalet var yrkesverksamma. Andelen yrkesarbetande uppgick i den finska gruppen till 71 procent, i den serbokroatiska till 67 procent och i den tjeckiska till 58 procent. I de grekiska och turkiska grupperna var andelen studerande ungefär lika stor som andelen yrkesarbetande. Deltagarnas utbildning framgår av tabell 22.

5.3 Regional och lokal tolkutbildning

Önskemål har framförts om en tolkutbildning på lokal och regional nivå. I begränsad omfattning har sådan verksamhet anordnats av kommuner, fackliga organisationer, företag och studieförbund. Den totala omfattningen av verksamheten har inte varit möjlig

Tabell 22 Deltagare i SIV:s tolkkurser budgetåret 1970/71 efter utbildning och språk.

Utbildning	Språk					Summa
	Finska	Serbokr.	Grekiska	Turkiska	Tjeckiska	
Grundskola	20	5	—	2	—	27
Grundskola + y	30	8	—	—	—	38
Realskola	2	—	—	—	—	2
Realskola + y	6	—	—	—	—	6
Realexamen	2	—	—	—	—	2
Realexamen + y	1	2	—	—	—	3
Gymnasiestudier	—	—	1	—	—	1
Studentexamen	3	3	1	1	2	10
Studentexamen + y	7	3	3	—	2	15
Akademiska studier	3	3	4	3	4	17
Akademisk examen	1	1	—	1	1	4
Akademiska stud. + y	3	3	2	2	3	13
Ej angivet	7	2	—	2	—	11
Summa	85	30	11	11	12	149

y=yrkesutbildning

att kartlägga. Om studieförbundens tolkutbildning finns dock vissa uppgifter.

Folkuniversitetet har bedrivit viss tolkutbildning i Lund och Stockholm. Kursverksamheten vid Stockholms universitet genomförde under år 1969 ett försök med tolkutbildning på kvalificerad nivå i engelska. Verksamheten syftade till att ge deltagarna träning i tolkningsteknik och byggde på omfattande grundkunskaper. Kursen hade formen av en studiecirkel. Verksamheten upphörde efter ett år, närmast beroende på bristande elevunderlag. Det visade sig även att studiecirkelformen var mindre lämplig för det slag av kvalificerad utbildning man avsåg att meddela.

Undervisning efter det mönster som utvecklats vid SIV:s försöksverksamhet har prövats av Medborgarskolan i Uppsala. Under läsåret 1971/72 genomfördes kurser för sjukvårdstolkare i finska och grekiska omfattande 36 timmar. Sammanlagt deltog 18 personer.

Flertalet studieförbund har förklarat sig intresserade av utbildning av tolkar i invandrarspråk. Allvarliga hinder för kursverksamhet på lokal nivå är emellertid bristen på kompetenta lärare samt avsaknaden av läromedel och studieplaner. SIV har mot denna bakgrund under hösten 1972 anordnat två seminarier för utbildning av ca 30 handledare. Som deltagare rekryterades främst tvåspråkiga personer med lärarutbildning. Enligt planerna skall studieförbunden genom anlåtande av dessa handledare kunna anordna ca 90 kurser i arbets-, social- och sjukvårdstolkning. Kurserna planeras bli anordnade i form av 72-timmars studiecirkel, fördelade på två sexveckorsetapper. I planeringen av verksamheten medverkar bl. a. SÖ, Svenska kommunförbundet, SAF och LO.

5.4 Auktorisation av translatorer

Auktorisation av tolkar förekommer inte i Sverige. I viss omfattning har däremot översättare auktoriserats. För att tillgodose näringslivets behov av kvalificerade översättare har en del av landets handelskamrar

auktoriserat *translatorer*. Sådan verksamhet har bedrivits av handelskamrarna i Stockholm (sedan 1931), Malmö (sedan 1947), Örebro (sedan 1954) och Göteborg (sedan 1964). Handelskamrarna, som är tolv till antalet, har till uppgift att främja och inför statsmyndigheterna företräda handels-, industrins och sjöfartens allmänna intressen. Landet är indelat i handelskammardistrikt. Handelskamrarna auktoriserar enligt kungörelsen (1916:599) angående auktoriserade handelskamrar av Kungl. Maj:t. Institutionerna får därigenom en i viss mån officiell ställning.

Några av handelskamrarna har meddelat bestämmelser om villkoren för att en person skall bli antagen som auktoriserad translator. Dessa bestämmelser återfinns i respektive handelskammars stadga angående auktoriserade translatorer. Stadgorna är i huvudsak likalydande. Inom varje handelskammare som meddelar auktorisation finns en translatorsnämnd. I nämnden ingår högst sju ledamöter, vilka utses bland för uppgiften särskilt lämpade medlemmar i kammaren. Beslut om auktorisation som translator grundas på ett utlåtande om den sökandes kompetens, vilket utfärdas av professor i vederbörande språk vid svenskt universitet eller högskola eller av annan person med synnerlig sakkunskap. I fall där den sökandes kompetens kunnat styrkas i annan ordning krävs inte sådant utlåtande. Sakkunnigutlåtandet förutsätter att den sökande deltagit i ett skriftligt språkprov anordnat av handelskammaren.

Prov anordnas årligen i översättning från svenska till främmande språk och från främmande språk till svenska. De är gemensamma för samtliga handelskamrar och sker samtidigt. Stockholms handelskammare har samordnat verksamheten och anskaffat översättningsuppgifter och bedömare. Provet består av tre översättningsuppgifter. Endast omkring 10—15 procent av dem som anmält sig har årligen kunnat godkännas. Prov i översättning från ett främmande språk till ett annat främmande språk anordnas inte. Ej heller förekommer prov i muntlig tolkning.

Berättigade att delta i språkprovet är enligt praxis personer mellan 25 och 60 år med lång

och väl vitsordad praktik som översättare. I regel är inte personer bosatta utanför respektive handelskammars distrikt berättigade att delta. En förutsättning för auktorisation är vidare att den sökande även efter auktorisationen kommer att ha sin verksamhet inom landet. Något krav på svenskt medborgarskap föreligger däremot inte.

Den som efter genomgången prov antagits som auktoriserad translator skall till handelskammaren avge en försäkran varigenom han förbinder sig att i sin verksamhet iaktta vissa etiska regler och tystnadsplikt. Därefter utfärdar handelskammaren ett certifikat som årligen förnyas. Auktorisation kan meddelas för översättning från ett främmande språk till svenska, för översättning från svenska till ett främmande språk eller för båda språkriktningarna. Samma person kan ges auktorisation som translator för flera än ett främmande språk. Auktorisationen utlöper med det kalenderår då translatorn uppnår 70 års ålder, såvida inte särskilda skäl för förlängning föreligger. När auktorisationen utlöper eller av andra skäl återkallas skall certifikatet återställas till handelskammaren.

Translator är enligt handelskamrarnas stadgor skyldig att mot fastställd ersättning verkställa och bestyrka översättningar från

eller till det eller de språk för vilka han auktoriserats. Därjämte är translator skyldig att tjänstgöra som tolk vid domstolar inom handelskammarens distrikt. Denna bestämmelse kan emellertid inte alltid följas då någon prövning av translatorns förmåga att tolka inte ägt rum.

Kostnaderna för auktorisationsverksamheten har för Stockholms handelskammare, på vilken huvudansvaret vilat, uppgått till ca 50 000 kr per år. Intäkterna har bestått av anmälningsavgifter och avgifter för utfärdande av certifikat. Totalt har intäkterna uppgått till ca 2 000 kr per år. Göteborgs handelskammare redovisar en kostnad av ca 5 000 kr per år. Intäkterna har där uppgått till ca 1 000 kr per år. Anmälningsavgiften för prov har uppgått till 50 kr per språkriktning. Den som exempelvis önskat genomgå prov i översättning från svenska till engelska och från engelska till svenska har haft att erlägga 100 kr. För certifikat har betalats en lösenavgift av 15 kr.

Antalet auktoriserade translatorer uppgår för närvarande till ca 210, av vilka 156 auktoriserats av Stockholms handelskammare. Fördelningen på språk framgår av tabell 23. Som framgår av tabellen förekommer invandarspråk i liten utsträckning.

Tabell 23 Av handelskammare auktoriserade translatorer år 1972 efter språk.

Språk	Antal personer auktoriserade av handelskammaren i				Summa
	Stockholm	Göteborg	Malmö	Örebro	
Arabiska	1	—	—	—	1
Engelska	43	10	4	2	59
Finska	14	2	2	1	19
Franska	14	—	2	—	16
Grekiska	—	—	1	—	1
Italienska	6	1	1	—	8
Nederländska	3	2	—	—	5
Polska	1	2	—	—	3
Portugisiska	3	2	—	—	5
Rumänska	1	—	—	—	1
Ryska	6	1	—	1	8
Serbokroatiska	1	1	—	—	2
Spanska	6	4	2	—	12
Tjeckiska	1	1	—	—	2
Tyska	52	6	1	4	63
Ungerska	4	1	—	—	5
Summa	156	33	13	8	210

Flertalet av de auktoriserade translatorerna är medlemmar i en intresseförening, Föreningen Auktoriserade Translatorer (FAT).

Stockholms handelskammare beslöt den 1 november 1971 att med omedelbar verkan upphöra med auktorisation av translatorer. Beslutet grundades dels på ekonomiska överväganden, dels på det förhållandet att näringslivets behov av translatorer för närvarande synes vara tillgodosett. Förfrågningar om auktorisation i de vanligaste invandrarspråken har däremot ökat. Enligt handelskammarens bedömning är det emellertid inte en uppgift för en näringslivsorganisation att tillgodose samhällets behov av kompetenta översättare. Handelskamrarna i Göteborg och Malmö har för avsikt att tills vidare fortsätta verksamheten. Auktorisation kommer emellertid att meddelas endast i sådana språk som är av betydelse för kamrarnas medlemmar.

I skrivelse 30.12.1971 till chefen för handelsdepartementet har Föreningen Auktoriserade Translatorer med anledning av Stockholms Handelskammares beslut begärt att ansvaret för auktoriseringen av translatorer skall överföras till en offentlig myndighet.

5.5 *Translator publicus*

I Malmö och Göteborg har förekommit förordnande som *translator publicus*¹ (allmän översättare). I Malmö har *translatore publici* förordnats av dåvarande magistraten sedan 1897. Magistratens beslut grundades på en allmän bedömning av den sökandes lämplighet. *Translator publicus* hade i uppgift att mot ersättning göra översättningar samt bestyrka riktigheten av dessa. Vidare var *translator publicus* skyldig att vid stadens domstolar tillhandagå myndigheter med muntlig tolkning. *Translatore publici* har i Malmö förordnats endast i ringa omfattning. De senaste förordnandena utfärdades 1940 och 1956, då en *translator* för tyska, engelska och franska, respektive en *translator* för italienska, spanska och portugisiska antogs.

I Göteborg har *translatore publici* sedan

sekelskiftet antagits av den kommunala handels- och sjöfartsnämnden. Den nu gällande stadgan, som fastställts av dåvarande magistraten, härrör från år 1910. Det ansvar som enligt stadgan åvilade magistraten har sedermera överförts på länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län. Enligt stadgan skall i Göteborg finnas en eller två translatorer för vardera engelska, franska och tyska samt i mån av tillgång en eller två translatorer för norska, finska, ryska, holländska, italienska, spanska och portugisiska. Translatorer kan utses även för andra språk i den mån handels- och sjöfartsnämnden finner det erforderligt.

Den som antagits som *translator publicus* skall inför länsstyrelsen avlägga ed att han efter bästa förstånd och samvete skall fullgöra de uppdrag som lämnas honom. I stadgan saknas bestämmelser om krav för att bli antagen som *translator publicus*. Tidigare utsågs translatorer efter en allmän lämplighetsprövning. Numera bör emellertid den sökande med godkänt resultat ha genomgått det av handelskammaren anordnade språkprovet.

5.6 *Examination av rättstolkar*

Som ett första steg i riktning mot en samhällelig auktorisation av tolkar bedrivs inom ramen för SIV:s försöksverksamhet med tolkutbildning sedan budgetåret 1970/71 försök med examination av tolkar inom rätts- och polisväsendet. Syftet med examinationen är dels att ge de tolkar som så önskar ett bevis på att de är kvalificerade att tolka hos polismyndighet och domstol, dels att vinna erfarenheter som kan ligga till grund för en allmän tolkauktorisation.

Examinationerna, som tar ca tre timmar, är utplagda som fingerade rättegångar och baseras på autentiska fall. Examinationerna börjar med ett kort förhör i rättsterminologi och fortsätter med tolkning av stämningsansökan, åklagarens sakframställning, förhör med den tilltalade och vittnen, *personaläge-*

¹ Härifrån bör skiljas institutionen *notarius publicus*, vilken regleras i stadgan (1964:679) om *notarius publicus*.

nomgång, försvarsadvokatens och åklagarens slutplädering och domen. Vissa avsnitt av tolkningen sker i form av modifierad simultantolkning, i övrigt används konsekutiv tolkning.

I den bedömningsgrupp som medverkar vid examinationerna ingår språkexperter, juridiska experter och SIV:s sakkunniga i tolklärågor.

För att få examinationsbevis bör tolken ha mycket goda kunskaper i svenska och det främmande språket, i synnerhet i den särskilda terminologi som är aktuell vid tolkning inför polis och domstol. Stor vikt fästes också vid förmågan att uttrycka sig nyanserat. Förutom förmågan att tolka konsekutivt bedöms även förmågan att tolka simultant, t. ex. i fråga om vittnesberättelse och plädering. En bedömning görs vidare av tolkens allmänna kunskaper om rättsväsendet och av hans uppträdande i tolkningssituationen.

Under budgetåren 1970/71—1971/72 prövades sammanlagt 108 tolkar, av vilka 28 godkändes och erhöll examinationsbevis. Dessutom har de 33 tolkar som under budgetåren 1968/69—1970/71 (dvs. innan försöken med examination inleddes) fick högsta betyg i SIV:s rättstolkningskurser erhållit examinationsbevis. De sammanlagt 61 tolkar som den 1 juli 1972 innehade examinationsbevis fördelar sig enligt följande vad gäller språk: finska 24, serbokroatiska 8, tjeckiska 8, grekiska 5, engelska 4, italienska 3, turkiska 3, ungerska 2, arabiska 2, polska 1 och spanska 1.

I samband med IU:s utfrågningar av invandrarorganisationer (se SOU 1971:51 s. 120) har framförts en rad synpunkter på brister i nuvarande tolkservice och olika förslag till förbättringar. Man har från såväl finska som jugoslaviska, grekiska, italienska och turkiska organisationers sida påtalat den varierande standarden hos nu verksamma tolkar och efterlyst en särskild tolkutbildning på olika nivåer. Man har också betonat att en invandrare skall kunna lita på att den tolk han biträds av inte bara har tillräckliga språkliga kvalifikationer utan även är neutral och att han har tystnadsplikt. En samhällelig auktorisation av tolkar borde införas, ansåg man. Myndigheterna borde ingripa mot de personer som tar ut ockerpriser av landsmän för att utföra t. ex. tolktjänster och hjälpa till med kontakter. Grekiska invandrarorganisationer betonade särskilt vikten av att de tolkar som används av polismyndigheterna i asylärenden är opartiska och pålitliga. Vidare har som ett problem påtalats de skiftande normerna för arvodering av tolkar som anlitas av samhällsorganen. Företrädare för jugoslaviska invandrarorganisationer framhöll även som ett problem bristen på information om hur man får tag i en tolk.

Arbetsgruppen för finska invandrarfrågor har i olika skriftliga utlåtanden till IU framfört en rad synpunkter på tolkfrågor¹. I t. ex. utlåtandet 16.5.1970 om sociala problem bland finländare i Sverige anför arbetsgruppen följande:

"Den som nyligen inflyttat till landet kommer under en relativt lång tid att vara helt beroende av tolkhjälp. Det har tidigare varit tal om detta flera olika sammanhang med exempel från olika områden inom socialvården och sjukvården. Situationen är dock densamma på oräkneliga andra områden. t. ex. i arbetsmarknadsfrågor, i skol- och bostadssammanhang o. s. v. Ett speciellt viktigt område är även rättsväsendet. Svenska jurister har med stort eftertryck fäst uppmärksamheten på den för rättsväsendet otillfredsställande situationen ifråga om tolkverksamheten. Bristerna föreligger dels i det faktum, att den misstänkte ofta har att lita sig till samma tolk under hela rättsproceduren, dels i att ingen som helst kontroll av domstolstolkarnas kompetens förekommer. Vidare förekommer det ofta att förhørsledaren fungerar som tolk i nålets behandling vid rätten. Vid personundersökningar borde man i de fall, då den undersökte är helt finskspråkig, anlita personer, som utöver sin yrkesutbildning har tillräckliga kunskaper i finska språket. Vidare finns ingen möjlighet ers för medellösa, icke svensktalande invandrare att på rättshjälpsanstalter få gratis tolkassistenten.

Den centrala punkten vid lösandet av tokproblemet blir dock frågan om tolkarnas utbildning. En utbildning av tolkar har under några års tid betrivits på experimentnivå på uppdrag av Arbetsgruppen för invandrarfrågor och av dess eftertädare Invandrarverket. Denna verksamhet borde dock med det allra snaraste bli en fast institution och dessutom utvidgas i betydande grad. Den svåraste frågan torde då bli frågan om lärare för tollarna. Målet för verksamheten skulle vara att få tillräckligt med auktoriserade tolkar för olika områden och till olika orter.

Det vore skäl att undersöka möjligheten att lösa problemet enligt följande riktlinjer. En central

¹ Arbetsgruppens utlåtanden till IU är publicerade i De finska invandrararnas problem, Prisma, 1971.

institution för utbildning av tolkar skulle inrättas med uppgift att: 1) utbilda lärare för tolkkurser, som skulle anordnas på olika håll i landet, 2) organisera tolkkurser på olika håll i landet och övervaka denna kursverksamhet, 3) omhänderha auktorisationen av tolkarna, vilket kanske lämpligast kunde ske genom tolkprov inom olika områden. Härigenom skulle tolkutbildningen kunna ske på olika håll i landet, medan kompetenskraven skulle vara desamma överallt. Man bör särskilt framhålla, att utbildningen av tolkar är en lika viktig sak ur invandrarnas synpunkt som auktorisationen av tolkar.

Samtidigt som utbildnings- och auktorisationsfrågan för tolkarna blir utredd borde även frågan om deras avlöning och arvoden bli föremål för utredning. Detta borde ske både med hänsyn till tolkarna, så att de skall kunna få en skäligen ersättning för det arbete de utför, och med hänsyn till tolkarnas klienter, så att dessa icke på grund av sina bristande språkkunskaper hamnar i ett sämre läge än andra vid kontakt med myndigheterna eller vid sjukhusbesök."

I utlåtandet 23.1.1970 om de finska invandrarna på den svenska arbetsmarknaden påpekar arbetsgruppen att man på företagen sökt underlätta invandrarnas situation "genom att anskaffa tolkar, men oftast är det alldeles för svårt för arbetstagarna att nå dessa och få hjälp den vägen. Det måste också konstateras att tolkarnas språkkunskaper alldeles för ofta är bristfälliga, och att ingen utbildning förekommer i egentlig arbetsplatstolkning". Det påpekas även att de fåtaliga översättningar till finska som finns av t. ex. kollektivavtal och broschyrer i regel har en språklig utformning som är "bristfällig och på det lokala planet under all kritik". Språkliga brister i översättningar av meddelanden, broschyrer etc. påtalas även i utlåtandet 25.9.1970 om de finska invandrarbarrens ställning i den svenska skolorganisationen. Även i utlåtandet 20.11.1970 om de finska invandrarna och samhällsinformationen tas översättningsproblemen upp i samband med en diskussion om myndigheternas och organisationernas informationsmaterial på finska:

"På grund av att man endast i undantagsfall noggrant tar reda på översättarnas kompetens och kvalifikationer är översättningarna i språkligt hänseende ytterst ojämna, oförsvarligt ofta nära på undermåliga och skrämmande ofta missvisande. Uppdragsgivarna borde ovillkorligen — för att övervaka översättningarnas standard och för att skapa en kår av kvalificerade översättare — förse

de översatta texterna med översättarens namn. . .

För att översätta kollektivavtal och texter rörande arbetsmarknaden krävs betydande sakkunskap och synnerliga insikter i de båda språken. För sådana uppgifter borde man aldrig någonsin anlita översättare på amatöرنivå. Så har dock ofta skett; resultatet har blivit texter, omöjliga att förstå för en finskspråkig läsare. Det är lättare att översätta texter som ger en introduktion i arbetsplatsens förhållanden, men översättningarna är trots detta ofta mycket dåliga vad den språkliga utformningen beträffar. Uppenbart är det inte tillfyllest att man anlitar de bästa översättare som finns att tillgå. Det torde även vara nödvändigt för LO och SAF att anskaffa och framställa goda hjälpmedel för översättarnas behov, bl. a. omfattande ordlistor rörande arbetsmarknadsområdet med fraseologisk exemplifiering. Redan av praktiska skäl är det nödvändigt att skapa enhetlighet i den arbetsmarknadsterminologi, som de i Sverige bosatta finnarna måste känna till."

7.1 Behovet av ökad tolkservice

Varje invandrare kommer på ett eller annat sätt i kontakt med samhällsorganen. Inte endast den nykomne invandraren kan behöva hjälp av tolk för att göra sig förstådd i kontakter med myndigheter. Även en invandrare som har fått grundutbildning i svenska eller har bott här förhållandevis länge kan hamna i situationer där han inte kan klara sig utan hjälp av tolk. Det kan gälla situationer där han stöter på obekanta termer, där han kan riskera att förlora sin rätt därför att han inte utförligt kan argumentera för sin sak, där han kan mista sin frihet eller där han vid sjukdom kan bli otillfredsställande behandlad. Från individens synpunkt är tillgången till en kompetent tolk i sådana fall av avgörande betydelse.

Också för samhällsorganen är det ett vitalt intresse att ha tillgång till kompetenta tolkar för att få de ärenden de har att handlägga utredda och behandlade på ett tillfredsställande sätt. Samhällsorganen kan annars riskera att icke svensktalande personer till följd av språksvårigheter inte får den behandling som de har rätt till.

Den som inte behärskar svenska kan givetvis på grund härav möta svårigheter också i många situationer som inte direkt inverkar på hans rättigheter och skyldigheter. Det gäller bl. a. möjligheterna att utnyttja den service som samhället på olika sätt ställer till förfogande, t. ex. möjligheten att delta i olika kulturaktiviteter. I sådana sammanhang kan

tillgång till tolk ofta vara av stor betydelse för att invandraren skall finna sig till rätta i den sociala miljön.

Även från företagens och de fackliga organisationernas synpunkt uppkommer problem i kontakterna med icke svensktalande invandrare. De språksvårigheter som möter invandrare i arbetslivet har blivit en fråga med betydande räckvidd. De återverkar både på tryggheten och medinflytandet på arbetsplatsen och på produktionen.

Från samhällets sida har en rad initiativ till förbättrad tolkservice tagits under i synnerhet de senaste åren. Försöksverksamhet med tolkutbildning pågår sedan 1969 i SIV:s regi. Åtskilliga andra statliga myndigheter har vidtagit åtgärder för att lösa tolkproblemen. Många kommuner har inrättat invandrarbyråer, till vilkas främsta uppgifter hör att tillhandahålla tolkar. Rekommendationer om tolkservice har utfärdats av Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet.

Även arbetsmarknadens parter och enskilda företag har vidtagit olika åtgärder på tolkområdet. Vid flera företag med några utländska anställda har under senare år byggts upp en särskild tolkservice. Inom några branscher har träffats överenskommelser mellan parterna om introduktion av utländsk arbetskraft, i vilka frågan om tolkhjälp berörs.

Tolkfrågorna har uppmärksammats även av lagstiftaren. Vad gäller utlänningskonakter med svenska myndigheter har genom 1971 års

förvaltningsrättsreform (prop. 1971:30, KU 36, rskr 222) tagits ett viktigt steg i syfte att stärka den enskildes rättsskydd inom den offentliga förvaltningen. Förvaltningsmyndigheterna har genom 9 § FL getts ett allmänt bemyndigande att vid behov anlita tolk i kontakter med personer som inte behärskar svenska språket. Enligt förarbetena till bestämmelsen är denna att se som en rekommendation till myndigheterna att anlita tolk när det behövs (prop. s. 381). Bestämmelsen avser inte bara muntliga kontakter utan också sådana fall då handling på främmande språk ges in till myndighet eller då myndighet skall meddela sig skriftligen med någon som inte förstår svenska. Motsvarande bemyndigande har beträffande rättskipning i regeringsrätten, kammarrätt, skatterätt och länsrätt meddelats i 50 § FPL. För sådan förvaltningsdomstol har i samma bestämmelse även stadgats skyldighet att anlita tolk när part, vittne eller annan som skall höras inför rätten inte behärskar svenska.

Dessa förvaltningsrättsliga bestämmelser anger — liksom motsvarande regler för de allmänna domstolarna i 5 kap. RB (se vidare avsnitt 7.2) — de grundläggande principer som en myndighet skall iakttä vid kontakt med personer som inte behärskar svenska. Det har överlämnats åt myndigheterna att sörja för att principerna tillämpas på ett lämpligt sätt. Vad angår regeln i 9 § FL bör även påpekas att chefen för justitiedepartementet i prop. 1971:30 erinrade om att IU bl.a. har till uppgift att undersöka behovet av särskilda samhällseliga åtgärder för att underlätta icke svensktalade personers kontakter med myndigheter. Han framhöll vidare att IU också skulle undersöka de praktiska och ekonomiska förutsättningarna för en nordisk språkkonvention av det innehåll som föreslagits i Nordiska rådets rekommendation nr 29/1966. Resultatet av IU:s överväganden borde enligt hans mening inte föregripas genom ett ställningstagande i samband med förvaltningsrättsreformen.

IU har i sitt första delbetänkande (SOU 1971:51) föreslagit en allmän grundutbildning för invandrare som omfattar 240 timmars undervisning och syftar till att ge en första

kännedom om svenskt vardagsspråk och vardagsliv. Enligt förslaget förutsätts staten svara för merparten av undervisningskostnaderna och arbetsgivarna för kostnader för lön under grundutbildning för invandrare som anställs i Sverige efter den 1 januari 1973. Betänkandet har remissbehandlats och Kungl. Maj:t har i en proposition (1972:100) föreslagit en lag om rätt till ledighet och lön vid deltagande i svenskundervisning för invandrare. I betänkandet framhöll IU att åtgärder som svenskundervisning inte kan ersätta den samhällsservice som särskilt i initialskedet måste ges på invandrarernas egna språk, bl.a. i form av tolkservice. Denna syn på förhållandet mellan svenskundervisning och tolkservice är enligt IU alltså giltig.

Kravet på förbättrad tolkservice har stegrats i takt med den kraftigt ökade invandringen. Medan vid folkräkningen 1945 endast 35 000 utländska medborgare var kyrkobokförda i Sverige — motsvarande antal var 123 000 år 1950 och 190 000 år 1960 — uppgick de i Sverige bosatta utländska medborgarna till 305 000 år 1967, 411 000 år 1970 och 416 000 vid årsskiftet 1971/72. Antalet i Sverige bosatta utlänningar ökade med ungefär 100 000 personer under åren 1969—1970. Till bilden hör också att utvandringen har stegrats kraftigt under de senaste åren. Trots detta kommer även under år med liten eller ingen nettovandring — som 1971 och 1972 — ett stort antal utländska medborgare till Sverige utan några kunskaper i svenska. Redan det anförda utgör enligt IU:s mening ett tillräckligt motiv för att ägna frågan om samhällets tolkservice starkt ökad uppmärksamhet. Även andra skäl talar emellertid för att nuvarande ordning på området ses över i syfte att förbättra den tolkservice som förekommer.

Enligt de riktlinjer för invandringsspolitiken som statsmakterna antog år 1968 (prop. 1968:142, SU 196, rskr 405) bör ett väsentligt mål vara att invandrarna lever på samma standard som befolkningen i övrigt. Detta mål har särskild betydelse beträffande arbete, bostad, social omvårdnad och utbildning. Språksvårigheter utgör emellertid enligt IU:s mening ofta ett betydande hinder för invandrare att uppnå en med den inhemska

befolkningen jämförlig ställning.

Som framgår av IU:s kartläggning av nuvarande tolkservice finns stora skillnader både regionalt och lokalt i fråga om tillgång på tolkar och översättare. I ett mycket stort antal kontakter mellan invandrare och samhällsorgan sker tolkning med hjälp av släktingar eller bekanta till invandraren. Även om vissa kontakter mellan myndigheter och invandrare klaras på detta sätt, finns det uppenbarligen en risk för att en del ärenden inte blir nöjaktigt utredda eller att den enskildes eller samhällets intressen tillgodoses på ett mindre tillfredsställande sätt. Avsaknaden av vägledande uttalanden om omfattningen av det allmänna tolkservice har åtminstone tidigare i en del fall visat sig leda till att myndigheter underlåter att anskaffa tolk även då behov därav måste anses ha förelegat (jfr JO 1968 s. 279).

Mot denna bakgrund har under senare år förts fram önskemål om att garantier skapas inte bara för att myndigheter och andra samhällsorgan verkligen anlitar tolk när det behövs utan också för att tolk som anlitas av myndighet har tillräckliga kvalifikationer och är lämplig för sitt uppdrag (jfr bl.a. 1LU 1967: 32 samt JO 1968 s. 48 och 1970 s. 70). Särskilt har betonats vikten av att tolkutbildningen förbättras och att frågan om auktorisation av tolkar och översättare tas upp till prövning (jfr bl. a. motion nr 1972:755).

Tolkfrågorna har inte minst uppmärksamats av företagen och de fackliga organisationerna. Tillgången på introduktörer med kunskap i de vanligast förekommande invandrarsspråken är begränsad. Efterfrågan på kontakttolkar inom arbetslivet har också blivit allt större. Från flera håll har efterlysts utbildning för arbetsplatstolkar och central service med översättning av informationsmaterial.

7.2 Riktlinjer för en förbättrad tolkservice

När det gäller att ange den allmänna inriktningen av de åtgärder som bör vidtas för att förbättra nuvarande tolkservice bör först erinras om de skiftande förutsättningar för

sådana åtgärder som gäller för olika delar av samhället. För den offentliga förvaltningens vidkommande — här åsyftas i första hand förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar — erbjuder de nya reglerna om myndighets anlitan av tolk i FL och FPL en lämplig utgångspunkt för diskussionen. Beträffande de allmänna domstolarna är läget annorlunda så till vida som nuvarande bestämmelser om tolk i RB i sakligt hänseende på vissa punkter avviker från vad som gäller för förvaltningsdomstol enligt FPL. Nyligen har emellertid lagts fram ett förslag som till största delen undanröjer dessa skillnader (se avsnitt 3.1). Vad slutligen angår näringslivet finns varken på det offentlighetsrättsliga eller på det civilrättsliga området några regler om användning av tolk i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Behov av förbättrad tolkservice har gjort sig gällande på alla de nu nämnda områdena. Med hänsyn till att förutsättningarna för att förverkliga åtgärder med sådant syfte är olika för den offentliga förvaltningen, de allmänna domstolarna och näringslivet anser IU dock att diskussionen om den allmänna inriktningen av tänkbara åtgärder bör ske för varje område för sig.

Vad först angår *den offentliga förvaltningen* bör uppmärksammas att myndigheterna genom 1971 års förvaltningsrättsreform fått ett avsevärt större ansvar än tidigare för att tolk eller översättare anlitas när myndigheterna har att göra med personer som inte behärskar svenska (se avsnitt 3.1). Den nya regleringen kan allmänt sett sägas innebära att bedömningen av huruvida tolk eller översättare skall anlitas i första hand ankommer på myndigheten och inte på den enskilde. Finner myndigheten att tolk (översättare) bör anlitas, ankommer det också på myndigheten att utse lämplig person för uppdraget. I fråga om kostnaden för tolk eller översättare som anlitas av myndighet gäller att ersättningen skall stanna på det allmänna.

Den reglering av tolkfrågan som finns beträffande myndigheter på den offentliga förvaltningens område har varit i kraft endast under kort tid. Det är därför inte möjligt att för närvarande med säkerhet uttala sig om vilken

effekt regleringen på sikt kan få beträffande behovet av tolkar och översättare hos myndigheterna. Med hänsyn härtill synes det inte heller lämpligt att nu ta upp fråga om översyn av de berörda bestämmelserna. Det bör dock påpekas att FL inte äger tillämpning hos alla kategorier av förvaltningsmyndigheter (se 2 § FL). Något sakligt skäl till att tolkregeln i 9 § FL inte bör äga motsvarande tillämpning hos t. ex. myndighet inom den s. k. oreglerade kommunalförvaltningen, för vilken gäller generellt undantag från FL:s tillämpningsområde, torde inte finnas. Det synes därför böra övervägas att vid lämpligt tillfälle införa bestämmelser, varigenom 9 § FL utsträcks att gälla också ärenden hos myndigheter som undantagits i 2 § 2-4 FL.

I enkelhet med vad IU nu har anfört bör övervägandena om vilka konkreta åtgärder som bör vidtas för att förbättra nuvarande tolkservice ske med utgångspunkt från gällande författningsbestämmelser i ämnet. För att få en uppfattning om behovet av sådana åtgärder har IU på olika sätt låtit undersöka nuvarande förhållanden på tolk- och översättarområdena (se bl. a. avsnitt 2.3 samt kap. 4 och 5). Undersökningarna ger enligt IU:s mening tillräckligt underlag för en bedömning av hur språkproblemen i samband med icke svensktalande personers kontakter med myndigheter bör minskas. Kartläggningen visar att åtgärder som syftar till en kvalitativ förbättring av nuvarande tolkservice bör prioriteras. De mest akuta behoven avser bristen på kvalificerad tolkutbildning och avsaknaden av samhällelig auktorisation av tolkar och översättare. Dessa frågor behandlas i avsnitt 7.3 och 7.4. Härutöver finns anledning att uppmärksamma behovet av tolkförmedling på det lokala planet. Frågan diskuteras i avsnitt 7.5. Hög angelägenhetsgrad har vidare spörsmål om utveckling av nuvarande centrala översättningsservice för invandrarspråk och användning av flerspråkiga blanketter (avsnitt 7.6) samt anställande av tvåspråkiga tjänstemän och tolkar (översättare) vid myndigheter med talrika kontakter med utlänningar (avsnitt 7.7 och 7.8). Frågan om ersättning till tolkar och översättare berörs i avsnitt 7.9. Avslutningsvis

behandlas spörsmålet om tystnadsplikt för tolk och översättare (avsnitt 7.10).

I fråga om dimensioneringen av de åtgärder som kan komma i fråga för att förbättra nuvarande tolkservice bör följande beaktas.

Någon principiell skillnad bör inte göras mellan olika språk när det gäller tolkservice. Särskilt från rättsskyddssynpunkt framstår det som betydelsefullt att en tillfredsställande tolkservice skapas inte bara för de mest frekventa språken utan också för språk som är mindre vanliga i Sverige. Det ligger dock i sakens natur att de åtgärder som kan behöva vidtas med tanke på språk som hör till den senare kategorin måste anpassas bl.a. efter frekvensen av fall där ett reellt tolkbehov föreligger. Det kan t.ex. inte komma i fråga att för språk som endast ett fåtal gånger per år kommer till användning vid kontakt med samhällsorgan bygga upp särskilda anordningar för utbildning av tolkar.

Den krets av personer som kan göra anspråk på samhällets stöd i fråga om hjälp med tolkning till svenska språket bör inte vara begränsad till invandrare (angående begreppet "invandrare" se avsnitt 1.3.1). Också tillfälliga besökare kan behöva tolkhjälp i kontakter med svenska samhällsorgan, lika väl som dessa organ har behov av att kontakta dem. Åtgärder för utökad tolkhjälp bör därför inte vara inriktade enbart på den kategori personer som kan betraktas som invandrare utan bör bestämmas med hänsyn till både invandrare och andra personer som inte kan svenska.

FL:s regel om anlitanade av tolk äger tillämpning när ärende handläggs av förvaltningsmyndighet. Det bör emellertid uppmärksammas att åtskillig för invandraren viktig samhällsservice tillhandahålls av andra organ än myndigheter i egentlig mening. Behov av tolkservice kan föreligga även i kontakter med t.ex. statliga eller kommunala bolag och stiftelser (elverk, bostadsstiftelse etc.). Enligt IU:s mening är det rimligt att det allmänna tar på sig ett ökat ansvar för tolkservice också beträffande kontakter mellan utlänningar och samhällsorgan som inte är att räkna till myndighetskategorin. Den formella anordningen för hur viss nytthet tillhandahålls från det allmänna sida bör inte anses

som ett avgörande hinder mot ett sådant vidgat ansvar. I vad mån tolkservice bör ges får efter föreliggande behov avgöras från område till område. Någon bestämd skillnad bör inte heller göras mellan fall där förvaltningsmyndighets verksamhet kan karakteriseras som handläggning av "ärende" (jfr 1 § FL) och där 9 § FL följaktligen äger tillämpning samt den verksamhet hos samhällsorgan som inte kan klassificeras som "ärenden". Som exempel kan erinras om situationen på sjukvårdsområdet. Medan t.ex. frågor om intagning på och utskrivning från sjukhus är att hänföra till ärendekategori (jfr prop. 1970:30 s. 315), faller den fortlöpande vården av patienter på sjukhus i stort sett utanför denna kategori. Den enskilde kan emellertid ha lika stort behov av tolkhjälp i båda fallen. Enligt IU bör vid övervägande av ett vidgat samhällsligt ansvar för tolkservice tas stor hänsyn till detta förhållande.

En ytterligare fråga är om det bör ställas upp krav på att tolk eller översättare skall äga viss behörighet för att få anlitas av myndighet. Även om IU:s förslag om utbildning och auktorisation av tolkar (se avsnitt 7.3 och 7.4) skapar vissa förutsättningar för att ställa upp krav av nu antytt slag, synes någon uttrycklig föreskrift härom inte vara nödvändig. För en sådan ståndpunkt talar inte minst praktiska skäl. Det kommer uppenbarligen att ta avsevärd tid innan så stort antal personer med särskild tolkutbildning och/eller auktorisation finns att tillgå inom landet att de kan biträda i alla situationer där det i och för sig framstår som önskvärt med en kvalificerad tolk. Åtskilliga ärenden kräver å andra sidan inte tillgång till personer med sådana kvalifikationer. Det torde utan egentliga olägenheter kunna överlämnas åt myndigheterna själva att bedöma vilka kvalifikationer som tolken (översättaren) i det enskilda fallet bör ha för att kunna fullgöra uppgiften tillfredsställande. Detta överensstämmer även med den syn som ligger bakom tolkreglerna i 1971 års lagstiftning på det förvaltningsrättsliga området.

Vid den lämplighetsprövning som i enlighet med vad IU anfört bör göras av myndigheten innan den uppdrar åt någon att tjänstgöra som

tolk eller översättare bör bl.a. beaktas vederbörandes ordförråd och allmänna kunskaper på det speciella område som tolk- eller översättaruppgiften avser. Det ligger i sakens natur att krav på auktorisation ofta kan behöva ställas upp i mål och ärenden hos t.ex. domstol och polismyndighet. Samma krav kan emellertid även aktualiseras i vissa situationer inom exempelvis sjukvården. Över huvud taget bör frågan om tolkens eller översättarens kvalifikationer ägnas särskild uppmärksamhet i mål och ärenden som rör frihetsberövande eller någons hälsa eller väsentliga ekonomiska intressen.

Det bör betonas att ett ökat ansvar för myndigheterna i fråga om prövning av tolkens eller översättarens lämplighet är av stor betydelse för att garantera att icke svensktalande personer i sina kontakter med samhällsorganen får kompetent tolkhjälp, liksom för att säkerställa att myndigheternas ärenden blir tillfredsställande utredda. Som har påpekats i det föregående förekommer det ofta att den enskilde själv ordnar tolkfrågan på det sättet att han anlitar biträde av en svensktalande anhörig eller bekant. Av IU:s nu redovisade överväganden följer att ett slentrianmässigt godtagande av ett sådant arrangemang i fråga om tolkhjälp inte bör förekomma. Myndigheten bör i det enskilda fallet bedöma huruvida ärendet kan handläggas utan anlitan av särskilt tillkallad tolk. Har den av den enskilde erbjudna tolken erforderliga kvalifikationer, bör emellertid hinder inte föreligga för myndigheterna att ge denne i uppdrag att biträda vid ärendets handläggning. I sådant fall bör tolken kunna få ersättning av det allmänna enligt de normer som tillämpas av myndigheten.

I vissa mål och ärenden hos myndighet kan på grund av uttrycklig föreskrift i förättning eller eljest på grund av sakens natur uppträda mycket brådskande behov av tolk- eller översättarhjälp. Med hänsyn till situationernas växlande art kan knappast ställas upp generella regler för hur myndigheterna skall förfara i sådana fall. För myndigheter med mycket frekventa kontakter av nu åsyftat slag kan en tänkbar lösning vara att anställa personal som behärskar även det eller de

utländska språk som oftast förekommer hos myndigheterna (jfr avsnitt 7.7 och 7.8).

Som redan framhållits avviker de föreskrifter som för närvarande gäller enligt RB beträffande anlitande av tolk hos *allmän domstol* i vissa avseenden från vad som gäller beträffande förvaltningsdomstol enligt FPL. Det förslag till ändring i RB som lagts fram 1972 syftar bl.a. till att åstadkomma större överensstämmelse med vad som numera gäller på den offentliga förvaltningens område i fråga om anlitande av tolk och översättare. Ändringsförslaget har remissbehandlats. Härvid har remissinstanserna i allmänhet uttalat sig positivt om förslaget. Proposition i ämnet avses bli framlagd för 1973 års riksdag.

Med hänsyn till det läge vari den nu berörda lagstiftningsfrågan befinner sig är det förenat med vissa svårigheter att göra någon slutlig bedömning av vilka åtgärder som bör vidtas för att förbättra nuvarande tolkservice vid de allmänna domstolarna. Oavsett hur lagstiftningsfrågan löses finns emellertid anledning att understryka följande. Som framgår av det som anförts beträffande inriktningen av IU:s förslag till förbättrad tolkservice inom den offentliga förvaltningen bör de åtgärder som förordas i följande avsnitt komma även de allmänna domstolarna till godo. Det gäller främst förslagen om högre utbildning av tolkar och om auktorisation av tolkar och översättare. Vid dimensioneringen av dessa och övriga åtgärder bör självfallet tas hänsyn till de allmänna domstolarnas behov. Även de synpunkter som anlagts i det föregående torde i viss utsträckning äga motsvarande tillämpning beträffande mål och ärenden hos de allmänna domstolarna.

Vad slutligen gäller behovet av tolkservice på *arbetsmarknaden* visar IU:s kartläggning av nuvarande förhållanden att åtskilliga brister förekommer på detta område. Här kan särskilt pekats på behovet av kvalificerade tvåspråkiga introduktörer och av kunniga arbetsplatstolkar. Många av de åtgärder som IU föreslår i det följande, däribland dem som rör utbildning av tolkar, får särskild betydelse för att undanröja sådana brister i nuvarande tolkservice.

Som framhållits i inledningen till detta

avsnitt finns för närvarande varken offentligrättsliga eller civilrättsliga regler om användning av tolk i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare. Överläggningar i ämnet har emellertid förekommit mellan arbetsmarknadens parter. Enligt IU:s mening är det i nuvarande läge inte motiverat att ta upp fråga om lagstiftning i syfte att åstadkomma garantier för att arbetstagare skall komma i åtnjutande av viss tolkhjälp, t.ex. i samband med nyanställning eller vid utredning om yrkesskada. IU anser emellertid att det är mycket angeläget att arbetsmarknadens parter ägnar ökad uppmärksamhet åt behovet av en effektiv språkservice på arbetsplatserna.

7.3 Tolkutbildning

7.3.1 Inledning

Flertalet av de nu aktiva tolkarna saknar en adekvat tolkutbildning. Ofta har det faktum att den som erbjudit sina tolktjänster haft ett invandrarspråk som modersmål varit tillräcklig grund även för att erhålla kvalificerade tolkningsuppdrag. Tolkarna själva och uppdragsgivarna, dvs. såväl invandrare som myndigheter och andra som anlitar tolktjänster, har därför i olika sammanhang framfört önskemål om särskilda utbildningsmöjligheter för tolkar.

Tolkarnas arbetsuppgifter varierar starkt, men kraven på allmän grundutbildning, språkkunskaper och kännedom om svenska samhällsförhållanden bör gälla för alla tolkar. Det är emellertid önskvärt att en framtida tolkutbildning ger utrymme för en specialisering alltefter arbetsuppgifter och utbildningsönskemål. Detta kan inte genomföras på annat sätt än genom att erbjuda olika former av tolkutbildning. Utbildningsmöjligheterna kan variera både till innehåll, utformning och tidslängd. Det generella målet bör emellertid för varje slag av utbildning vara detsamma, nämligen att göra tolken i stånd att på ett alltefter tolkningssituationen adekvat sätt fullgöra sin uppgift.

Bland de tolkar som nu är verksamma är

flertalet invandrare. Det förefaller troligt att bland dem som i framtiden kommer att efterfråga tolkutbildning kommer att finnas många första eller andra generationens invandrare. Hänsyn till detta förhållande måste tas vid utformningen av de olika utbildningsvägarna.

7.3.2 Högre tolkutbildning

Högre tolkutbildning saknas i Sverige. En grundläggande förutsättning för en kvalitetsförbättring av nuvarande tolkservice är enligt IU att en sådan utbildning anordnas. I en högre tolkutbildning krävs medverkan av lingvistisk och annan expertis. En högre tolkutbildning bör därför enligt IU ske på universitetsnivå.

En tolkutbildning på universitetsnivå ligger även i linje med aktuella tendenser inom utbildningspolitiken. I ökad utsträckning söker man nu att ge universitetsstudier en klar yrkesinriktning. I Sverige kommer genom invandringen att finnas ett allt större antal personer som kommer att efterfråga utbildning med inriktning på arbete för och bland invandrare.

Genom att anknyta utbildningen till universitetsväsendet kan dessutom frågan om studiernas finansiering för de studerandes vidkommande anses löst, då detta kan ske inom ramen för gällande bestämmelser om studiesocialt stöd för universitetsstudier.

Det främsta målet för en högre tolkutbildning bör vara att utbilda tolkar för kvalificerade tolkningsuppdrag. Ett annat mål bör vara att tillgodose behovet av lärare för olika former av lägre tolkutbildning. Med hänsyn till att behovet av tolkar varierar starkt mellan de olika språken torde regelbunden utbildning inte kunna bli aktuell annat än för de invandrarpråk som för närvarande har störst utbredning i Sverige. Utbildningens organisation bör dock vara så flexibel att nya språk med lätthet kan infogas i utbildningen alltefter som behov framkommer och kompetenta lärare kan anskaffas.

Frågan om utbildningens längd är förutom av utbildningsmålet i hög grad beroende av de

särskilda behörighetskrav som fastställs att gälla som villkor för tillträde till studierna. Om kraven på grundläggande språkkunskaper och allmän samhällsorientering ställs lågt, och utbildningen vid sidan av specialiserad tolkutbildning även skall omfatta inhämtande av grundkunskaper i språk, måste utbildningstiden bli förhållandevis lång och omfatta studier under flera år (jfr förhållandena i Finland, bilaga 7). Om man däremot ställer krav på goda allmänna grundkunskaper och språkfärdighet både i svenska och det främmande språket som villkor för tillträde kan utbildningens längd avsevärt förkortas, utan att man i avgörande mån försummar väsentliga utbildningsmoment. IU vill därför inledningsvis ta upp frågan om villkor för tillträde till den högre tolkutbildningen.

Med hänsyn till att en del av dem som kommer att efterfråga den högre tolkutbildningen redan är verksamma som tolkar och att en del av dem torde sakna den formella kompetens som nu gäller som generellt behörighetskrav för tillträde till universitetsstudier (slutbetyg från treårigt gymnasium eller motsvarande) bör enligt IU bestämmelserna i kungörelsen (1969:68) om vidgat tillträde till högre utbildning få tillämpas även för den högre tolkutbildningen. Dessa bestämmelser innebär att den som fyllt 25 år och varit yrkesverksam under minst fem år eller på annat sätt förvärvat motsvarande erfarenhet äger allmän behörighet att skrivas in vid universitet. Det kan emellertid ifrågasättas om den nuvarande bestämmelsen om läskunskaper i engelska som ett generellt krav för tillträde bör gälla för dem som söker sig till den högre tolkutbildningen, då sådana kunskaper inte torde vara nödvändiga för studiernas genomförande. Ett dispensförfarande torde kunna tillämpas i de aktuella fallen.

Övriga behörighetsvillkor för tillträde till den högre tolkutbildningen bör enligt IU formuleras på ett sådant sätt att en hög slutnivå kan garanteras trots att studierna bedrivs under en relativt koncentrerad tidsperiod. Som tillträdeskrav bör således gälla att vederbörande har studievana/studielämplighet, god språkbehärskning och bred samhällsorientering. Väl vitsordad tidigare tolk-

erfarenhet bör även tillmätas stort värde. Den aktiva språkbehärsningen i svenska och det främmande språket bör vara så god och förmågan att snabbt växla från det ena språket till det andra så utvecklad att den utbildnings-sökande skall kunna betecknas som i det närmaste aktivt tvåspråkig. Kraven på språkkunskaper torde emellertid inte kunna formuleras i termer av akademiska betyg, då utbildningsmålet beträffande aktiv språkbe-härskning starkt varierar mellan universite-tens olika språkämnen. Andra formella kri-terier torde inte heller kunna tillämpas, utan graden av språkbehärskning bör enligt IU:s uppfattning fastställas genom olika former av diagnostiska prov. Kravet på allmän svensk samhällsorientering bör motsvara gymnasie-kompetens i samhällskunskap. För sökande som inte har genomgått svensk gymnasieut-bildning bör också beträffande samhällskun-skap särskilda diagnostiska prov kunna anordnas.

Om kraven för tillträde till utbildningen ges ett innehåll av ovan skisserat slag och stu-diemålet inriktas på sådana moment som är av direkt betydelse för tolkens dagliga verk-samhet torde utbildningen inte behöva bli flerårig. Med tanke på de akuta utbildnings-behoven och önskemålet om att utbildningen ges en klar yrkesinriktning så att den efter-frågas av bl.a. nu aktiva tolkar är en kort studiegång att förorda. IU föreslår mot denna bakgrund att den högre tolkutbildningen skall omfatta studier under tre terminer. I en stu-dieperiod om tre terminer kan enligt IU i tillräcklig omfattning inrymmas samtliga de kursmoment som bör ingå i en högre tolkut-bildning, under förutsättning att de grund-läggande språkkunskaperna är inhämtade före studiernas början.

IU:s förslag att den högre tolkutbildningen skall omfatta tre terminer förutsätter ett undantag från de nuvarande bestämmelserna om vidgat tillträde till högre utbildning, vilka stadgar att högst två terminers studier (40 poäng) får avse samma ämnesområde.

Utbildningen bör ta sikte på sådana moment som är av direkt betydelse för tolkens dagliga verksamhet. Den bör omfatta en språklig del och en realiadel. I den språkliga delen bör bl.a.

ingå fonetik och allmän och kontrastiv ling-vistik med översättningsteori, tolkningens psykologi och tolketik, språkvårdsfrågor och tolkövningar. Även om målet är att utbilda kvalificerade tolkar för muntlig språköver-föring bör i viss utsträckning även skriftliga översättningsövningar ingå i utbildningen. I realiadelen bör ingå samhällskunskap, invandrarfrågor och efter fritt val en områ-desinriktad specialkurs. Under den tredje avslutande terminen bör nämligen en viss specialisering på ett eller ett par fackområden kunna äga rum (t.ex. rättsväsendet, sjukvår-den, socialvården och/eller arbetsmarkna-den). Undervisningen i icke språkbundna moment kan ske gemensamt för alla språk-riktningar. En sådan uppläggning är dess-utom lämplig av pedagogiska skäl då den möjliggör ett värdefullt utbyte av erfarenheter mellan de inom olika språkgrupper verk-samma tolkarna.

I bilaga 4 ges ett förslag till innehåll i den högre tolkutbildningen. Poängtalen i förslaget till innehåll i utbildningen är angivna i enlighet med det system som nu tillämpas vid de filosofiska fakulteterna.

Undervisningen kräver samverkan mellan expertis från en rad fackområden. Med hän-syn till att praktiska övningar bör ha ett betydande utrymme i utbildningen är det nödvändigt att stora delar av språkundervis-ningen kan förläggas till en välutrustad in-lärningsstudio. Under utbildningens gång bör prov fortlöpande anordnas i de olika kursmomenten och utbildningen bör avslutas med ett prov, där tolkens förmåga allsidigt prövas i ett antal realistiska tolknings-situationer.

Med tanke på att den föreslagna utbild-ningen har ett i hög grad specialiserat innehåll som kräver medverkan av experter från en rad olika fackområden och dessutom förutsätter samundervisning av studerande med olika språkinriktning ter det sig svårt att knyta utbildningen direkt till någon eller några av universitetens språkinstitutioner. Frågan om utbildningens organisation bör enligt IU:s mening därför lösas på annat sätt. Därvid kan två alternativa lösningar diskuteras. Antingen kan tolkutbildningen anordnas av en fri-

stående institution inom högskoleväsendet (tolkskola), eller kan utbildningen ges inom ramen för universitetens försöksverksamhet med yrkesinriktade studiekurser.

Försöksverksamhet med yrkesinriktade studiekurser vid universitetens filosofiska fakulteter pågår sedan läsåret 1969/70 och ges för närvarande i tio ämnesområden. De yrkesinriktade studiekurserna är i första hand avsedda för studerande som är inskrivna vid filosofisk fakultet och som förvärvat minst 80 poäng (motsvarande studier under fyra terminer). Kurserna står dock öppna även för dem som är behöriga att inskrivas vid filosofisk fakultet enligt kungörelsen (1969:68) om vidgat tillträde till högre utbildning.

Med hänsyn till den primära målgruppen, dvs. vid universiteten redan inskrivna studerande, är kurserna utformade så att de kan ingå som delar av den utbildning som ges vid de filosofiska fakulteterna. Normalt omfattar kurserna studier om 20 poäng (dvs. under en termin), i ett undantagsfall dock 40 poäng. Vidare får med hänsyn till avvägningen mellan teoretiska studier och yrkesinriktad utbildning högst 40 poäng av en grundexamen omfattande 120 poäng utgöras av yrkesinriktade studier.

Det förslag till högre tolkutbildning som IU lägger fram omfattar studier under tre terminer, dvs. de skall ge ett poängtal om 60 poäng. En förutsättning för att den föreslagna utbildningen skall kunna anordnas inom ramen för försöksverksamheten med yrkesinriktade studier är följaktligen att den kan undantas från grundregeln att yrkesinriktad studiekurs får omfatta högst 20 eller 40 poäng och att man kan placera utbildningen i en normal grundexamen.

Försöksverksamheten med yrkesinriktade studiekurser står under tillsyn av ett utbildningsråd inom UKÄ med representanter för utbildningsmyndigheterna, arbetsmarknadsorganisationerna och de studerande. Under detta råd kan därjämte särskilda permanenta utbildningsråd för enstaka utbildningslinjer förekomma. Om tolkutbildningen skulle anordnas inom ramen för denna försöksverksamhet är det IU:s uppfattning att ett särskilt utbildningsråd för tolkutbildning bör

inrättas inom UKÄ.

IU har dock funnit att alternativet med en fristående tolkskola inom högskoleväsendet är att föredra framför en organisatorisk lösning av den högre tolkutbildningen inom de yrkesinriktade studiekursernas ram. Det torde finnas en viss risk för att kurser för tolkar endast skulle anordnas sporadiskt och kursplaneringen bli mera kortsiktig om utbildningen anordnades i form av yrkesinriktade studiekurser. Administrationen av utbildningen skulle troligen bli svårare. Som framgår av bilaga 1 skulle kostnaderna för utbildningen bli lika stora vid bägge alternativen. Avgörande för IU:s bedömning av frågan har emellertid varit att en samlade instans för tolkutbildning, läromedelsutveckling, fortbildning och auktorisation av tolkar och översättare inte kan skapas inom ramen för försöksverksamheten med yrkesinriktade studiekurser. Med tanke på de förhållanden som för närvarande kännetecknar samhällets tolkservice framstår det för IU som en nödvändig förutsättning för en förbättring att en samlad organisation skapas för alla nu uppräknade delfunktioner av en samhällelig tolkservice. Om alternativet med yrkesinriktade studiekurser valdes skulle dessa funktioner behöva förläggas till olika specialorgan utanför den instans som ansvarar för utbildningen och samordningsfrågorna skulle därigenom bli mycket svårösta.

IU föreslår därför att en särskild statlig tolkskola inrättas. Skolan bör ha till uppgift att utbilda tolkar och att bedriva utvecklingsarbete på tolknings- och översättningsområdet. Den bör arbeta i nära anslutning till den av IU i avsnitt 7.4 föreslagna nämnden för auktorisation av tolkar och översättare. Skolan bör inordnas i högskoleväsendet såsom universitetsinstitution. För frågor om utbildningens mål, dimensionering och allmänna utformning samt för prioritering av språkområden bör dock en särskild styrelse inrättas. I styrelsen bör ingå företrädare för myndigheter och organisationer på utbildnings-, arbetsmarknads- och invandrarområdena.

Det är väsentligt att skolan tillförsäkras effektiva möjligheter till samverkan med sådana universitetsinstitutioner som bedriver

undervisning och forskning i ämnen med anknytning till tolkskolans undervisningsplan. Institutioner som i detta sammanhang närmast kommer i fråga är institutionerna för de språk skolan bedriver undervisning i samt t. ex. för statskunskap. Av väsentlig betydelse för skolans möjligheter att ge en mot studiemålet svarande utbildning är vidare att den utrustas med goda tekniska hjälpmedel i form av inlärningsstudio, ITV-anläggning m.m.

Vilken omfattning verksamheten vid tolkskolan skall få är beroende framförallt av hur många språk utbildningen skall avse och hur stort behovet av utbildade tolkar kan anses vara. IU har i sina överväganden utgått från det tolkbehov som finns för invandrare. Tolkskolan kan emellertid byggas ut för utbildning även av tolkar för näringslivets behov (t. ex. språk som engelska, tyska, franska, ryska och spanska). IU har i sina beräkningar dock inte tagit hänsyn till näringslivets behov av tolkar, t. ex. för kontakter med företag och institutioner i utlandet.

En ytterligare omständighet som påverkar dimensioneringen av tolkskolan är i vilken takt man önskar att tolkar för olika språk utexamineras. En bedömning av dimensioneringen av utbildningen måste ske med hänsyn till den aktuella invandringens storlek och sammansättning. Detta innebär att verksamheten måste omprövas kontinuerligt.

IU bygger sitt förslag till dimensionering på bedömningen att 24 utexaminerade tolkar per termin dels kan beredas plats på arbetsmarknaden, dels är ett tillräckligt stort antal för att efter några års verksamhet täcka de mest akuta behoven. Förslaget bygger på att en kurs omfattar 12 elever och innebär att två kurser bör starta varje termin. Utbildningen skulle således omfatta sex samtidiga kurser med sammanlagt 72 elever.

Vad angår frågan om för vilka språk utbildning av tolkar skall anordnas måste denna i huvudsak bedömas efter de aktuella tolkbehoven för olika invandrargrupper. För närvarande finns underlag för kontinuerlig utbildning av tolkar för finska, serbokroatiska och grekiska språken, varvid behovet är störst för finska språket. I bilaga 1 återfinns en skiss till dimensionering av tolkutbildningen, som

innebär att hälften av den tillgängliga kapaciteten ägnas åt utbildning av tolkar för finska språket, medan den återstående hälften delas mellan serbokroatiska, grekiska och andra språk. Detta skulle innebära att 12 finska tolkar avslutar sin utbildning varje termin, medan serbokroatiska och grekiska tolkar avslutar utbildningen var tredje termin. Tolkar för ytterligare ett språk skulle ha genomgått utbildningen första gången fem terminer efter skolans start.

Med den skisserade uppläggningsen dröjer det således flera år innan tolkar för mindre invandrargrupper i Sverige hinner utbildas. Mot de nackdelar detta innebär måste ställas de fördelar man vinner genom att slippa bygga ut en organisation för vilken underlag kan komma att saknas på längre sikt. Det är dock naturligtvis möjligt att i början av verksamheten låta skolan omfatta flera kurser om man anser att tolkar för ett större antal språk måste utbildas under de närmaste åren.

Kostnadsberäkningar för tolkskolan återfinns i bilaga 1.

IU föreslår att tolkskolan inrättas fr.o.m. den 1 juli 1974.

7.3.3 Övrig tolkutbildning

Regional och lokal tolkutbildning

För de tolkar som för sina arbetsuppgifter inte är i behov av den föreslagna högre utbildningen bör finnas andra utbildningsvägar. De tolkar som i första hand bör komma i fråga för denna kortare utbildning är de som har uppgifter av företrädesvis kontaktnatur inom olika samhällsområden. Då dessa tolkningsuppgifter ställer olika krav på specialterminologi, samhällsorientering och andra kunskaper är det rimligt att utbildningens längd, uppläggning och innehåll varierar. För det stora flertalet av dessa tolkar torde kurser som omfattar ca 60—80 timmars undervisning vara tillräckliga för att täcka de grundläggande utbildningsbehoven, förutsatt att utbildningen kan bygga på goda språkkunskaper och viss tidigare tolkningserfarenhet hos deltagarna.

Utbildningen bör kunna anordnas i alla

delar av landet. Det är av stor vikt att särskilda kurser anordnas i syfte att få fram handledare för denna regionala och lokala tolkutbildning.

En väsentlig del av tolkkurserna bör kunna äga rum i form av studiecirklar. Statsbidrag bör kunna utgå till denna form av tolkutbildning i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen (1963: 463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet. Den del av kostnaderna som inte täcks av bidrag bör kunna tas ut i form av deltagaravgifter eller tillskjutas av någon eller några av de parter som är intressenter i utbildningen, t.ex. arbetsgivare och fackliga organisationer. Det är emellertid av största vikt att verksamheten så långt det är möjligt bedrivs efter enhetliga riktlinjer över hela landet. SÖ, som i egenskap av anslagsfördelande myndighet bör bli ansvarig för denna form av tolkutbildning, bör därför i samråd med den föreslagna tolkskolan utarbeta ett antal typstudieplaner för olika former av lokal tolkkursverksamhet vilka i huvudsak bör följas av de lokala arrangörerna.

De erfarenheter som vunnits genom den av SIV anordnade försöksverksamheten med tolkutbildning bör tillgodogöras i denna fortbildningsverksamhet (jfr avsnitt 5.2). SIV:s försöksverksamhet bör vid lämplig tidpunkt avslutas och huvudansvaret för den regionala och lokala tolkutbildningen då överförs till SÖ.

Längre kurser som kräver studier på heltid bör med fördel kunna genomföras i form av ämneskurser vid folkhögskolor. Även för planering och genomförande av denna form av kursverksamhet bör samråd ske mellan SÖ och den föreslagna tolkskolan. Även för denna form av kursverksamhet bör så enhetliga kursplaner som möjligt tillämpas. Statsbidrag för undervisningen förutsätts utgå enligt bestämmelserna i kungörelsen (1966: 758) om statsbidrag till driftkostnader för folkhögskolor. Elevkostnaderna, och i förekommande fall ersättning för förlorad arbetsförtjänst, bör enligt IU:s uppfattning i huvudsak kunna bestridas av respektive tolks huvudman/arbetsgivare.

Fortbildning för kvalificerade tolkar och översättare

Språken förändras ständigt. Snabbast sker utvecklingen på ordförrådets område. I takt med att nya företeelser i samhällslivet tillkommer skapas nya ord och uttryck. Samtidigt sker förändringar och förskjutningar i ordens betydelse. För den som arbetar med språköverföring är det av största vikt att följa utvecklingen inom det aktuella språket, liksom även samhällsutvecklingen i det land där det främmande språket talas. Till en del kan detta ske genom självstudier, exempelvis genom läsning av dagstidningar och aktuell skön- och facklitteratur. Det är emellertid IU:s uppfattning att återkommande fortbildning, där aktuella språk- och samhällsfrågor behandlas, bör ordnas för åtminstone de tolkar och översättare som av samhällsorganen anlitas för kvalificerade tolkupdrag. Utbildningen, som bör vara kostnadsfri för deltagarna, kan t.ex. organiseras i form av veckolånga seminarier. IU föreslår att utbildningen administreras av den föreslagna tolkskolan. I de fall det är möjligt bör utbildningen kunna förläggas till det land där det aktuella språket talas.

Informationskonferenser

Det är av väsentlig betydelse att tolkarna/översättarna, invandrarna och de myndigheter, organisationer och arbetsgivare som anlitar tolkar och översättare får information om gällande bestämmelser och praxis i tolksfrågor. SIV bör, i sin egenskap av samordnande och initiativtagande myndighet på invandrarområdet, ha ansvar för sådan informationsverksamhet. Verket bör i tolksfrågor nära samråda med den föreslagna tolkskolan.

7.3.4 Läromedel, terminologiskt arbete

Det råder i dag stor brist på läromedel för utbildning av tolkar. Likaså saknas övningsmaterial som kan användas som underlag för

praktiska tolkövningar. Eftersom adekvata läromedel är en av de viktigaste förutsättningarna för en effektiv tolkutbildning bör enligt IU:s uppfattning arbetet med läromedelsutveckling för de olika formerna av tolkutbildning ges prioritet och tilldelas speciella resurser. Beträffande den högre tolkutbildningen bör ansvaret för läromedelsutveckling vila på den föreslagna tolkskolan, medan läromedelsarbetet för den lokala kursverksamhetens behov bör ankomma på SÖ i samråd med tolkskolan.

Att på andra språk skapa motsvarigheter till en sådan terminologi som är specifik för Sverige är en uppgift av stor betydelse. Det är otillfredsställande att översättningen till exempelvis finska av ett och samma begrepp varierar alltefter den person som utför översättningen. Från rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att översättningen eller tolkningen sker på ett sådant sätt att den svenska terminologin blir entydigt överförd till det främmande språket. Det är vidare en angelägen språkvårdande uppgift med kulturell räckvidd att tillse att den särterminologi som här utvecklas väl kan inpassas i respektive språks tidigare ordförråd och även kan accepteras i det land där ifrågavarande språk talas.

Terminologiska hjälpmedel för tolkar på vissa områden (rättsväsendet, arbetsmarknaden, sjuk- och socialvården) har på initiativ av SIV utarbetats på ett tiotal språk. Vissa liknande initiativ har även tagits av bl. a. AMS och SÖ, liksom av vissa arbetsgivar- och arbetstagarförbund och företag. Arbetet med dessa och liknande uppgifter bör enligt IU:s mening utvidgas. Det kräver emellertid samverkan mellan fackmän på skilda områden och det bör ske planmässigt. IU föreslår att den föreslagna tolkskolan får i uppdrag att vara samordnande och initiativtagande organ på detta område. Huvudansvaret för arbetet med varje enskilt språk bör emellertid vila på respektive språkinstitution. IU föreslår att den universitetsinstitution eller en av de institutioner som ansvarar för undervisning och forskning i de största invandrar språken (främst finska och serbokroatiska) tilldelas speciella resurser för att följa språkutveck-

lingen i Sverige inom det egna språkområdet och för utarbetande av motsvarigheter till sådan terminologi på olika områden som är specifik för Sverige.

7.4 Auktorisation av tolkar och översättare

I Sverige saknas — i motsats till i övriga nordiska länder — ett system för en samhällelig auktorisation av tolkar och översättare (translatorer) (jfr avsnitt 5.4 och bilaga 7). Denna brist har påtalats i olika sammanhang under lång tid. De som anlitar tolk eller översättare har behov av att få veta vem de anförtror sina angelägenheter åt och om vederbörande är kompetent att utföra det aktuella uppdraget. Det gäller såväl enskilda som samhällsorgan, organisationer och företag. Näringslivet har behov av kvalificerade översättare vilkas skicklighet och tillförlitlighet har bestyrkts. En verifiering från samhällets sida av tolkens eller översättarens kompetens är även en nödvändig förutsättning för att råda bot på missförhållanden som idag inte alls är ovanliga: enskilda invandrare kan mot dryga arvoden, utan garantier om tystnadsplikt, tvingas anlita landsmän med dåliga språkkunskaper som föreger sig vara tolkar eller översättare. IU förordar mot denna bakgrund att ett system för auktorisation av tolkar och översättare införs.

IU föreslår att en statlig nämnd för auktorisation av tolkar och översättare inrättas. I nämnden bör ingå företrädare för rättsväsendet, näringslivet, arbetsmarknaden, invandrarområdet och språkvårdsorgan. Nämnden bör arbeta i nära anslutning till den föreslagna tolkskolan. Det bör åligga nämnden att regelbundet ordna auktorisation av dels kvalificerade översättare, dels kvalificerade tolkar. När det gäller auktorisationen av översättare bör nämnden tillgodogöra sig de erfarenheter från sådan verksamhet som finns vid framför allt Stockholms handelskammare.

Vid sidan av auktorisationsförfarandet bör finnas en examination av tolkar på lägre nivå. Den föreslagna nämnden bör svara även för dessa examinationer. Examinationerna bör

avse tolkar som genomgått lokala eller regionala tolkkurser eller har längre erfarenhet av tolkning inom olika områden. Syftet med examinationerna är att möjliggöra ett prövningsförfarande för personer som företrädesvis arbetar som s.k. kontakttolkar. Examinationerna bör kontinuerligt anordnas på regional basis. Nämnden bör härvid tillgodogöra sig erfarenheterna från SIV:s försöksverksamhet med examination av rätts- tolkar, vilken bör upphöra i och med att nämnden börjar arbeta.

Nämnden bör vidare ha i uppgift att föra register över auktoriserade tolkar och översättare samt över examinerade tolkar. Nämnden bör regelbundet tillstålla berörda organ tolk- och översättarförteckningar.

Vissa förslag till utformning av nämndens auktorisation och examination återfinns i bilaga 3. Kostnadsberäkningar avseende nämndens verksamhet återfinns i bilaga 1.

I avsnitt 7.2 har IU berört frågan om det bör ställas upp krav på att tolk eller översättare skall äga viss behörighet för att få anlitas av myndighet. Av skäl som där redovisats anser IU att uttrycklig författningsföreskrift härom kan undvaras. Det bör således i princip kunna överlämnas åt myndigheterna själva att avgöra vilka kvalifikationer som tolken eller översättaren bör ha i det enskilda fallet, t. ex. om denne bör vara auktoriserad. Med denna ståndpunkt synes det inte vara nödvändigt att gå in på frågan om beteckningen "auktoriserad tolk" (översättare) bör åtnjuta särskilt skydd i lag för att hindra missbruk av denna yrkesbenämning. Erforderliga föreskrifter om rätt att delta i prov för auktorisation och examination, om formerna för denna verksamhet och om skyldighet för den som genomgått auktorisation eller examination att stå till myndighets förfogande m. m. torde böra utfärdas i administrativ ordning. Det synes böra ankomma på den föreslagna nämnden att meddela närmare bestämmelser i nu åsyftade ämnen.

Det nu diskuterade auktorisations- och examinationsförfarandet har visst samband med frågan om tystnadsplikt bör föreskrivas för tolkar och översättare. Frågan behandlas vidare i avsnitt 7.10.

7.5 Tolkförmedling

En tillfredsställande lösning av tolkproblemen kan enligt IU:s mening inte uppnås utan att frågan om förmedling av tolktjänster uppmärksammas. Som framgår av kap. 4 saknas organiserad tolkförmedling på många orter i Sverige. När sådan förmedling är ordnad, växlar utformningen av verksamheten från ort till ort och från område till område. Hos många offentliga organ förmedlas tolkuppdrag genom särskilda tolkförteckningar som upprättats av viss myndighet för att tillgodose dess eget tolkbehov eller eventuellt det behov som finns hos en större krets av samhällsorgan.

Vid övervägande av vilka åtgärder som kan vidtas för att förbättra nuvarande anordningar för förmedling av tolktjänster bör erinras om att tolkbehovet i det enskilda fallet skall bedömas av den instans hos vilken fråga om tolkning eller översättning uppkommer. På denna instans ankommer även att avgöra vem som skall anlitas som tolk eller översättare. En sådan ordning följer av de bestämmelser om tolk som numera gäller på förvaltningsområdet. Den ligger också i linje med de centrala rekommendationer som utfärdats av Svenska kommunförbundet och Svenska landstingsförbundet (se avsnitt 4.2 och 4.3). Någon principiell ändring på de nu angivna punkterna bör enligt IU:s mening inte komma i fråga.

Detta hindrar emellertid inte att det i många fall ter sig önskvärt att frågan om förmedling av tolktjänster löses genom samverkan mellan olika offentliga organ. Hos myndigheter med ofta återkommande tolkbehov kan visserligen upprättandet av en egen tolkförteckning framstå som en rationell lösning av de praktiska problemen i samband med anskaffande av tolk. För myndigheter med mindre frekventa kontakter med icke svenskalande personer är en sådan anordning dock i regel onödig. Närmast till hands synes ligga att offentliga organ på olika orter och nivåer samarbetar med varandra i syfte att möjliggöra gemensamma lösningar beträffande anskaffande av tolk (jfr bilaga 9).

Invandrabyråernas verksamhet har under

senare år utvecklats snabbt. I allt större utsträckning erbjuder dessa sina tjänster även till landstingskommunala och statliga organ. Som framgår av avsnitt 4.2 utgör för vissa invandrarbyråer förmedling av tolkuppdrag för sjukvården mer än hälften av förmedlingsverksamheten. Överenskommelser mellan primärkommuner, landsting och statliga myndigheter om utnyttjande av byråernas tolkservice har träffats på en del orter. Denna utveckling kommer med all sannolikhet att fortgå och förstärkas under de närmaste åren, vilket också torde innebära att myndigheternas och de enskildas möjligheter att erhålla lämplig tolkservice förbättras.

IU anser det mycket angeläget att kommunerna i större utsträckning än hittills bygger ut särskilda invandrarfunktioner i enlighet med Svenska kommunförbundets rekommendation och att dessa organ ges tillräckliga resurser. Det är således enligt IU:s uppfattning för närvarande mest ändamålsenligt att söka sig fram till lösningar av tolkförmedlingsproblemen som är anpassade efter de lokala förutsättningarna och behoven.

Frågan om tolkförmedlingen sammanhängs även med övriga problem som berör lokal och regional handläggning av invandrarfrågor. Exempel härpå är samhällsinformation till invandrare och ansvarsfördelningen mellan olika huvudmän för åtgärder för invandrare. IU avser att behandla ansvarsfördelningsfrågorna i sitt kommande huvudbetänkande. IU vill därför i detta sammanhang inte föregripa sina kommande överväganden genom mera preciserade förslag i fråga om lokal eller regional tolkförmedling.

I kap. 8 anför IU vissa synpunkter på frågan om en nordisk språkkonvention. Om en sådan konvention införs kan den få en utformning som nödvändiggör särskilda åtgärder i syfte att garantera tillgången på tolkar och översättare i hela landet. Det är emellertid på nuvarande stadium för tidigt att från svenskt håll mera bestämt uttala sig om hur sådana särskilda anordningar bör utformas. Lämpligheten av det system för länsvis registrering av tolkar och översättare som med tanke på en språkkonvention förordas i kap. 8 är således

beroende av om utvecklingen under de närmaste åren bekräftar riktigheten av en sådan lösning av tolkförmedlingsfrågan. Motsvarande gäller spörsmålet om en liknande anordning bör införas i fråga om andra språk än dem som berörs av en eventuell språkkonvention.

7.6 Översättningsservice

IU har vid sin kartläggning av nuvarande översättningsservice inom statsförvaltningen konstaterat att behov av sådan service främst föreligger beträffande invandrarpråk, dvs. finska, serbokroatiska, grekiska, italienska m.fl. Detta behov har påpekats från ett stort antal av de av IU kontaktade statsmyndigheterna. Något behov av en central statlig organisation för utförande och förmedling av översättartjänster till språk som engelska, tyska och franska torde för närvarande enligt IU:s bedömning inte föreligga.

Mot bakgrund av det ökande behovet av översättningsservice på språk som talas av invandrare i Sverige förordar IU att den språksektion som sedan några år finns upprättad inom SIV (se avsnitt 4.1) ges en dimensionering som svarar mot de aktuella behoven. SIV bör enligt IU, i likhet med vad som sker fr.o.m. budgetåret 1971/72, även framgent mot ersättning kunna tillhandagå myndigheter, företag och organisationer med översättningar till och från invandrarpråk. Det är även angeläget att ett ökat samråd äger rum i översättningsfrågor mellan SIV:s språksektion och de organ, vid vilka finns behov av översättningar till och från invandrarpråk. SIV bör t.ex. ges resurser för att i ökad utsträckning möta önskemål från samhällsorganen om språklig granskning av översättningar.

Ett sätt varigenom invandrades kontakter med myndigheter kan underlättas är användandet av flerspråkiga blanketter och broschyrer. Vid ett stort antal myndigheter har blanketter översatts till de vanligaste invandrarpråken. Denna utveckling är enligt

IU positiv och bör påskyndas. För att blankettmaterialet skall få en så enhetlig språklig utformning som möjligt bör samråd regelmässigt ske med SIV.

7.7 Språkkunskap hos tjänstemän

Uppgifter från IU:s undersökningar visar att flera kommuner rekryterar personer med kunskaper i invandrarspråk till tjänster där kontakter med invandrare ofta förekommer. Detta gäller även många statliga organ. Denna utveckling är enligt IU positiv. Ytterligare åtgärder bör vidtas från berörda myndigheters sida för att i all möjlig utsträckning rekrytera personer med kunskaper i invandrarspråk till tjänster där kontakter med invandrare ofta förekommer.

Myndigheternas språkliga beredskap kan även förbättras genom anordnande av kurser i aktuella språk för berörd personal. Det kan vara av stor praktisk och psykologisk betydelse att tjänstemän som handlägger invandrarärenden åtminstone kan enklare fraser på de aktuella språken. IU vill därför rekommendera att myndigheter och organisationer med invandrankontakter som ett led i personalutbildningen även anordnar kurser i olika omfattning i invandrarspråk.

7.8 Anställda tolkar

Som framgår av kap. 4 förekommer sedan länge att samhällsorgan med mycket frekventa kontakter med icke svensktalande personer låtit inrätta särskilda tjänster för tolkar och översättare. Motiven till att vidta sådana permanenta anordningar för tillgodosående av förekommande tolk- och översättarbehov varierar. Med hänsyn till den stora andelen finsktalande i Norrbotten finns vid Haparanda och Gällivare tingsrätter s.k. allmän tolk för finska språket (se avsnitt 3.1). Vid åtskilliga centrala ämbetsverk har för översättning av skrivelser på främmande språk och av informationsmaterial till utlänningar anställts särskilda översättare. Så har

skett t.ex. hos AMS, rikspolisstyrelsen, SIV och utrikesdepartementet. Såväl på det primär- som sekundärkommunala planet har på sina håll inrättats tjänster som tolk, t.ex. vid invandrarbyråer och sjukhus.

IU anser att utvecklingen mot ett ökat antal fast anställda tolkar hos samhällsorganen är ett positivt inslag i strävandena att förbättra nuvarande tolkservice. Samhällsorganen bör i ökad utsträckning inrätta fasta tolk- och översättartjänster. Det bör erinras om att en sådan ordning skapar garantier för att tolk eller översättare alltid finns tillgänglig hos samhällsorganet och att tolken eller översättaren har de särskilda kvalifikationer som behövs för att han skall kunna fullgöra sin uppgift tillfredsställande. Vidare bör framhållas att rekrytering av språkkunniga personer som är fast knutna till visst organ kan vara motiverad av ekonomiska skäl. För myndigheter med mycket talrika kontakter med icke svensktalande personer kan nämligen kostnaderna för anlåtande av utomstående tolkar komma att uppgå till betydande belopp.

Det möter för närvarande svårigheter att ge generella riktlinjer för hur ett system med anställda tolkar bör utvecklas ytterligare. IU vill här erinra om att frågor om fördelningen av ansvaret för en utbyggd service till invandrare på central, regional och lokal nivå kommer att behandlas i IU:s kommande huvudbetänkande (se avsnitt 7.5). Enligt IU:s mening bör emellertid frågan om anställda tolkar och översättare ägnas fortgående uppmärksamhet från samhällsorganens sida. Härvid kan det emellanåt vara ändamålsenligt med samverkan mellan organ inom viss region.

7.9 Ersättning till tolk

En av olägenheterna när det gäller nuvarande tolkservice utgör tolkarnas i många fall opreciserade anställningsvillkor och skiftande arvoden. Arbete pågår inom olika huvudmannaområden för att få fram enhetliga arvodesnormer och för att på ett bättre sätt reglera anställningsförhållandena. Detta arbete bör enligt IU:s mening påskyndas. Med

hänsyn till tolkningsuppdragens skiftande karaktär och tolkarnas varierande utbildningsbakgrund torde det emellertid bli svårt att på kort sikt uppnå några centrala och för alla huvudområden gemensamma normer i arvodesfrågan. IU förutsätter att frågan lokalt eller huvudmannavis görs till föremål för förhandlingar med tolkarna själva, i likhet med praxis beträffande andra yrkesgrupper på arbetsmarknaden (jfr bilaga 9). På längre sikt torde den kategorisering av tolkarna som IU förordar i avsnitt 7.4 bli utslagsgivande i detta sammanhang (auktoriserade tolkar/översättare, examinerade tolkar och övriga tolkar).

7.10 Tystnadsplikt för tolk

Någon straffsanktionerad tystnadsplikt finns inte särskilt föreskriven beträffande den som utför uppdrag som tolk (översättare) åt myndighet¹. De allmänna reglerna om brott mot tystnadsplikt i 20 kap. 3 § brottsbalken torde sannolikt inte heller vara tillämpliga på tolk. Den som i sådan egenskap biträder myndighet intar nämligen inte en sådan ställning att han kan anses underkastad ämbetsansvar. Eftersom en tolk i regel inte är anställd hos myndigheten utan endast tillfälligt medverkar i dess verksamhet, torde han inte heller på grund av 20 kap. 12 § andra stycket andra punkten brottsbalken vara underkastad tystnadsplikt utan ämbetsansvar. Undantag synes i sistnämnda hänseende dock böra göras i fråga om allmän tolk hos domstol (se avsnitt 3.1).

För IU framstår det som otillfredsställande att klara regler om tolks tystnadsplikt saknas. Uppdrag som tolk ger ofta insyn i enskilda personers privata förhållanden. För den enskilde är det av stor betydelse att tolken iakttar tystnad beträffande uppgifter av personlig natur som han får kännedom om i samband med sitt uppdrag. Införandet av en straffsanktionerad tystnadsplikt skulle bidra till att stärka den enskildes förtroende för tolken. För tolken kan å andra sidan en uttrycklig regel om tystnadsplikt vara ett stöd, om han av utomstående skulle avkrävas

upplysningar om vad som förevarit i mål eller ärende hos myndighet. Det nu sagda gäller inte bara uppgifter om enskilds personliga förhållanden utan har avseende också på upplysningar om yrkeshemligheter, affärsförhållanden m.m. som tolk får kännedom om vid fullgörande av sitt uppdrag.

Genomförs IU:s förslag om införande av ett system för samhällelig auktorisation av tolkar och översättare (se avsnitt 7.4) kommer en del av de olägenheter som är förenade med nuvarande ordning att minskas. Genom att anlita en auktoriserad tolk eller översättare får myndigheten en garanti för att vederbörande uppfyller erforderliga krav på kompetens och allmän lämplighet. Ett auktorisationssystem gör emellertid inte en regel om tystnadsplikt överflödigt. Särskilt bör erinras om att myndigheterna också i fortsättningen i många fall måste anlita tolkar som inte blivit auktoriserade. Denna omständighet får tillmätas stor betydelse inte bara med tanke på den tid som förflyter innan erforderligt antal auktoriserade tolkar står till förfogande inom landet utan också med hänsyn till det betydande antal situationer där kontakten mellan myndighet och invandrare även framdeles måste klaras med hjälp av tolkar utan högre utbildning eller auktorisation.

IU förordar därför att en lagstadgad tystnadsplikt införs för tolk och översättare som anlitas av myndighet. Tystnadsplikten bör avse den som fullgör eller fullgjort uppdrag som tolk eller översättare och innefatta förbud för honom att obehörigen yppa vad han under uppdraget erfarit om enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemlighet, affärsförhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar.

En särskild fråga är om en lagregel om tystnadsplikt för tolk bör gälla även annan tolk eller översättare än sådan som anlitas av myndighet. I IU:s allmänna överväganden (avsnitt 7.2) har förordats att samhället bör ta på sig ett ökat ansvar för tolkservice också

¹ Jfr reglerna om skyldighet för tolk att avlägga ed i 5 kap. 7 § RB och 51 § FPL (se avsnitt 3.1). Det kan även anmärkas att i vissa av de stadgor som gäller för translatorer vilka auktoriserats av handelskammare har intagits bestämmelser om tystnadsplikt för sådan translator.

beträffande kontakter mellan utlänningar och allmänna organ som inte är att räkna till myndighetskategorin. De skäl som enligt vad nyss anförts talar för införande av en straffsanktionerad tystnadsplikt för tolk (översättare) som anlitas av myndighet gör sig enligt IU också gällande i fråga om tolk (översättare) som anlitas av annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande stat eller kommun svarar. IU föreslår därför att regeln om tystnadsplikt utsträcks att gälla också tolk eller översättare som fullgör uppdrag åt allmänt organ av detta slag.

IU anser inte tillräckliga skäl föreligga att utvidga tystnadsplikten även till tolk som fullgör uppdrag inom enskild verksamhet. Som framhållits i avsnitt 7.2 finns för sådan verksamhet varken några offentligrättsliga eller civilrättsliga regler om anlitan av tolk. Det är därför förenat med avsevärda svårigheter att avgränsa de situationer där tystnadsplikt borde stipuleras i fråga om tolk som anlitas inom enskild verksamhet. Av bl.a. detta skäl anser IU regleringen av tolks tystnadsplikt böra inskränkas till tolkning och översättning som äger rum på begäran av offentlig uppdragsgivare.

Vad angår den närmare utformningen av en lagreglering om tolks tystnadsplikt vill IU erinra om att ämbetsansvarskommittén i sitt slutbetänkande Ämbetsansvaret II (SOU 1972:1 s. 139 och 198) bl.a. föreslår en ny ansvarsregel i brottsbalken, enligt vilken straffansvar skall inträda vid brytande av sådan tystnadsplikt som finns reglerad i lag eller annan författning. Ansvarsregeln avses ersätta såväl nuvarande regler i 20 kap. 3 § brottsbalken som större delen av de skiftande straffbestämmelser som återfinns i de författningar där själva tystnadsplikten upptagits. Kommittén föreslår också en generell åtalsregel beträffande brott mot tystnadsplikt. Kommitténs betänkande har remissbehandlats och övervägs inom justitiedepartementet.

Med hänsyn till att frågan om regleringen av straffansvaret vid brytande av tystnadsplikt är föremål för omprövning anser sig IU böra avstå från att lägga fram förslag till bestämmelse i denna del såvitt avser tystnadsplikt för tolk. Detsamma gäller frågan om åtal för brott

mot tystnadsplikt. Skulle ämbetsansvarskommitténs förslag i nu berörda delar leda till lagstiftning först efter det att den av IU väckta frågan om tystnadsplikt för tolk kommer upp till prövning, bör givetvis denna reglering kompletteras med regler om straffansvar och åtal. Sådana bestämmelser bör i så fall utformas efter mönster av liknande tystnadspliktsregler för andra personalkategorier. Redan nu bör emellertid klargöras vilka regler som behövs beträffande den personkrets som skall omfattas av en tystnadsplikt för tolk och i fråga om de intressen som tystnadsplikten skall skydda. I enlighet härmed har IU upprättat bifogade förslag till lag om tystnadsplikt för tolk (bilaga 2).

8.1 Inledning

Nordiska rådet antog den 2 februari 1966 vid sin 14:e session i Köpenhamn en rekommendation om en nordisk språkkonvention (nr 29/1966). Rekommendationen har följande lydelse:

Nordisk Råd henstiller til regeringerne gennem en undersøgelse af de praktiske og økonomiske problemer at udrede forudsætningerne for indgåelse af en konvention, som omfatter alle de nordiske sprog, og hvorefter enhver nordisk borger har ret til uden særlige omkostninger at anvende det nordiske sprog, som han anser for sit eget, ved henvendelse till domstol eller anden offentlig myndighed i Norden, forudsat at han har vanskelighed ved at bruge myndighedens eget sprog.

Sedan man i Finland, som utsetts till koordinerande land för frågan, gjort en förberedande undersökning av de praktiska och ekonomiska problem som är förenade med genomförandet av en språkkonvention diskuterades frågan vid möten mellan kontaktmännen för nordiskt lagsamarbete i mars och oktober 1967. Därvid konstaterades bl.a. att den utredning som gjorts från finländsk sida bestyrkte att de problem som rekommendationen aktualiserar framför allt gör sig gällande i Sverige med hänsyn till det stora antal finskspråkiga personer som är bosatta här. Vid det nordiska justitieministermötet i oktober 1967 enades justitieministrarna om att man från svensk sida skulle kartlägga problemen, varefter saken skulle tas upp på nytt med de övriga justitieministrarna¹. Som

nämnts tidigare (se avsnitt 1.2) fick IU genom sina direktiv i uppdrag att göra erforderlig undersökning i ämnet.

Den kartläggning av problemen beträffande en nordisk språkkonvention som IU företagit har i första hand varit inriktad på att erhålla uppgifter om behovet av en samhällelig tolk- och översättarservice av det slag som den föreslagna konventionen förutsätter.² Denna kartläggning har till stor del sammanfallit med IU:s undersökning av förutsättningarna för en allmän förbättring av nuvarande tolk- och översättarservice för invandrare i Sverige. IU har därvid anordnat utfrågningar med företrädare för olika invandrargrupper, däribland den finska (se kap. 6). Vidare har IU deltagit i eller själv gjort intervjuundersökningar bland invandrare (bl.a. finländare), varvid bl.a. kunskaper i svenska och användning av tolk har belysts (se avsnitt 2.3 och SOU 1971: 51 bilaga 2). Slutligen har IU riktat olika enkäter till myndigheter och andra allmänna organ. Resultaten av förfrågningarna hos statliga myndigheter har redovisats under avsnitt 4.1. På den primärkommunala sidan föreligger uppgifter från dels en av IU gjord enkät till ett 50-tal kommuner (se SOU 1971: 51 bilaga 1 avsnitt 1.5), dels en av IU gjord enkät till de s.k. invandrarbyråer som finns i ett antal kommuner. Uppgifter om de

¹ Nordiska rådets handlingar 1968 s. 2024.

² Jfr IU:s skrivelser 6.10.1970 och 26.10.1971 till Nordiska rådets juridiska utskott (återgivna i Nordiska rådets handlingar 1971 s. 2345 och 1972 s. 1016).

olika kommunenkäterna återfinns i avsnitt 4.2. Från det landstingskommunala området har vidare erhållits upplysningar framför allt om nuvarande tolkservice vid sjukvårdsinrättningarna (se avsnitt 4.3).

IU har även undersökt vilken utbildning och auktorisation av tolkar och översättare som för närvarande anordnas i Sverige. Härvidlag får hänvisas till redogörelsen i kap. 5 (jfr bilaga 7 beträffande övriga nordiska länder).

De undersökningar som IU företagit har i enlighet med vad som anförts tidigare främst tagit sikte på svenska förhållanden. IU har inte ansett sig böra undersöka hur en konvention av det slag Nordiska rådet rekommenderat skulle ställa sig för övriga nordiska länder.

8.2 Förarbetena till Nordiska rådets rekommendation

Frågan om införande av en nordisk språkonvention väcktes genom ett år 1965 framlagt medlemsförslag av Sigurdur Bjarnason, Karl-August Fagerholm, Harald Nielsen och Bertil Ohlin (se Nordiska rådets handlingar 1966 s. 639). Enligt förslaget borde man för de nordiska ländernas del på en viktig punkt frånga den eljest tillämpade principen att ett lands myndigheter agerar på landets eget eller egna språk. Vid skriftlig kontakt med statlig myndighet i ett annat nordiskt land borde varje nordisk medborgare ha rätt att använda sitt eget språk. Härigenom skulle man enligt förslagsställarna kunna minska de olägenheter från bl.a. rättssäkerhetssynpunkt som med tanke på de ökade kontakterna mellan de nordiska länderna är förenade med tillämpningen av denna princip. Ytterligare ett steg i riktning mot rättslig likställighet mellan nordiska medborgare skulle också tas genom denna ordning. Den föreslagna konventionen var en serviceåtgärd, som kunde ses som en naturlig påbyggnad på reglerna om en nordisk arbetsmarknad och om social likställighet. Förslagsställarna var medvetna om att konventionens räckvidd måste begränsas i vissa avseenden. I förslaget nämndes särskilt handlingar avfattade på färöiska eller grönländska. Vidare erinrades om att blivande

regler borde utformas så, att rätten att använda det egna modersmålet begränsades till fall då vederbörande hade svårighet att begagna myndighetens språk. Kostnader för översättning av handling borde åvila myndigheten.

Över förslaget inhämtades yttranden från en rad myndigheter och organisationer i de nordiska länderna (se Nordiska rådets handlingar 1966 s. 695 och 722). I remissyttrandena framhölls allmänt att det i Danmark, Norge och Sverige inte beredde några svårigheter att använda något av dessa länders språk i handlingar som tillställdes en myndighet. Beträffande förslaget i övrigt var meningarna delade. Från danskt och finskt håll ställde man sig överlag positivt till förslaget. Från norsk sida var uttalandena mer återhållsamma. Man pekade på att förslaget rymde många rättsliga och ekonomiska problem som inte kunde överblickas utan ytterligare undersökning. Av de svenska remissinstanserna uttalade sig flera i positiv riktning om förslaget, medan andra intog en mer eller mindre reserverad hållning. Till de förra hörde bl.a. SÖ, socialstyrelsen, AMS, statens utlänningskommission och hovrätten för Övre Norrland. Till de senare hörde Svea hovrätt, länsstyrelsen i Stockholms län och Stockholms handelskammare. Från de sistnämnda instansernas sida pekades framför allt på de problem av ekonomisk, organisatorisk och rättslig natur som var förbundna med den föreslagna konventionen. Stockholms handelskammare ansåg att man i stället borde överväga en regel om att den som ger in en handling på ett främmande språk — nordiskt eller icke-nordiskt — inte får åsamkas rättsförlust till följd därav.

En del remissinstanser förordade att den föreslagna konventionen skulle preciseras i vissa avseenden. Helsingfors hovrätt erinrade om att förslaget inte omfattade muntliga hänvändelser till myndighet och inte heller av denna utfärdade expeditioner. Det danska justitieministeriet ansåg det böra övervägas att utvidga konventionen till att omfatta även hänvändelse till kommunal myndighet. Det norska justitiedepartementet fäste uppmärksamheten på frågan om rätt att använda det

samiska språket vid kontakt med myndighet.

I sitt betänkande över medlemsförslaget framhöll nordiska rådets juridiska utskott (se rådets handlingar 1966 s. 724) vikten av att de nordiska språkens likställighet i ifrågavarande hänseenden uttryckligen slogs fast, så att all rättsförlust av språkliga skäl kunde uteslutas. Vidare underströks betydelsen av bestämda regler för kontroll av de översättningar som behövdes. Det kunde antas vara lättare för den myndighet som mottog en handling på ett främmande språk att göra en korrekt översättning av denna än för avsändaren att åstadkomma en fullgod översättning till myndighetens språk. Utskottet ansåg därför en språkkonvention mellan de nordiska länderna vara rimlig och väl motiverad. Enligt utskottet var det centrala i medlemsförslaget vem som skulle stå för kostnaden för översättningen. Det var här av vikt att översättningen skedde på ett betryggande sätt. Också andra praktiska problem borde klarläggas på förhand. Det var således inte uteslutet att anskaffande av översättning kunde leda till att ett ärende försenades och därför inverka på parts rättsställning. För utskottet framstod det med hänsyn härtill som ändamålsenligt att man genom en undersökning av de praktiska och ekonomiska problem som var förknippade med den föreslagna ordningen utredde förutsättningarna för en konvention som omfattade språken i alla de nordiska länderna (inklusive färöiska och grönländska). Det borde därvid övervägas att utsträcka konventionen till att gälla också vid hänvändelse till kommunal myndighet. Vidare borde konsekvenserna av en rätt för enskild att använda det samiska språket i förhållande till myndighet diskuteras.

Mot denna bakgrund hemställde utskottet att Nordiska rådet med anledning av medlemsförslaget skulle anta en rekommendation om ingående av en nordisk språkkonvention (förslaget är likalydande med den tidigare återgivna, av rådet antagna rekommendationen). Rådet biföll utskottets hemställan.

8.3 IU:s överväganden

8.3.1 Allmänna synpunkter

Förslaget om en nordisk språkkonvention har nära anknytning till de frågor om ökad samhällelig tolkservice i Sverige som IU diskuterat i kap. 7. De generella åtgärder till förbättring av nuvarande tolkservice som IU föreslagit där återverkar även på bedömningen från svensk sida av de praktiska och ekonomiska förutsättningarna för en språkkonvention mellan de nordiska länderna. Enligt IU:s mening kommer frågan om en sådan konvention härigenom i ett delvis annat läge än som rådde vid tiden för Nordiska rådets rekommendation och vid de överläggningar som fördes under de närmaste åren därefter. IU vill här särskilt erinra om följande.

De förslag till förbättrad tolkservice i kontakter mellan svenska myndigheter och enskilda som IU lagt fram i kap. 7 har som utgångspunkt bl.a. de nya förvaltningsrättsliga regler om myndighets anlitan av tolk (översättare) som beslutats av statsmakterna i Sverige 1971. Genom de nya reglerna har domstolar och andra myndigheter på den offentliga förvaltningens område fått ett avsevärt större ansvar än tidigare för att tolk eller översättare vid behov anlitas när myndigheterna har att göra med någon som inte behärskar svenska. Regleringen innebär vidare att den kostnad som uppkommer för anlitan av tolk (översättare) skall bäras av det allmänna (stat respektive kommun). Föreskrifter med väsentligen samma innebörd har nyligen föreslagits för de allmänna domstolarnas del med viss inskränkning såvitt avser dispositiva tvistemål.

För IU har det framstått som följdriktigt att fullfölja de intentioner som ligger bakom dessa lagstiftningsåtgärder genom olika förslag till förbättringar av nuvarande tolkförhållanden. Härvid har framför allt frågor om ökade möjligheter till utbildning av tolkar stått i centrum för IU:s överväganden. Också spörsmål om auktorisation av tolkar och översättare och om förmedling av tolk- och översättartjänster m.m. har uppmärksam-

mats. Beträffande förslagens närmare innebörd får hänvisas till avsnitt 7.3—7.10. Ett genomförande av de av IU förordade åtgärderna bör kunna leda till att svenska myndigheter, liksom företag, organisationer och enskilda, på sikt får tillgång till en i såväl kvalitativt som kvantitativt hänseende väl rustad tolk- och översättarkår.

Det nu anförda innebär inte att de hittills vidtagna eller av IU förordade åtgärderna skulle vara tillräckliga för att garantera att de åtaganden som följer av en nordisk språkkonvention med den utformning som föreslagits av Nordiska rådet kan uppfyllas av svenska myndigheter. För att så skall bli fallet krävs ytterligare anordningar i syfte att bl.a. säkra tillgången på tolkar och översättare i alla delar av landet. Till sådana frågor skall IU återkomma i det följande. Av det förut sagda torde emellertid framgå att förutsättningarna för ingående av en språkkonvention för svensk del blir väsentligen ändrade om IU:s förslag i kap. 7 genomförs, vilket måste tillmätas betydelse vid bedömningen av frågan om Sverige bör ansluta sig till tanken på en nordisk språkkonvention.

IU anser sig i detta läge sakna anledning att mer ingående diskutera skälen för och emot en språkkonvention. Här bör dock erinras om följande.

I avsnitt 7.2 har IU bl.a. framhållit att det vid utformningen av samhällets tolkservice i princip inte bör göras någon skillnad mellan olika språk. Särskilt från rättsskyddssynpunkt framstår det som betydelsefullt att en tillfredsställande service skapas även för mindre vanliga språk. Av praktiska skäl måste dock fästas särskilt avseende vid tolkproblem i fråga om de språk som talas av de största grupperna i landet. De finsktalande, vilka utgör drygt 200 000 personer, har sedan länge utgjort den största invandrargruppen i Sverige. Invandrarna från de nordiska länderna utgör ungefär två tredjedelar av samtliga här bosatta utlänningar. Redan detta förhållande ger anledning att särskilt uppmärksamma de tolkproblem som uppstår för dessa invandrargrupper.

Även andra motiv är den rent antalsmässiga dominansen av invandrare från de nordiska

länderna måste beaktas i sammanhanget. De nordiska länderna har sedan lång tid samarbetat på ett stort antal områden. På det socialpolitiska området har strävandena framför allt gått ut på att göra Norden till en enhet i den meningen att en medborgare i ett nordiskt land fritt skall kunna flytta till ett annat nordiskt land och där ha samma sociala rättigheter som medborgarna i det landet. Detta samarbete avspeglas främst i 1954 års konvention om gemensam nordisk arbetsmarknad och i 1956 års nordiska konvention om social trygghet m.m. Samarbetet leder till att medborgare i ett nordiskt land ofta har anledning att ta kontakt med myndigheter i annat nordiskt land. Detta kan bli en följd också av samarbetet på andra områden än det socialpolitiska. Vad som nu anförts utgör enligt IU:s mening ett viktigt skäl för att överväga införande av särskilda garantier för att medborgare i ett nordiskt land vid vistelse i ett annat nordiskt land ges behövlig tolkhjälp.

Behov av tolkservice kan uppkomma även i en rad situationer som inte faller inom områden som omfattas av det nordiska samarbetet. Varken från saklig eller formell synpunkt synes det vara lämpligt att skilja mellan tolkhjälp som behövs för att en nordisk medborgare skall få en i konvention fastställd rättighet och sådan service som krävs vid andra kontakter med samhällsorgan i annat nordiskt land, t.ex. i samband med inkomsttaxering. Inte heller torde någon bestämd skillnad böra göras mellan nordisk medborgare som invandrat till annat nordiskt land för att bosätta sig där och nordisk medborgare som endast tillfälligt uppehåller sig i annat nordiskt land, t.ex. för kortvarig anställning eller vistelse.

Vid sidan av de nu anförda motiven för en språkkonvention kan också anföras andra skäl. Som understrukits av Nordiska rådets juridiska utskott vid behandlingen av frågan 1966 är det önskvärt att handlingar som tillställs en myndighet på ett språk som denna inte förstår blir korrekt översatta. Det torde vara lättare för myndigheten att anskaffa en sådan översättning än för den enskilde. Det är också av väsentlig betydelse att klarlägga vem

som skall stå för kostnaden för behövlig tolk- och översättarhjälp.

I fråga om flera av de nu anförda argumenten för en språkkonvention kan visserligen göras gällande att de i väsentligen samma mån äger giltighet beträffande kontakter mellan nordisk myndighet och medborgare i icke-nordiskt land. Att enbart med hänvisning härtill avvisa tanken på en nordisk konvention i ämnet bör dock inte komma i fråga. IU vill framför allt peka på de praktiska skäl som talar för att särskild hänsyn tas till det behov av tolkservice som framträder i umgänget mellan myndighet i de nordiska länderna och medborgare i dessa stater.

Enligt IU:s mening talar således flera skäl för att Sverige ansluter sig till tanken på en nordisk språkkonvention. En sådan överenskommelse skulle även ligga väl i linje med de ändrade regler om myndighets anlitan- de av tolk som redan antagits eller nyligen föreslagits i vårt land. Den skulle också vara ägnad att precisera de allmänna principer som kommit till uttryck i de åsyftade reglerna.

Införandet av en språkkonvention måste emellertid bli beroende av flera faktorer. För svensk del vill IU särskilt framhålla betydelsen av att de generella åtgärder till förbättring av nuvarande tolkservice i Sverige som förordats i kap. 7 först genomförs. IU vill också erinra om att IU i sitt kommande huvudbetänkande skall behandla frågan om ansvarsfördelningen på central, regional och lokal nivå för särskild service åt invandrare (se avsnitt 7.5). Svårigheter föreligger därför att nu ta slutlig ställning till frågan om en språkkonvention. Med hänsyn härtill anser sig IU böra avstå från att lägga fram något i detalj utarbetat förslag till konvention.

Även om de generella åtgärder beträffande utökad tolkservice som IU föreslagit i det föregående realiserats, kvarstår vissa problem som direkt knyter an till utformningen och genomförandet av en språkkonvention. IU syftar här i första hand på frågan om konventionen i huvudsak bör utformas efter den modell som anges i Nordiska rådets rekommendation eller om den bör ges en annan principiell inriktning. Beroende på hur konventionen utformas uppkommer också en rad

speciella spörsmål rörande konventionens tillämpningsområde och innehåll. Med hänsyn till vad IU nyss anført om svårigheterna att nu ta slutlig ställning till frågan om en konvention inskränker IU sina överväganden i berörda avseenden till att avse de huvudlinjer efter vilka en kommande lösning lämpligen kan utformas.

8.3.2 Allmänt om innehållet i en språkkonvention

Det förslag till konvention som innefattas i Nordiska rådets rekommendation innebär att medborgare i nordiskt land skall kunna vända sig på sitt eget språk direkt till varje myndighet i Norden. Detta förslag har givetvis stora fördelar för den enskilde. Han befrias dels från besväret att anskaffa lämplig tolk eller översättare, dels från den kostnad som uppkommer för anlitan- de av sådant biträde. Ansvaret vilar i båda hänseendena på den myndighet som har att besluta i det aktuella målet eller ärendet (beslutsmyndigheten). Förslaget har också fördelar från allmän synpunkt. Beslutsmyndigheten får den omedelbara kontrollen över att tolken eller översättaren har erforderliga kvalifikationer. Den kan också direkt övervaka hur uppdraget fullgörs. Även kostnadsfrågan kan lösas på ett enkelt sätt.

En konvention med den inriktning som nu angetts kan emellertid inte genomföras utan modifikationer beträffande såväl tillämpningsområde som innehåll. En oinskränkt rätt för den enskilde att använda sitt eget språk i kontakter med myndigheter av alla slag skulle uppenbarligen leda till sådana praktiska svårigheter och få sådana ekonomiska konsekvenser att denna rätt inte skulle stå i rimlig proportion till behovet av konventionen från t.ex. rättssäkerhetssynpunkt. En särskild anledning att överväga räckvidden av denna principlösning utgör de tolkproblem som är förknippade med frågan om hur myndighet skall förfara när någon framställer yrkande som påkallar omedelbar eller skyndsam handläggning. Exempel härpå erbjuder hos domstolar och exekutiva myndigheter ansö-

kan om kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd. Under hänvisning till tolkproblemen i sådana brådskande fall uttalades vid de överläggningar på nordiskt plan som ägde rum under de närmaste åren efter rekommendationens antagande att man troligen borde söka en lösning efter andra riktlinjer än som innefattades i rekommendationen¹. I första hand borde undersökas om man kunde genomföra ett system som gav nordiska medborgare snabb och kostnadsfri hjälp med översättning av handlingar som skall ges in till domstolar eller andra myndigheter och som innebar att tolkar utan kostnad för den enskilde stod till förfogande i större utsträckning.

Med en lösning enligt denna linje skulle främst kunna undvikas de svårigheter som uppstår för den händelse tolk eller översättare inte kan anskaffas i sådan tid att en framställning blir behandlad i vederbörlig ordning, dvs. på det sätt som är föreskrivet i författning eller följer av sakens brådskande natur. Någon fråga om ersättningskyldighet för samhället gentemot enskild sökande som lider rättsförlust till följd av dröjsmål med tolkning eller översättning skulle inte uppkomma, eftersom framställningen skall göras på beslutsmyndighetens språk och denna myndighet således i princip vara befriad från ansvaret för anskaffande av tolk eller översättare. För den enskilde skulle detta inte behöva medföra någon större nackdel, om anordningar vidtogs för att ställa tillräckligt många tolkar och översättare till förfogande åt den som påkallar biträde av sådan person.

Det förhållandet att den nu beskrivna linjen erbjuder en framkomlig väg att lösa problemen i samband med brådskande framställningar till myndighet kan emellertid enligt IU:s mening inte tillmätas avgörande betydelse för språkkonventionens utformning. Till en början bör erinras om att den alldeles övervägande delen av hänvändelser från enskilda till myndigheter på den offentliga förvaltningens område inte torde vara förenade med krav på så skyndsam behandling att anskaffandet av tolk eller översättare vållar särskilda komplikationer. Här åsyftas t.ex. kontakter med lokal skattemyndighet, organ för kommunal bostadsförmedling, organ för

offentlig arbetsförmedling, taxeringsmyndighet, allmän försäkringskassa och sociala myndigheter av olika slag. Inte heller hänvändelser till domstolar synes i regel vara så brådskande till sin natur att införskaffande av t.ex. översättning av en ansökan behöver medföra risk för rättsförlust för sökanden. Med tanke på detta kan med visst fog hävdas att frågan om behandlingen av brådskande framställningar endast rör undantagsfall eller i vart fall ett förhållandevis litet antal situationer.

De grundläggande förutsättningarna för att en språkkonvention skall kunna förverkligas torde i och för sig vara i stort sett desamma oavsett vilken principlösning som väljs i fråga om konventionens utformning. I den mån uppkommande tolk- och översättarproblem inte kan lösas genom språkkunnig personal hos myndigheterna måste nämligen sådana åtgärder vidtas som leder till att det inom varje nordiskt land finns ett tillräckligt antal utbildade tolkar och översättare som står till förfogande för samhällsorganen och de enskilda. IU har för Sveriges del föreslagit en rad åtgärder i sådant syfte i kap. 7. Härvid har också diskuterats frågan om införande av ett mer enhetligt system för förmedling av tolk- och översättaruppdrag (avsnitt 7.5). Vad särskilt gäller konsekvenserna av en språkkonvention måste uppmärksammas att en sådan överenskommelse medför krav på garantier för att tolkar och översättare kan stå till förfogande till rimlig kostnad och inom skälig tid i alla delar av landet. För att komma till rätta med denna fråga bör enligt IU:s mening i första hand övervägas införandet av ett system för länsvis registrering av tolkar och översättare. Ett sådant system synes kunna utformas på ett likartat sätt oavsett konventionens principiella uppläggning. Det bör emellertid understrykas att ett system med en fristående tolk- och översättarorganisation som skall stå den enskilde till buds skapar åtskilliga problem som inte är förenade med den lösning som innefattas i Nordiska rådets rekommendation. IU vill särskilt peka på svårigheterna att på ett tillfredsställande

¹ Nordiska rådets handlingar 1968 s. 150.

sätt avgränsa tolkhjälpens omfattning, om bedömningen av behovet av sådan hjälp i första hand skall ankomma på annat organ än beslutsmyndigheten. Skall å andra sidan bedömningen av den enskildes behov av tolkhjälp ligga kvar hos beslutsmyndigheten, uppkommer särskilda problem med samordningen av dennas bedömning och de möjligheter att utan onödigt omgång bevilja tolkassistans som bör finnas för det fristående förmedlingsorganet.

För IU är det vidare av vikt att konstatera att en lösning som syftar till att ge den enskilde tolkhjälp genom en fristående tolkorganisation skulle stå i mindre god överensstämmelse med både de intentioner som ligger bakom tolkregleringen i 1971 års lagstiftning på det förvaltningsrättsliga fältet och de riktlinjer för en förbättrad tolkservice som IU presenterat i avsnitt 7.2. I förstnämnda hänseende är framför allt att erinra om det ökade ansvar som numera åvilar myndigheter på den offentliga förvaltningens område för att tolk eller översättare anlitas när behov därav föreligger. Detta talar enligt IU:s mening med styrka för att den principlösning som innefattas i Nordiska rådets rekommendation bör följas vid utformningen av konventionen. En motsatt lösning skulle nämligen innebära att man beträffande nordiska medborgare införde en ordning som utgjorde ett avsteg från den reglering av tolkfrågan som nyligen beslutats av statsmakterna.

Med hänsyn till det anförda talar enligt IU:s mening övervägande skäl för att en språkkonvention utformas på grundval av den principlösning som innefattas i Nordiska rådets rekommendation.

8.3.3 Närmare om utformningen av en språkkonvention

För att närmare belysa den tankegång som uppbär IU:s resonemang i avsnitt 8.3.2 har IU funnit det vara lämpligt att kortfattat ange sin syn på utformningen av en konvention som i huvudsak bygger på det förslag som innefattas i Nordiska rådets rekommendation. Det som anförts äger i viss mån även tillämpning på en

konvention utformad enligt den alternativa lösning som berörts i avsnitt 8.3.2.

Konventionens tillämpningsområde

Någon närmare precisering av den personkrets som bör tillförsäkras tolkhjälp — danska, finska, isländska, norska och svenska medborgare — synes inte vara erforderlig. För att komma i åtnjutande av tolkhjälp bör således inte krävas att den som hänvänder sig till myndighet i annat nordiskt land skall ha hemvist i det landet. Samma rätt bör tillkomma även den som endast tillfälligt uppehåller sig där (jfr avsnitt 7.2) liksom för övrigt även den som vistas i annan nordisk stat än myndighetslandet.

Konventionen torde endast böra gälla fysiska personer.

Konventionen bör av praktiska skäl endast omfatta kontakter mellan enskilda och sådana samhällsorgan som är att hänföra till kategorin "myndighet", dvs. domstolar och förvaltningsmyndigheter. Någon skillnad synes inte böra göras mellan statliga och kommunala förvaltningsmyndigheter.

Vad som skall förstås med begreppet myndighet i förevarande sammanhang synes få avgöras enligt de allmänna kriterier som tillämpas i varje land. IU förutsätter att användningen av detta begrepp är i huvudsak likartad i de olika länderna. Vad gäller den offentliga förvaltningen finns för svensk del anledning att anknyta till vad som uttalats om uttrycket "förvaltningsmyndighet" i förarbetena till FL (prop. 1971:30 s. 317).

De mellanhavanden med myndighet där tolkhjälp bör ges enskild kan lämpligen beskrivas med uttrycket "mål eller ärende". Eftersom utgångspunkten för en reglering bör vara att den enskilde i den ena eller den andra formen vänder sig till myndighet, torde det vara av underordnad betydelse vilken närmare innebörd som tilläggs uttrycken "mål" och "ärende".

Konventionen bör endast gälla användning av danska, finska, isländska, norska och svenska språken. Eftersom färöiska och grönländska språken inte har ställning av

riksspråk, torde dessa språk inte böra omfattas. I sammanhanget bör erinras om att den yngre befolkningen på Färöarna och Grönland i stor utsträckning torde tala även danska (jfr bilaga 8). Av skäl motsvarande dem som anförts beträffande färöiska och grönländska bör inte heller det samiska språket omfattas av konventionen. IU vill även erinra om att IU enligt sina direktiv (se SOU 1971:51 s. 15) inte har att pröva den samiska befolkningens problem.

Konventionens innehåll

Huvudsyftet med konventionen bör vara att medborgare i en nordisk stat ges rätt att vända sig till myndighet i annan nordisk stat på det språk som han räknar som sitt eget, om han har svårighet att göra hänvändelsen på myndighetens språk. Rätten att använda det egna språket bör avse inte endast ansökning, anmälan eller annan framställning, varigenom mål eller ärende anhängiggörs, utan också t. ex. svaromål, förklaring eller annat yttrande som den enskilde på begäran av myndigheten eller självant tillställer samhällsorganet. Tolkhjälp bör således tillhandahållas såväl i initialskedet som i senare stadier av ett måls eller ärendes handläggning.

Av förarbetena till Nordiska rådets rekommendation framgår att man främst åsyftat att ge nordisk medborgare behövlig hjälp med översättning av skriftlig framställning eller annan handling som tillställs myndighet. Från principiell synpunkt synes det dock IU mindre lämpligt att göra en bestämd skillnad mellan behovet av tolkhjälp i muntliga kontakter med myndighet och behovet av översättarhjälp i skriftliga kontakter. För svensk del kan särskilt erinras om att det som regel står sökande hos svensk myndighet fritt att göra ansökan i ett ärende antingen skriftligen eller muntligen, om inte viss form för ansökningen är föreskriven i författning. Även den stora frekvensen av muntliga kontakter med myndigheter inom den offentliga förvaltningen talar för att konventionen åtminstone i princip görs tillämplig på såväl skriftliga som muntliga

mellanhavanden med myndighet.

Görs konventionen tillämplig på både skriftliga och muntliga hänvändelser till myndighet, uppkommer behov av att avgränsa vissa situationer där det inte från rättsskyddssynpunkt framstår som angeläget att samhället garanterar den enskilde tolkhjälp. Hit hör till en början fall då någon vänder sig till lokalt organ hörande till statligt eller kommunalt affärsdrivande verk, t. ex. statens järnvägar, postverket eller televerket, och hänvändelsen endast rör köp av nyttighet eller tillhandahållande av tjänst. Hit hör vidare fall då någon vänder sig till myndighet utslutande för att få råd eller upplysning i ett ärende och utan att påkalla något beslut i detta. Detta gäller dock inte rådfrågning i ärende om rättshjälp hos sådan allmän advokatbyrå som skall finnas enligt rättshjälpslagen (1972:429). Ett ytterligare fall utgörs av hänvändelse i telefon. I samtliga nämnda situationer torde det från praktisk och ekonomisk synpunkt vara befogat att begränsa konventionens räckvidd.

Som framhållits i avsnitt 8.3.2 uppkommer speciella problem i de fall framställning till myndighet påkallar omedelbar handläggning. Här åsyftas främst skriftlig framställning som skall behandlas omgående, därför att i författning meddelats uttrycklig föreskrift därom, t. ex. när framställningen är förenad med viss rättsverkan, eller därför att skyndsamt eljest krävs på grund av sakens beskaffenhet, t. ex. när någon begär kvarstad eller annan säkerhetsåtgärd hos domstol eller exekutiv myndighet. Av syftet med konventionen följer visserligen att myndighet snarast bör låta översätta alla inkommande handlingar vilka är avfattade på ett språk som myndighetens personal inte behärskar (finska eller isländska). När myndigheten saknar språkkunnig personal kan den emellertid inte själv avgöra, om särskild skyndsamt krävs med översättningen. Den tid som åtgår för denna åtgärd kan därför medföra risk för att myndigheten inte kan uppfylla ett eventuellt krav på omedelbar handläggning. Detta kan i sin tur leda till att den enskilde lider rättsförlust till följd av dröjsmålet och kräver ersättning av det allmänna.

De problem som sålunda är förknippade med brådsakande framställningar bör dock inte överskattas. I flertalet fall torde den enskilde anlita svensktalande ombud eller biträde för att få hjälp med framställningen. Denna kommer då att göras på svenska, varför några svårigheter inte uppstår. Också när den enskilde inte anlitar hjälp av svensktalande person torde det system för länsvis registrering och förmedling av översättartjänster som IU nedan föreslår som en garanti för konventionens genomförande möjliggöra omgående översättning och handläggning i åtskilliga fall. Användning av flerspråkiga blanketter till ansökningar och andra framställningar torde vidare i sin mån eliminera risken för att yrkande som påkallar skyndsamt behandling inte uppmärksammas i tid.

Trots det som nu anförts kan enligt IU:s mening inte uteslutas att brådsakande framställningar i en del fall inte skulle få den skyndsamma behandling som krävs. Fråga uppkommer därför om inte de nu diskuterade situationerna bör uttryckligen undantas från konventionens huvudregel. Härför talar inte minst praktiska och ekonomiska skäl. Eftersom det av sådana skäl får betraktas som uteslutet att förse varje myndighet med språkkunnig personal som kan ombesörja översättning, skulle enda möjligheten att eliminera problemen med brådsakande framställningar ligga i ett riksomfattande system med anställda översättare som hade skyldighet att med mycket kort varsel biträda myndigheter inom visst område med översättning. En sådan ordning skulle emellertid enligt IU:s mening inte stå i rimlig proportion till betydelsen för nordiska medborgare av att kunna få bistånd med översättning. Något på hittillsvarande erfarenheter grundat behov av en så långtgående service från det allmännas sida synes inte finnas. IU föreslår därför att de nu diskuterade situationerna undantas från konventionens huvudregel.

Den nu förordade lösningen nödvändiggör ställningstaganden i ytterligare två hänseenden. För det första måste undersökas hur ett undantag beträffande brådsakande framställningar skall närmare utformas. Eftersom skyndsamt prövning av ett yrkande kan vara

föreskriven eller eljest nödvändig i åtskilliga och sinsemellan ganska olika typer av mål och ärenden, synes det inte vara möjligt att genom en uppräknings ange de fall där konventionens huvudregel inte skall gälla. Undantaget bör i stället vara av generell natur. Avgörande bör vara huruvida framställningen — eller yrkande som ingår i denna — påkallar omedelbar prövning, dvs. om den måste prövas samma dag den kommit in till myndigheten eller senast påföljande dag. IU förordar med hänsyn härtill att undantaget skall avse fall då framställning på grund av föreskrift i författning eller på grund av sakens brådsakande natur påkallar omedelbar handläggning av myndigheten.

Begränsas konventionens räckvidd på nu föreslaget sätt, bör också undersökas om möjlighet kan öppnas för den enskilde att på annat sätt än genom hänvändelse till beslutsmyndigheten få behövlig översättarhjälp. Enligt IU:s mening bör det system för länsvis registrering och förmedling av tolk- och översättartjänster som IU förordar som en säkerhet för konventionens praktiska genomförande kunna förenas också med uppgiften att tillhandagå enskild med erforderlig översättarhjälp i brådsakande fall. Någon garanti för att översättningen görs tillräckligt snabbt kan dock inte lämnas i sådant fall. Det får ankomma på den enskilde att bedöma huruvida han vill anlita den av länsstyrelsen anvisade översättaren. Med tanke på den diskretionära prövningsrätt som bör tillkomma beslutsmyndigheten beträffande behovet av översättning (jfr nedan) synes i tveksamma fall samråd böra äga rum mellan länsstyrelsen och vederbörande beslutsmyndighet.

Syftet med konventionen skall som förut nämnts vara att ge medborgare i nordiskt land möjlighet att i framställning till myndighet i annan nordisk stat använda det språk som han räknar som sitt eget, under förutsättning att han har svårighet att använda myndighetens språk. Vilket språk sökanden räknar som sitt eget får avgöras av honom själv. Däremot bör viss prövningsskyldighet åvila myndigheten när det gäller att konstatera huruvida han har svårighet att använda myndighetens språk.

Kostnaden för tolkhjälp bör som huvudregel betalas av det allmänna, dvs. av den myndighet till vilken den enskilde vänder sig. Detta stämmer överens med vad som numera i allmänhet gäller beträffande tolk- och översättarkostnad i mål och ärenden hos förvaltningsdomstolar och förvaltningsmyndigheter i Sverige (se avsnitt 3.1). Myndigheten bör dock ha viss diskretionär prövningsrätt beträffande behovet av översättning av skriftliga handlingar. En sådan prövningsrätt är motiverad bl.a. av hänsyn till ärenden med vidlyftig utredning och med tanke på s.k. okynnesframställningar. I de fall enskild ges rätt att påkalla biträde hos länsstyrelsen för erhållande av översättarhjälp bör kostnaden betalas av den myndighet till vilken framställningen görs.

Den föreslagna ordningen bör gälla också beträffande tolk- och översättarkostnad som uppkommer hos allmän domstol. Huvudregeln om det allmännas skyldighet att stå för denna kostnad bör dock modifieras beträffande dispositiva tvistemål, så att överensstämmelse vinnas med RB:s reglering i fråga om sådan kostnad (jfr Ds Ju 1972: 1 s. 10).

Konventionen synes inte böra ställa upp några formella krav i fråga om den behörighet som tolk eller översättare bör äga för att få utföra sitt uppdrag. Inte heller frågan om skyldighet för tolk eller översättare att avlägga ed eller försäkran synes vara av den natur att den bör regleras i konventionen.

Skall framställning som får göras på sökandens eget språk vara inkommen inom viss tid och har sökanden iakttagit vad som åligger honom i detta hänseende, bör den omständigheten att myndigheten skall låta översätta handlingen inte få föranleda att hänvändelsen anses gjord för sent. Denna princip bör uttryckligen framgå av konventionen. Den bör äga motsvarande tillämpning på muntlig hänvändelse som skall ske inom viss tidsfrist.

I konventionen bör vidare i form av rekommendation utsägas att meddelanden från myndigheten till den enskilde om möjligt bör avfattas på ett språk som denne kan antas förstå. Detta bör gälla även sådan underrättelse om myndighetens avgörande i målet eller

ärendet som på grund av föreskrift i författning skall tillställas part.

Har i särskild konvention mellan de nordiska länderna föreskrivits att framställning till myndighet i visst slag av ärenden skall avfattas på annat språk än som följer av språkkonventionen, bör den avvikande föreskriften allttjämt gälla. Motsvarande bör äga tillämpning beträffande bestämmelse i författning som utfärdats i anslutning till sådan särskild konvention eller gemensam nordisk lagstiftning. I fråga om exempel på avvikande föreskrifter av nu åsyftat slag får hänvisas till avsnitt 3.1.

Konventionens praktiska genomförande

En grundläggande förutsättning för att språkkonventionen skall kunna realiserats är, att de förslag om förbättrade utbildningsmöjligheter för och auktorisation (examination) av tolkar och översättare som IU presenterat i kap. 7 blir genomförda. Här åsyftas av naturliga skäl främst tolkar och översättare beträffande finska språket. Nuvarande tillgång på tolkar och översättare i Sverige torde nämligen inte förslå för att tillgodose de krav som uppställs genom konventionen. IU vill i detta sammanhang särskilt hänvisa till de uppgifter om aktuella förhållanden som lämnats i kap. 4 och 5 (se bl.a. tabell 12, 20, 22 och 23).

För att konventionens syfte skall kunna uppfyllas måste även finnas garantier för att tolkar är tillgängliga i alla delar av landet. En möjlighet att komma till rätta med detta problem erbjuder inrättandet av ett system för registrering av tolkar (översättare) genom det allmännas försorg. Enligt IU:s mening bör ett sådant register föras länsvis av länsstyrelsen. Härigenom vinnas lämplig avgränsning av registrets omfattning och skapas förutsättningar för att det skall fylla sin uppgift på ett ändamålsenligt sätt. Med en sådan ordning ges även möjlighet till likartade lösningar av problemet i alla de nordiska länderna. IU vill påpeka att förslaget i denna del inte är avsett att föregripa IU:s kommande överväganden om organisatoriska åtgärder i syfte att för-

bättra nuvarande samhällsservice åt invandrarna (se avsnitt 7.5).

På varje länsstyrelse bör ankomma att kartlägga tolktillgången inom länet och göra en allmän bedömning av behovet av tolkar med tanke på språkkonventionen. Införandet av tolk i länsstyrelsens register bör föregås av en överenskommelse mellan länsstyrelsen och tolken om i vilken utsträckning denne är beredd att utföra tolkupdrag. Härvid bör klargöras i vad mån tolken är villig att tjänstgöra även i brådskande situationer. Överenskommelsen bör inte reglera ersättningsfrågan (jfr avsnitt 7.9). Innan tolk förs in i registret, bör hans lämplighet undersökas.

Länsstyrelsen bör sörja för att myndigheterna inom länet informeras om tolkregistrets innehåll. På förfrågan bör länsstyrelsen även lämna uppgifter ur registret till myndigheter och enskilda. Som tidigare nämnts bör länsstyrelsen tillhandagå enskild med anskaffande av tolk i de brådskande fall, som anses böra uttryckligen undantas från språkkonventionens huvudregel.

Genom länsstyrelsens försorg bör undersökas om inom länet finns förutsättningar för inrättande av fasta tolktjänster för att betjäna myndigheterna. Träffas anställningsavtal ersätter detta överenskommelse som förut nämnts. I den mån fast tolktjänst införs i län där för närvarande finns s.k. allmän tolk vid tingsrätt (se avsnitt 3.1), synes det senare systemet kunna ersättas av det förra. Härvid aktualiseras bl.a. fråga om ändring i RB:s regler om tolk.

Från område till område synes böra undersökas i vad mån vidgad rekrytering av tjänstemän med kunskaper i t.ex. finska språket och ökad användning av flerspråkiga blanketter till ansökningar m.m. kan underlätta genomförandet av språkkonventionen.

Vad gäller behovet av åtgärder för att uppfylla konventionens krav såvitt gäller tolkning eller översättning från isländska språket bör som ett minimikrav gälla att åtminstone två auktoriserade tolkar finns tillgängliga inom landet. Behovet av s.k. kontakttolkar synes kunna uppskattas till 5—10 personer för hela landet.

Några speciella åtgärder med tanke på

danska och norska språken synes inte behöva vidtas. I länsstyrelsens tolkregister bör dock finnas uppgift om personer som är beredda att åta sig uppdrag som tolk eller översättare också beträffande dessa språk.

Reservation och särskilt yttrande

Reservation av ledamoten Mattsson

I avsnitt 7.3.2 för IU fram förslag om en högre tolkutbildning. Mot utredningens förslag att sådan utbildning bör anordnas och mot dess synpunkter på innehåll i och omfång av utbildningen har jag ingen erinran. Däremot kan jag inte biträda IU:s förslag att en ny utbildningsanordning — en särskild statlig tolkskola — skall inrättas för detta ändamål.

Enligt min mening talar starka praktiska skäl för att högre tolkutbildning anordnas som yrkesinriktade studiekurser vid universiteten. Därigenom kan utbildningen på ett smidigare sätt anpassas till de växlande behoven av tolkar och den kan decentraliseras på ett sätt som svarar mot olika regionala behov. Det torde även vara lättare att komma igång med utbildningen om den anordnas inom ramen för systemet med yrkesinriktade studiekurser och jag anser också att kostnaderna genom en sådan anordning på sikt blir lägre än vad de kommer att uppgå till om en särskild statlig tolkskola inrättas.

Särskilt yttrande av ledamoten Diesen

I avsnitt 7.3.3 uttalar IU som sin uppfattning att en väsentlig del av tolkkurserna bör kunna äga rum i form av studiecirklar, samt pekar på vikten av att särskilda kurser anordnas i syfte att få fram handledare för denna regionala och lokala tolkutbildning.

Det kan förtjäna påpekas att det är viktigt att samtliga studieförbund, som så önskar, får möjlighet att redan från början delta i denna verksamhet. Detta gäller såväl under den pågående försöksverksamheten i SIV:s regi som senare då ansvaret, enligt utredningens förslag, övergår till SÖ i egenskap av samordnande och anslagsgivande myndighet.

Bilaga 1 Kostnadsberäkningar

1.1 *Samhällets tolkservice*

1.1.1 Möjligheterna att genomföra kostnadsberäkningar

IU har övervägt att genomföra kostnadsberäkningar för samhällets tolk- och översättarservice med utgångspunkt från uppgifter om antalet utländska medborgare i Sverige, deras kunskaper i svenska och kontakter med myndigheter. IU har emellertid funnit att tillräckligt underlag för sådana beräkningar saknas. IU har i stället valt att försöka belysa samhällets nuvarande kostnader för tolk- och översättarservice och med utgångspunkt därifrån uttala sig om den möjliga framtida utvecklingen beträffande kostnaderna.

1.1.2 Nuvarande kostnader

I kap. 4 redovisas de statliga myndigheternas, primärkommunernas och landstingens åtgärder när det gäller tolk- och översättarservice. Som framgår därav har det inte varit möjligt att fullständigt kartlägga verksamhetens omfattning. Hos många myndigheter särredovisas inte kostnader för tolk- och översättarservice och en sådan redovisning har i många fall varit mycket svår att ta fram. I det följande sammanfattas de uppgifter om nuvarande kostnader som IU har erhållit.

Sammanfattningen avser endast de kostnader som direkt berör tolk- och översättar-

service. Dessa kostnader är naturligtvis även beroende av andra åtgärder för att underlätta språksituationen för icke svenskspråkiga invandrare, såsom t. ex. personal hos olika myndigheter som kan invandrarpråk, information och blanketter på invandrarpråk etc. Någon beräkning av de besparingar i tolkservice som sådana åtgärder medför har IU inte ansett sig kunna göra.

Statliga myndigheter

Såsom framgår av avsnitt 4.1 förekommer avsevärda kostnader för tolkservice inom de verksamhetsområden där statliga organ har frekventa kontakter med allmänheten, såsom lokala organ för polis- och domstolsväsendet, socialförsäkringen och arbetsförmedlingen. Tyvärr har flera av dessa organ inte kunnat lämna rikstäckande uppgifter om kostnaderna för tolkservice. IU uppskattar emellertid den totala kostnaden för statliga myndigheters tolkservice för kalenderåret 1971 till mellan 4 och 6 milj. kr, varav ca 1,5 milj. kr gäller polisväsendet och knappt 1 milj. kr domstolsväsendet.

Primärkommunerna

I avsnitt 4.2 redovisas kostnaderna för tolkservice via invandrarbyråerna i ett antal kommuner. Dessa kostnader kan sammanlagt

uppskattas till 3,5 milj. kr under kalenderåret 1971. Summan bör emellertid minska med byråernas intäkter från förmedlingen av tolkar. Hur stora intäkterna är går inte att exakt fastställa med ledning av IU:s invandrarbyråenkät, eftersom svaren i många fall är ofullständiga och variationen mellan olika kommuner stor. För några stora invandrarbyråer, som t. ex. dem i Borås och Eskilstuna, uppgår intäkterna till 25—30 procent av utgifterna. Intäktssidan skulle mot denna bakgrund kunna uppgå till högst 1 milj. kr och nettokostnaderna för invandrarbyråernas tolkservice stanna vid 2,5 milj. kr.

Invandrarbyråernas verksamhet omfattar emellertid endast ett fåtal kommuner; såväl storstäderna som flera av de större "invandrarkommunerna" ingår dock i denna grupp av kommuner. Utöver invandrarbyråerna kan även en rad kommunala förvaltningar i kommuner med invandrarbyråer redovisa kostnader för språkservice, även om merparten av dessa kostnader ofta torde vara inräknade också i invandrarbyråernas budget. För det stora flertalet kommuner finns inga uppgifter om kostnader för tolkservice. I den enkät som IU gjorde år 1970 till ett femtiotal kommuner¹ visade det sig i flertalet fall vara omöjligt att erhålla relevanta uppgifter om kostnaderna för tolkservice. IU antar emellertid att kostnaderna i dessa övriga kommuner per kommun räknat är väsentligt lägre eftersom antalet invandrare i flertalet kommuner är litet (jfr tabell 2). IU uppskattar mot denna bakgrund primärkommunernas totala kostnader för tolk- och översättarservice till mellan 5 och 7 milj. kr under kalenderåret 1971.

Landstingen

De tolkkostnader landstingen har uppgett för kalenderåret 1971 uppgår till ca 1,6 milj. kr (se avsnitt 4.3). Eftersom uppgifter inte föreligger från ett par landsting och flera landsting endast har kunnat lämna delsummor, uppgår de sammanlagda kostnaderna säkerligen till ett högre belopp. IU antar att tolkkostnaderna för landstingen under kalenderåret 1971 uppgick till ca 2 milj. kr.

Sammanfattning

Enligt IU:s beräkningar skulle samhällsorgansens totala kostnader för tolkservice till invandrare under kalenderåret 1971 kunna uppskattas till mellan 11 och 15 milj. kr. En sådan uppskattning är med nödvändighet osäker och anger främst kostnadernas storleksordning.

1.1.3 Kostnadsutvecklingen

De förvaltningsrättsliga regler om tolk som statsmakterna nyligen beslutat innebär att myndigheterna på förvaltningens område fått ett ökat ansvar för tolkservice. En liknande utveckling är att förvänta för de allmänna domstolarnas vidkommande (jfr avsnitt 7.2). Det ökade ansvaret medför säkerligen att kostnaderna för anlåtande av tolkar och översättare kommer att stiga. En sådan utveckling kan konstateras även oavsett lagregleringen på området, beroende på en större medvetenhet om problematiken och genom en bättre ordnad tolkförmedling.

I avsnitt 4.3 redovisas kostnadsutvecklingen för tolkning inom sjukvården i Malmö och Göteborg kalenderåren 1970-1971. Detta exempel visar hur expansiv en sådan utveckling kan bli och hur stora de regionala skillnaderna är. IU:s förslag och rekommendationer om tolkutbildning och tolkförmedling torde även medföra att verksamhetens omfattning och därmed samhällets totala kostnader för tolkservice ökar.

IU antar mot denna bakgrund att kostnaderna för samhällets tolkservice kommer att stiga väsentligt de närmaste åren. Underlag saknas för att i absoluta tal ange den väntade ökningen. IU antar dock att en total kostnad på cirka 20 milj. kr per år är trolig för de närmaste åren. Man måste vidare enligt IU:s uppfattning realistiskt räkna med en ökning av kostnaderna oavsett om IU:s förslag genomförs eller inte.

Kostnader för tolkservice belastar ett stort antal såväl statliga som landstings- och pri-

¹ Se SOU 1971:51, bilaga 1.

märkommunala myndigheter. IU förutsätter att berörda myndigheter i sina anslagsframställningar tar upp behövliga medel för tolkservice åt invandrare.

Ett eventuellt ingående av en nordisk språkkonvention (se kap. 8) behöver inte innebära att de åtgärder till förbättring av nuvarande tolkservice som IU föreslår måste utvidgas i väsentlig mån. De allmänna kostnaderna för samhällets tolkservice torde nämligen bli i stort desamma även vid ett genomförande av konventionen. Vissa extrakostnader kan dock uppstå för de speciella åtgärder som IU föreslår i kap. 8 (t. ex. registrering av tolkar). Med hänsyn till vad IU anfört i kap. 8 om svårigheterna att nu ta slutlig ställning till frågan om en nordisk språkkonvention har IU ansett sig böra avstå från att redovisa någon kostnadsberäkning för konventionens genomförande.

1.2 Högre tolkutbildning

Förutsättningar

Beräkningarna utgår från att tolkskolan dimensioneras för 72 elever fördelade på sex samtidigt pågående kurser. Studierna omfattar tre terminer. Intagning till skolan sker varje termin med två kurser, dvs. 24 elever. Fördelningen på olika språk och kurser framgår av följande tablå: (1,2 och 3 i tablånr anger 1:a, 2:a och 3:e terminen):

Språk	Termin							
	1 ht 1974	2 vt 1975	3 ht 1975	4 vt 1976	5 ht 1976	6 vt 1977	7 ht 1977	8 vt 1978
Finska	1	2 1	3 2 1	1 3 2	2 1 3	3 2 1	1 3 2	2 1 3
Serbokroatiska	1	2	3	1	2	3	1	2
Grekiska		1	2	3	1	2	3	1
Ett 4:e språk			1	2	3			
Ett 5:e språk						1	2	3

Enligt beräkningarna utexamineras de första finska och serbokroatiska tolkarna höstterminen 1975 (om verksamheten startar höstterminen 1974). Därefter utexamineras finska tolkar varje termin och serbokroatiska tolkar var tredje termin. De första grekiska tolkarna utexamineras vårterminen 1976 och därefter var tredje termin. För övriga språk skulle tolkar utexamineras för det första språket höstterminen 1976 och därefter för ytterligare ett språk var tredje termin. En sådan dimensionering av skolans verksamhet synes IU realistisk. Om skolan skall utbilda tolkar även för näringslivets behov, dvs. anordna kurser för tolkar i engelska, tyska, ryska etc. kommer naturligtvis verksamheten att få en annan omfattning.

Utöver tolkutbildning bör skolan enligt IU:s förslag bedriva utvecklingsarbete på tolknings- och översättningsområdet.

Föreslagen organisation

IU föreslår i avsnitt 7.3.2 att skolan inordnas i högskoleväsendet såsom universitetsinstitution. Därigenom kan den repliera på befintliga resurser vad gäller lokaler, utrustning, bibliotek m. m.

Skolan föreslås stå under överinseende av en styrelse. Skolan bör under styrelsen ledas av en föreståndare. Dennes uppgifter blir a) att sköta de uppgifter som ankommer på prefekt och studierektor vid en universitetsinstitution,

b) att sköta skolans kontakter med berörda myndigheter och med den föreslagna auktorisationsnämnden m. fl. och c) att initiera och leda det språkliga utvecklingsarbetet. Föreståndarens undervisningsskyldighet bör bli nedsatt och han bör åtnjuta sådana uppdragstillägg som tillkommer tjänsteman som är prefekt respektive studierektor. Föreståndarens undervisningsskyldighet har beräknats bli så liten att hänsyn därtill inte har tagits i kostnadskalkylen.

För att utvecklingsarbete av nämnvärd omfattning skall kunna utföras krävs att särskilda medel ställs till förfogande. Normalt måste sådant arbete utföras av personer med speciella kvalifikationer, t. ex. bland tolkskolans lärare. I stor utsträckning torde dock från skolan fristående experter behöva anlitas för detta ändamål. En årlig summa motsvarande lönen för en utländsk lektor bör avsättas för detta ändamål.

Lärarkostnader

Av det förslag till innehåll i utbildningen som återfinns i bilaga 4 framgår att 20 poäng av utbildningen bör gälla direkta tolkövningar. Dessa bör ske i grupper på sex studerande. Det sammanlagda timtalet för varje elev bör inte understiga 100. Under 50 av dessa timmar måste två lärare närvara. Den sammanlagda timåtgången för tolkövningarna blir då per grupp om 12 elever 300 timmar. Dessa måste till största delen fullgöras av utländsk lektor. Eventuellt kan viss mindre del av undervisningen ges av universitetsadjunkt eller lärare med motsvarande kvalifikationer. Undervisningen i de övriga momenten, sammanlagt 40 poäng, torde vara väsentligt mindre kostnadskrävande. Den bör i huvudsak ges av universitetslektor och till viss del av utländsk lektor. Gruppstorleken kan i denna undervisning vara 24 studerande, i vissa fall kanske fler, i något fall 12 (t. ex. kontrastiv lingvistik). Schablonmässigt kan räknas med en timåtgång av ca 400 lektorstimmar per grupp om 24 elever. Om undervisningen endast ges för en grupp om 12 elever uppstår ändå en kostnad för 400 timmar.

Den totala timåtgången blir för sex grupper under tre terminer:

utländska lektorstimmar	6 × 300 = 1 800
universitetslektorstimmar	3 × 400 = 1 200

Timåtgången per läsår blir 1 200 utländska lektorstimmar och 800 universitetslektorstimmar. Detta motsvarar tre tjänster som utländsk lektor och två tjänster som universitetslektor. Förmodligen kan endast en universitetslektor för samhällskunskap och en utländsk lektor i finska anställas på heltid. Övriga lärare anställs på halvtid eller som timlärare. IU har dock beräknat kostnaderna som för heltidstjänster.

Fortbildningskurser för tolkar och översättare

I avsnitt 7.3.3 föreslår IU att tolkskolan skall administrera veckolånga seminarier för fortbildning av kvalificerade tolkar och översättare som anlitas av myndigheter. Medel beräknas för två sådana kurser per år med ca 10 deltagare per kurs.

Övriga kostnader

För expeditjonsarbete beräknas ett heltidsanställt kvalificerat biträde. För framställning av ordlistor och utveckling av läromedel beräknas 30 000 kronor per år och för inköp av litteratur 15 000 kr per år. För expenser i övrigt beräknas 30 000 kronor per år.

Om skolan förläggs till ett universitet med utnyttjad inlärningsstudio- och ITV-kapacitet behövs mycket små investeringar. I motsatt fall krävs investeringar för sådan teknisk utrustning.

Sammanställning av årlig kostnad

1. Personalkostnader

Beräknade i 1973 års löneläge inklusive lönekostnadspålägg	
1 föreståndare (beräkningsvis i U 22:25 + 10 000)	105 377
Arvode för utvecklingsarbete motsvarande en tjänst som utländsk lektor	78 352

2 universitetslektorer (U 22)	181 560
3 utländska lektorer (U 21)	235 056
1 biträde (kvalificerat)	43 319
	<hr/>
Summa personalkostnader	643 664
2. Fortbildning av tolkar och översättare	30 000
3. Övriga kostnader	75 000
	<hr/>
Summa	748 664

Högre tolkutbildning inom ramen för yrkesorienterade studiekurser

I avsnitt 7.3.2 pekar IU på möjligheten att som ett andrahandsalternativ i förhållande till tolkskolan anordna tolkutbildning inom ramen för yrkesorienterade studiekurser (s. k. YRK-kurser).

Om tolkutbildningen läggs ut som YRK-kurser på olika universitetsinstitutioner krävs samma antal undervisningstimmar som vid tolkskolealternativet. Om endast en kurs startas vid ett universitet innebär det emellertid en kraftigt ökad kostnad jämfört med tolkskolealternativet. Man kan då nämligen inte ha en gruppstorlek om fler än 12 elever i de moment som undervisas av universitetslektor. För att få samma lärarkostnad som i tolkskolealternativet krävs alltså att två tolkkurser alltid startar samtidigt vid ett universitet.

Om genom ett sådant arrangemang lärarkostnaderna kan hållas på samma nivå, skiljer sig alternativen endast i fråga om administrationskostnader etc. För tolkskolan har beräknats en föreståndare, ett biträde och ett anslag för läromedel, expenser m.m. på 75 000 kr. Behovet av medel för sådana ändamål torde vara av samma omfattning vare sig kurserna bedrivs samlat eller på olika håll. Tolkkursernas "värdinstitutioner" skulle alltså behöva tillföras medel av ungefär samma omfattning som tolkskolan kan beräknas behöva för dessa ändamål. För studierektorssysslor kan man räkna med att två parallellt löpande YRK-kurser enligt nuvarande normer skulle ge ca 60—65 timmars nedsättning i undervisningsskyldighet per läsår. Då sex kurser beräknas pågå sam-

tidigt, skulle den årliga totala nedsättningen bli 180—195 universitetslektorstimmar, eller mycket nära ett halvt universitetslektorat. För tolkskolan har bl. a. för dessa uppgifter beräknats en hel tjänst som föreståndare, med lön som universitetslektor. Föreståndaren skall emellertid också leda utvecklingsarbetet, sköta externa kontakter m.m. Studierektors- och prefektsysslor kan beräknas ta ungefär hälften av dennes tid.

Kostnaderna för utbildningen är sålunda närmast identiska i de båda alternativen. Tolkskolan skulle, så som den skisserats av IU, medföra en merkostnad bestående av ca halva föreståndarlönen samt arvodesmedlen för utvecklingsarbete, men hela denna merkostnad beror på att tolkskolan utöver själva utbildningen har förutsatts utföra vissa andra uppgifter. Dessa uppgifter kan inte beräknas bli utförda i en organisation utan tolkskola och medel kan därför inte beräknas för dem i YRK-alternativet.

1.3 Övrig tolkutbildning

Verksamhetens omfattning blir beroende av lokala initiativ. Statsbidrag till verksamheten förutsätts kunna utgå från åttonde huvudtitelns anslag G 6 Bidrag till studiecirkelverksamhet enligt kungörelsen (1963:463) om statsbidrag till det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

1.4 Nämnden för auktorisation av tolkar och översättare

IU bedömer att nämndens kansli bör bestå av två handläggare och ett biträde. Därutöver bör i relativt stor omfattning anlitas utomstående expertis.

Beräkningen utgår från att årligen 120 personer prövas för auktorisation av tolkar eller översättare och att 300 personer prövas i den regionala examinationen för tolkar. Auktorisationsproven för tolkar beräknas kräva 15 arbetsdagar (jfr bilaga 3). Auktorisationsprov för översättare anordnas två gånger årligen (jfr avsnitt 5.4). Kostnaderna

för auktorisationsproven för tolkar och översättare kan beräknas till sammanlagt 80 000 kr per år (inklusive lokalkostnad och kostnad för framställning av provmaterial samt granskningar av prov). Examinationerna beräknas kräva 75 arbetsdagar och försiggå på olika orter i landet (jfr avsnitt 5.6 och bilaga 3). Kostnaderna för examinationsverksamheten beräknas till 130 000 kr inklusive lokalkostnader och kostnader för testmaterial.

För arvoden till nämndens ordförande och ledamöter har beräknats 20 000 kr per år.

Övriga kostnader beräknas för lokaler (15 000), sjukvård (1 000) och expenser (30 000).

Sammanställning av årlig kostnad

1. Personalkostnader

Beräknade i 1973 års löneläge inklusive lönekostnadspålägg	
1 byrådirektör	82 283
1 byråassistent	61 417
1 biträde	38 692

Summa personalkostnader 182 392

2. Kostnad för auktorisationsprov för tolkar och översättare samt examination av tolkar 210 000

3. Arvoden för nämndens ordförande och ledamöter 20 000

4. Övriga kostnader 46 000

Summa 458 392

Bilaga 2 Förslag till lag om tystnadsplikt för tolk

2.1 Lagförslag

1 §

Denna lag äger tillämpning på tolk och översättare som anlitas av myndighet eller annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller kommun svarar.

2 §

Den som fullgör eller fullgjort uppdrag som tolk eller översättare får ej obehörigen yppa vad han under uppdraget erfarit om enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemlighet, affärsförhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar. Vad som sagts nu äger motsvarande tillämpning på den som är eller varit anställd som tolk eller översättare.

Denna lag träder i kraft den

2.2 Specialmotivering

1 §

I enlighet med vad som anförts i avsnitt 7.10 bör tystnadsplikt gälla för var och en som anlitas som tolk av det allmännas organ. Personkretsen kan lämpligen bestämmas att avse tolk som anlitas av myndighet eller annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller kommun svarar (jfr beträffande sistnämnda uttryck 3 kap. 2 §

skadeståndslagen 1972:207).

FL och FPL begagnar uttrycket tolk i vidsträckt bemärkelse, dvs. såsom innefattande också översättare. I tydlighetens intresse synes dock förevarande lag böra uttryckligen anges gälla både tolk och översättare.

2 §

Tystnadsplikten bör i första hand gälla den som fullgör eller fullgjort uppdrag som tolk eller översättare. Med hänsyn till att det även i fortsättningen kommer att finnas ett antal tolkar (översättare) som är anställda hos allmänna organ bör tystnadsplikten självfallet gälla även denna kategori.

Vad gäller de intressen som skall skyddas av tystnadsplikten finns främst anledning att uppmärksamma behovet av skydd mot utlämnande av uppgifter om enskilds personliga förhållanden. Med tanke på de skiftande situationer i vilka behov av tolkhjälp kan uppträda bör dock skyddet utsträckas att gälla även yrkeshemlighet, affärsförhållande och förhållande av betydelse för landets försvar.

Tystnadsplikten avser endast sådant yppande av enskilds personliga förhållanden m.m. som är att anse som obehörigt. Detta torde inte utesluta vittnesplikt enligt 36 kap. RB (jfr prop. 1970:167 s. 15).

I fråga om straffansvar och åtal vid brott mot tystnadsplikt hänvisas till vad som anförts i avsnitt 7.10.

Bilaga 3 Förslag till former för auktorisation m. m.

I avsnitt 7.4 har IU föreslagit att en nämnd för auktorisation av tolkar och översättare inrättas. I denna bilaga lämnas vissa synpunkter på formerna för den verksamhet som nämnden bör ha ansvaret för. IU har dock inte ansett att det ankommer på IU att ge fullständiga och detaljerade förslag till uppläggning av de föreslagna auktorisations- och examinationsproven.

3.1 Auktorisation av tolkar och översättare

Berättigade att delta i proven bör vara personer vilka:

- kan bestyrka erforderliga språkkunskaper
- har minst tre års väl vitsordad erfarenhet av tolkning/översättning
- avser att efter eventuell auktorisation utöva sin tolk/översättarverksamhet enligt för auktoriserade tolkar och/eller översättare fastställda stadgar

3.1.1 Auktorisationsprov för tolkar

Ett auktorisationsprov för tolkar kan beräknas ta fyra—fem timmar i anspråk. Proven äger rum inför examinatorer och en representant för nämnden. De skulle i princip kunna utformas enligt följande:

• *Konsekutiv tolkning*

- a) från svenska till det främmande språket, löpande tolkning
- b) från svenska till det främmande språket, referatstolkning (tolkningen gäller vederbörandes fackområde, t.ex. rättsväsendet eller arbetsmarknaden)
- c) från det främmande språket till svenska, löpande tolkning
- d) från det främmande språket till svenska, referatstolkning (tolkningen gäller vederbörandes andra fackområde)

• *Simultantolkning*

- a) från svenska till det främmande språket, anförande i allmänt ämne
- b) från det främmande språket till svenska, anförande i specialämne
- c) simultantolkning av en dialog

• *Övrig prövning*

- a) översättningsprov från svenska till det främmande språket (alternativt från det främmande språket till svenska)
- b) realiprov (fackområdet)
- c) allmän kunskapstest: samhällskunskap, tolkteknik/tolketik

3.1.2 Auktorisationsprov för översättare

Ett auktorisationsprov för översättare kan beräknas ta fem—sex timmar i anspråk. Proven för översättare skulle kunna bestå av tre separata översättningsuppgifter:

- a) en allmän text
- b) en ekonomisk/teknisk text
- c) en juridisk text

- *Sjukvårdstolkning*

(jfr socialtolkning)

- *Arbetsmarknadstolkning*

(jfr socialtolkning)

3.2 Examination av tolkar

I avsnitt 7.4 föreslår IU att särskilda examinationer anordnas för tolkar som genomgått lokala eller regionala tolkkurser eller har längre erfarenhet av tolkning. Examinationerna bör anordnas regionvis. Berättigade att delta i examinationerna bör vara personer vilka:

- kan bestyrka erforderliga språkkunskaper
- har väl vitsordad tolkerfarenhet

Examinationen kan beräknas ta ca tre timmar per person. Man bör valfritt kunna examineras för ett eller flera av följande fackområden:

- *Rättstolkning*

- a) konsekutiv tolkning:
 - åklagarens yttrande
 - åklagarens sakframställning
 - förhör med den tilltalade
 - förhör med ett (icke svensktalande) vittne
 - dom och fullföljdshänvisning
- b) simultantolkning (modifierad):
 - personalia
 - advokatens eller åklagarens plädering
- c) terminologitest
- d) test av kunskaper om rättsväsendet

- *Socialtolkning*

- a) konsekutiv tolkning:
 - löpande tolkning
- b) simultantolkning (modifierad):
 - anförande
- c) terminologitest
- d) test av allmän samhällskunskap

Bilaga 4 Förslag till innehåll i högre tolkutbildning

Nedan ges ett förslag till innehåll i den högre tolkutbildning som föreslås i avsnitt 7.3.2. Poängtalen är angivna i enlighet med det system som nu tillämpas vid de filosofiska fakulteterna vid landets universitet. En poäng motsvarar således en veckas studier.

Det bör vidare observeras att översikten anger den totala omfattningen av respektive kursmoment och således inte den kronologiska följden mellan de olika momenten och inte heller studiernas uppläggning under varje enskild termin. Det är lämpligt att teori och praktiska övningar varvas under hela utbildningstiden och inte sammanförs i skilda block.

Högre tolkutbildning under tre terminer

Språklig del:

Översiktskurs i fonetik och allmän lingvistik (kort kurs i främst den terminologi som är nödvändig för studiernas genomförande) 1 poäng

Kontrastiv lingvistik med översättningsteori (jämförande studier av svenska och det aktuella främmande språket) 2 poäng

Tolkningens teori och psykologi samt tolketik 3 poäng

Språkvårdsfrågor och terminologiskt arbete (översikt över de problem som är förknippade med skapandet av motsvarigheter på främmande språk till specifikt svensk terminologi och tolkens ansvar för språkutvecklingen i Sverige inom sitt språkområde) 6 poäng

Tolkövningar (främst övningar i konsekutiv tolkning, men även simultantolkning i viss omfattning) 15 poäng

Tolkövningar inom ett specialområde (alternativt tolkning inom rätts- och polisväsendet, sjukvården, arbetsmarknaden och socialvården) 5 poäng

Skriftliga översättningsövningar 5 poäng

Realiadel:

Samhällskunskap (främst svensk, men även jämförelser med det aktuella främmande landet) 15 poäng

Invandrarfrågor (orientering i invandrarfrågor) 3 poäng

Specialinriktad fackkurs 5 poäng

60 poäng

Bilaga 5 Översikt över utbildningsmöjligheter i främmande språk vid universiteten i Sverige

Språk (efter språkfamilj)	Förkunskapskrav	Kan studeras vid (förkortningar, se nedan)	Anmärkning
<i>Nordiska språk</i>			
danska } isländska } norska } <i>Övr. germanska språk</i>	se särskild kommentar nedan		
engelska	gymnasiekunskaper i engsam i ytterligare ett modernt främmande språk	ULGSUmLin ÖVK	
nederländska	gymnasiekunskaper i tyska	GS	
tyska	gymnasiestudier i tyska (lägst betyget 4) samt i ytterligare ett modernt främmande språk	ULGSUmLin ÖVK	
<i>Romanska språk</i>			
franska	gymnasiekunskaper i fr (lägst betyget 4) samt i ytterligare ett modernt främmande språk	ULGSUmLin ÖVKLå(gk)	
italienska	gymnasiekunskaper i it samt i ytterligare ett främmande språk	ULGS	
portugisiska	gymnasiekunskaper i port	S	
rumänska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	LS	
spanska	gymnasiekunskaper i sp samt i ytterligare ett modernt främmande språk	ULGS	
<i>Slaviska språk</i>			
bulgariska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	ULGS	
polska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	ULGS	
ryska	gymnasiekunskaper i ry samt i ytterligare ett modernt främmande språk	ULGS	
serbokroatiska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	ULGS	

Språk (efter språkfamilj)	Förkunskapskrav	Kan studeras vid (förkortningar, se nedan)	Anmärkning
tjeckiska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	ULGS	
<i>Baltiska språk</i>			
lettiska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	S	Alternativ inom ämnet <i>baltiska språk</i> . Självständigt examensämne i U och L. I S alternativ inom ämnet <i>baltiska språk</i> .
litauiska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	ULS	
<i>Övr. indoeuropeiska språk</i>			
hindi	— — —	S	Alternativ inom ämnet <i>indologi</i> . Alternativt kan även andra indiska språk studeras.
iranska	studieplaner enligt nya studieordningen ännu ej fastställda		
iriska	gymnasiekunskaper i engelska	U	Kan studeras som ett alternativ inom ämnet keltiska språk.
nygrekiska	studieplaner enligt nya studieordningen ännu ej fastställda		
walesiska	gymnasiekunskaper i engelska	U	Alternativ inom ämnet <i>keltiska språk</i> .
<i>Finsk-ugriska språk</i>			
estniska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	UL	Alternativ inom ämnet <i>finsk-ugriska språk</i> . I U och L alternativ inom ämnet <i>finsk-ugriska språk</i> . I S självständigt examensämne.
finska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	ULS	
samiska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	U	Alternativ inom ämnet <i>finsk-ugriska språk</i> .
ungerska	gymnasiekunskaper i ett modernt främmande språk	US	I U alternativ inom ämnet <i>finsk-ugriska språk</i> . I S självständigt examensämne.
<i>Semitiska språk</i>			
arabiska	— — —	UGS	I U alternativ inom ämnet <i>semitiska språk</i> med huvudsaklig inriktning på klassisk arabiska. Alternativ inom ämnet <i>semitiska språk</i> med huvudsaklig inriktning på klassisk etiopiska.
etiopiska	— — —	U	

Språk (efter språkfamilj)	Förkunskapskrav	Kan studeras vid (förkortningar, se nedan)	Anmärkning
hebreiska	----	U	Alternativ inom ämnet <i>semitiska språk</i> med huvud- saklig inriktning på klassisk hebre- iska.
<i>Övriga språk</i>			
japanska	----	UGS	
kinesiska	----	ULGS	
koreanska	----	S	
turkiska	----	U	Inom ämnet <i>turk- iska språk</i> kan även andra turk- språk studeras.

Förkortningar:

U	=	universitetet i Uppsala
L	=	" " Lund
G	=	" " Göteborg
S	=	" " Stockholm
Um	=	" " Umeå
Lin	=	höskoleenheten i Linköping
Ö	=	universitetsfilialen i Örebro
V	=	" " Växjö
K	=	" " Karlstad
Lå	=	Luleå
gk	=	endast grundkurs

Kommentar ang. utbildningen i nordiska språk. Undervisning i danska, isländska och norska förekommer endast som delstudiekurser inom ramen för ämnet *nordiska språk* och ämnet *svenska* (endast danska och norska). Undervisningen har orienterande karaktär och syftar inte till aktiv språkbehärskning. Undervisning i *färöiska* förekommer inte i Sverige.

Bilaga 6 Tolkutbildning utomlands

I ett stort antal länder finns tolkskolor på universitetsnivå. Standarden på dessa skolor varierar. Av tradition har man betraktat tolkskolorna i Genève (Ecole d'Interprètes de l'Université de Genève), Paris (Ecole Supérieure d'Interprètes et de Traducteurs Centre Universitaire Dauphine) och Heidelberg (Dolmetscherinstitut der Universität), som de ledande. Utöver dessa tre anses tolkskolorna i Gernersheim och vid Georgetown University i USA liksom även tolkutbildningen i Sovjetunionen vara av mycket god kvalitet.

Större tolkskolor finns i Belgien (Antwerpen och Mons), Canada (Montreal), Danmark (Köpenhamn), Finland (Kouvola, Nyslott, Tammerfors, Åbo), Frankrike (Paris), Förbundsrepubliken Tyskland (Gernersheim am Rhein, Heidelberg, Saarbrücken), Italien (Trieste), Japan (Tokyo), Schweiz (Genève), Spanien (Madrid), Storbritannien (Bath, Lancashire, London), Tyska demokratiska republiken (Leipzig), USA (Washington), Österrike (Wien) samt i Sovjetunionen.

Svenska förekommer som undervisnings-språk vid tolkskolor bl. a. i Finland och Sovjetunionen.

Studiemedel från Sverige kan under vissa förutsättningar utgå för studier vid tolkskola i utlandet.

De flesta tolkskolor arbetar i stort på samma sätt som de "tre stora". Man skär nu kraftigt ned eller avvecklar helt direkt språkundervisning vid skolorna. I stället sätter man inträdeskraven högt (i regel aka-

demisk grundexamen) och koncentrerar utbildningen (1—3 terminer) på tolkteknik, informationsöverföring, språkvård m. m.

Som ett exempel på hur en större tolkskola arbetar redovisas här vissa uppgifter om tolkskolan i Paris.

Utbildningen är tvåårig. Avgift per läsår: 300 francs (exklusive kurslitteratur). Inträdeskrav: examen motsvarande fil. kand. För vissa utländska elever finns möjlighet till dispens. Alla sökande genomgår ett muntligt inträdesprov och intervjuas. År 1971 deltog 172 sökande i inträdesprovet och 65 antogs till studierna. Av dem beräknas endast ca 10 klara slutexamen år 1973. Efter ett års studier utvärderas eleverna och får då av skolan rådet att fortsätta sina studier, eller avbryta studierna och vistas en längre tid i utlandet och sedan återvända till skolan, eller sluta vid skolan.

Skolarbetet omfattar 15—20 veckotimmar. Under första året ägnas största delen av undervisningen åt konsekutivtolkning och andra året åt simultantolkning.

Skolan har 22 lärare. Alla är aktiva yrkes-tolkar. Dessutom finns det tre facklärare (för ekonomi, juridik, internationell politik och handel) samt ett antal gästföreläsare.

Slutexamen består av flera deltentamina och börjar med ett "utslagsprov", dvs. en grovgallring bestående av följande två prov:

1. Konsekutivtolkning från språk A (huvudspråket) till språk B (det aktiva sekundärspråket), ca 500 ord beskrivande (t. ex. teknisk) text som

läses upp under fyra—fem minuter. Tolkningstiden får inte överstiga denna tid.

2. Konsekutivtolkning B till A, ca 1 000 ord under ca sex minuter.

De elever som klarar utslagsprovet får där-
efter fortsätta med:

1. Konsekutivtolkning B till A, ca 500 ord under fyra—fem minuter (jfr ovan).
2. Konsekutivtolkning C (det passiva språket) till A, ca 500 ord under fyra—fem minuter.
3. Simultantolkning B till A, t. ex. ett politiskt anförande, ca 2 000 ord under 10—12 minuter.
4. Simultantolkning C till A (som punkt 3).

Bilaga 7 Auktorisation av translatorer i övriga nordiska länder

7.1 Danmark

7.1.1 Tidigare ordning

Auktorisationen har sedan 1863, då ett särskilt auktorisationsförfarande infördes, åvilat staten. Den statliga myndighet som tidigare meddelade auktorisation var inrikesministeriet.

7.1.2 Nuvarande ordning

Enligt lagen om translatorer och tolkar av den 8 juni 1966 sorterar auktorisationsfrågor och övriga ärenden rörande translatorer under handelsministeriet.

Kvalifikationskrav

Enligt kungörelse utfärdad av handelsministeriet skall translator a) ha godtagbara kunskaper både i danska och det främmande språket och behärska dem både skriftligt och muntligt, b) behärska specialterminologi på affärlivets, juridikens och teknikens områden, c) skriftligt och muntligt kunna översätta juridiska, merkantila och tekniska texter, d) äga tillräckliga kunskaper om rättsförhållanden, handel och teknik för förståelse av under punkt c) nämnda texter och e) ha kunskaper om samhällsförhållanden i Danmark och i det land, där det främmande språket talas.

Vidare krävs, att translator måste a) vara

dansk medborgare, b) vara bosatt i Danmark, c) ha fyllt 25 år, d) vara ostraffad och ej omyndigförklarad och ej heller försatt i konkurs och e) med godkänt resultat ha genomgått en translatorsexamen.

Translatorsexamen

Examen avläggs inför en translatorskommission och omfattar följande prov: a) en skriftlig del med översättning av 1) en litterär text till det främmande språket, 2) en litterär text från det främmande språket, 3) ett handelsbrev, 4) en juridisk text, 5) en teknisk text, b) en muntlig del omfattande 1) prov i allmänt språkbruk (extemporalöversättning och samtal), 2) prov i merkantilt språkbruk (extemporalöversättning och textkommentar), 3) prov i samhällskunskap rörande förhållanden i Danmark och det främmande landet, 4) prov i tolkning.

Antal translatorer

I landet finns omkring 750 statsauktoriserade translatorer.

7.2 Finland

7.2.1 Tidigare ordning

Före år 1967 kunde den som på betryggande sätt kunde styrka sina språkkunskaper inför

städernas magistrater avlägga ed som *edsvuren translator*. Några enhetliga regler för kunskapskontrollen fanns inte. I universitetsstäderna ombesörjdes kontrollen vanligen av en professor i respektive främmande språk.

7.2.2 Nuvarande ordning

År 1967 utfärdades den nu gällande lagen om edsvurna translatorer enligt vilken auktorisation som edsvuren translator meddelas av justitieministeriet.

Kvalifikationskrav

Som edsvuren translator kan den godkännas som a) är bosatt i landet, b) är känd för tillförlitlighet och icke står under förmynderskap, c) avlagt godkänt slutprov med högsta vitsord vid språkinstitut eller undergått prövning i särskild språkexamen.

Språkinstitut

Språkinstituten, som är särskilda från universiteten fristående utbildningsanstalter, började inrättas år 1966. Instituterna har statsbidrag och den utbildning som ges bygger på studentexamen. Antalet institut är för närvarande fyra.

Den som genomgått den numera treåriga utbildningen med godkänt resultat erhåller titeln *diplomöversättare*. Endast den som erhållit högsta betyg i slutexamen kan utan vidare prövning antas som edsvuren translator.

Språkexamen

Diplomöversättare, som inte erhållit högsta betyg, och andra som inte genomgått utbildningen vid språkinstituten, kan genomgå en särskild språkexamen för erhållande av auktorisation som edsvuren translator. Sådana examina anordnas av en nämnd under undervisningsministeriet. Examen kan antingen vara a) allmän examen, i vilken den allmänna språkbehärskningen prövas eller b)

specialexamen, i vilken förmågan att överätta inom ett visst specialområde prövas.

Translatorseed

Innan den som antagits som edsvuren translator beviljas rätt att verka som sådan skall han inför underrätt avlägga en föreskriven ed eller försäkran.

Antal translatorer

I landet finns omkring 500 edsvurna translatorer.

7.3 Island

De nu gällande bestämmelserna om auktorisation av tolkar och translatorer infördes år 1935. Auktorisation meddelas av justitieministeriet. Den som vill bli auktoriserad skall styrka sina språkkunskaper inför en särskild examinationsnämnd som tillsätts av justitieministeriet.

I samband med auktorisationen avläggs en ed om tystnadsplikt. Den som blivit auktoriserad är skyldig att tjänstgöra som tolk vid domstolar.

7.4 Norge

7.4.1 Tidigare ordning

Sedan 1897 har translatorer auktoriserats av statliga myndigheter. Genom en kunglig resolution år 1897 ålades justitiedepartementet att utfärda auktorisation. År 1919 överfördes ansvaret till handelsdepartementet. Särskild translatorsexamen infördes 1922.

7.4.2 Nuvarande ordning

Auktorisation av translatorer åvilar sedan år 1963 kyrko- och undervisningsdepartementet.

Translatorsexamen

Auktorisationen föregås av en examen inför en speciell translatorskommission. Exami-

nationen omfattar a) en skriftlig del bestående av översättning av 1) en allmän text, 2) en merkantil text och 3) en juridisk eller teknisk text, och b) en muntlig del, där examinandens förmåga att fungera som tolk prövas.

Reformförslag

Beträffande translatorsexamen har det föreslagits att två grader av examen skulle inrättas, en lägre som ger titeln registrerad translator, och en högre som ger titeln statsauktoriserad translator.

Antal translatorer

För närvarande finns i landet omkring 280 statsauktoriserade translatorer.

Bilaga 8 Översikt över regleringen av språk- och tolkfrågor i vissa främmande stater

Av Trygve Hellners

8.1 Inledning

I denna bilaga lämnas en översikt över regleringen av språk- och tolkfrågor i vissa främmande stater. I redogörelsen behandlas i första hand förhållandena i övriga nordiska länder. Därutöver lämnas vissa uppgifter beträffande fyra icke-nordiska länder, nämligen Belgien, Schweiz, Storbritannien och Förbundsrepubliken Tyskland.

En särskild redogörelse för regler om auktorisation av tolkar och tolkar i Danmark, Finland, Island och Norge återfinns i bilaga 7.

8.2 Nordiska länder

8.2.1 Danmark

Användningen av utländska språk i rättegång ("borgerlige sager" och "straffesager") vid dansk domstol regleras i 149 § retsplejeloven. I paragrafen slås fast att "retssproget er dansk". Förhör med personer som inte behärskar danska sker med hjälp av auktoriserad (förut "edsvuren") tolk. I civilmål ("borgerlige sager") behöver tolk dock inte anlitas, om ingen av parterna kräver det och domstolen anser sig besitta erforderlig kunskap i det främmande språket. Detsamma gäller under sistnämnda förutsättning även i brottmål ("straffesager") utom beträffande domsforhandling inför landsret. Handlingar

som är avfattade på främmande språk skall åtföljas av översättning, som skall vara styrkt av auktoriserad translator, om rätten eller motparten begär det. Översättning behöver inte bifogas, om båda parter är överens härom och rätten anser sig besitta erforderlig kunskap i det främmande språket. Tolkkostnaden behandlas i tvistemål som rättegångskostnad och betalas av berörd part. I brottmål betalas tolkkostnaden av staten. Domar och andra handlingar som upprättas av domstolen avfattas på danska.

Några allmänna regler om administrativa myndigheters användning av utländska språk finns inte. Enligt danska justitieministeriets praxis avfattas officiella skrivelser till enskilda på danska. Skrifter från enskild på främmande språk begärs inte översatta, om de kan förstås av ministeriet. Normalt begärs därför ingen översättning av handlingar på svenska, norska, tyska, engelska eller franska språket.

Vad gäller *Grönland*¹, som sedan år 1953 har ställning som likaberättigad del av Danmark, finns inte någon uttrycklig bestämmelse om användningen av annat språk än danska vid myndigheterna. Med stöd av lagen om Grönlands landsråd och kommunalbestyrelser, vari stadgas att lagar och förordningar av särskild betydelse för Grönland skall föreläggas landsrådet, tillämpas emellertid som fast praxis att alla lagar och förordningar av

¹ Grönland har för närvarande ca 39 000 invånare. I själva Danmark bor ca 2 000 grönländare.

sådant slag översätts till grönländska genom myndigheternas försorg. Även vissa skrivelser och dylikt som skall föreläggas landsrådet och kommunalbestyrelse avfattas på både danska och grönländska. En statsexaminerad translator biträdd av tolkar finns dels i ministeriet för Grönland i Köpenhamn, dels hos landshövdingen i Godthåb, dels i landsrådets sekretariat. I rättstvister har den danska texten vitsord.

För närvarande torde den övervägande delen av den vuxna grönländska befolkningen endast tala grönländska¹. Barn och ungdom i städerna på Grönland talar vanligen både grönländska och danska. Endast en ringa del av barn som är bosatta på Grönland talar danska bättre än grönländska. Skolundervisningen, vilken regleras av skollagen den 10 maj 1967 för Grönland, omfattar både grönländska och danska.

Enligt 1948 års lag om Faerøernes hjemmestyre utgör *Färöarna*² ett självstyrande "folkesamfund i det danske rige". Områdets särställning kommer till uttryck i möjligheten att inom vissa i lagen angivna ramar genom en folkvald representation (lagtinget) och ett av denna utsett administrativt organ (landsstyret) handha vissa angelägenheter ("saeranliggende"). Vid sidan härav innehåller självstyrelselagen också bestämmelser som syftar till att trygga områdets nationella och kulturella särprägel och språk. Enligt 11 § i lagen erkännes färöiska som huvudspråk. Danska skall dock läras "godt og omhyggeligt". Danska kan likaväl som färöiska användas "i offentlige forhold". Vid överklagande av myndighets beslut ("appelsager") skall medfölja dansk översättning av alla handlingar på färöiska.

Någon översättning av danska lagar och författningar till färöiska ombesörjs inte. De interna författningar som utfärdas av Färöarnas självstyrelseorgan är emellertid avfattade på färöiska.

Skolväsendet är enligt självstyrelselagen ett färöiskt "saeranliggende". Endast vissa delar av undervisningssystemet har emellertid i praktiken hittills övertagits av Färöarna. Skolväsendet baseras huvudsakligen på en "Lov om folkeskolen på Faerøerne" från

början av 1960-talet. Undervisningsspråket är färöiska, men det fästs vikt vid att barnen uppnår färdighet i bruket av såväl danska som färöiska i tal och skrift.³

8.2.2 Finland

Språklagstiftning⁴

Grundläggande regler om språkförhållandena är meddelade i 1919 års regeringsform. I dess andra kapitel, vilket avser finska medborgares allmänna rättigheter och rättsskydd, stadgas i 14 § att finska och svenska är republikens nationalspråk. Enligt samma paragraf skall finska medborgares rätt att hos domstol eller förvaltande myndighet i sin sak använda sitt finska eller svenska modersmål samt att utfå expedition på detta språk tryggas genom lag, med beaktande av att landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings rätt tillgodoses enligt enahanda grunder. I regeringsformen ingår också vissa andra regler som rör språkförhållandena, nämligen 22 § (avfattning av lagar och förordningar m. m. på finska och svenska språken), 50 § tredje stycket (beaktande av befolkningens språkliga sammansättning vid nyreglering av förvaltningsområdets gränser) och 75 § andra stycket (värnpliktigs hänförande till truppförband, vars manskap har samma modersmål som han).

Frågan om finska och svenska språkens användning vid domstolar och andra myndigheter regleras närmare genom språklagen den 1 juni 1922 (lagen är ändrad i viktiga hänseenden år 1935 och 1962). Enligt språklagen bör vid domstolar och övriga statsmyndigheter samt vid myndigheter i kommuner och andra självstyrelseområden användas antingen finska eller svenska eller

¹ Se Grönland i fokus (Nationalmuseet 1969) s. 69.

² Färöarna har för närvarande ca 38 000 invånare. Beträffande Färöarnas ställning se Nordiska rådets handlingar 1970 s. 1614.

³ Jfr Faerøerne i dag (1966) s. 51.

⁴ Beträffande språklagstiftningen se språkfredskommitténs betänkande (1945) s. 20ff, språkskyddskommitténs betänkande (1971:B 12) s. 28 ff och Grönqvist, Om de kommunala myndigheternas språk, Kommunaltidningen nr 1/1960.

såväl finska som svenska i enlighet med varje ämbetsdistrikt eller självstyrelseområdes eller däremot svarande självstyrelsesamhälles ävensom sakägarnas språk. Ämbetsdistrikt eller självstyrelseområde, som omfattar en kommun, är enspråkigt, om i kommunen endast finns invånare med samma språk eller om antalet däri boende med annat språk är mindre än tio procent av hela invånarantalet, och tvåspråkigt, om antalet personer med annat språk uppgår till detta procenttal eller utgör minst 5 000. Ämbetsdistrikt eller självstyrelseområde, som omfattar flera kommuner, är enspråkigt, om det omfattar endast kommuner med samma språk. Distrikt, som omfattar kommuner med olika språk eller tvåspråkiga kommuner, anses beträffande varje särskild kommun ha samma språk som vederbörande kommun.

På grundval av den officiella statistiken bestämmer statsrådet vart tionde år vilka ämbetsdistrikt och självstyrelseområden som är finsk- eller svenskspråkiga och vilka som är tvåspråkiga. Kommun som varit tvåspråkig kan inte förklaras som enspråkig, om inte antalet personer med annat språk inom distriktet gått ned till åtta procent eller därunder. År 1962, då statsrådet senast bestämde om den språkliga indelningen av ämbetsdistrikt och självstyrelseområden (för tiden 1963—1972), var antalet kommuner i hela landet 548. Av dessa var 44 enspråkigt svenska, 35 tvåspråkiga med svenskt majoritetsspråk och 12 tvåspråkiga med finskt majoritetsspråk. Vid 1960 års folkräkning utgjorde den svensktalande befolkningen — ca 331 000 personer — 7,4 procent av landets totala invånarantal. Enligt preliminära uppgifter från 1970 års folkräkning var motsvarande siffror detta år 302 000 respektive 6,5 procent.

Språklagen skiljer mellan tre begrepp vid angivandet av förutsättningarna för vilket språk som skall användas vid myndighet: sakägarens språk, expeditionsspråket och det inre ämbetsspråket. Med *sakägarens språk* avses det språk som enskild använder vid hänvändelse till myndighet. *Expeditionsspråket* är det språk på vilket myndighetens expeditioner utfärdas i ärenden som angår

enskild. Med *inre ämbetsspråk* åsyftas det språk som används i protokoll eller annan handling, som inte skall utges till enskild sakägare, samt i skriftväxlingen mellan myndigheterna och i ämbetsbokföringen.

I språklagen regleras till en början frågor om *sakägarens språk* och *expeditionsspråket*. Härvidlag skiljs mellan olika slag av samhällsorgan. I fråga om *statsmyndigheter* (domstolar såväl som andra statliga myndigheter) föreskrivs i språklagen (3 §) att vid myndigheten skall användas distriktets språk och i tvåspråkigt distrikt någotdera av distriktets språk. Finsk medborgare äger dock alltid rätt att i egen sak eller i sak vari han hörs använda sitt språk, finska eller svenska. En särskild regel ges om rätt för juridisk person att använda finska eller svenska i kontakt med statsmyndighet. Inlämnar någon i strid mot nu åsyftade bestämmelser handling, vilken är avfattad på någotdera av de inhemska språken som inte är områdets språk, skall myndigheten på sakägarens bekostnad ombesörja giltig översättning av handlingen. I mål och ärende, där statens ombud, allmän åklagare eller annan statens tjänsteman för talan på tjänstens vägnar, bör han använda svarandens språk, om han är skyldig att kunna det (4 §). Vid muntlig förhandling inför domstol eller polismyndighet får vid behov tolk anlitas.

Beträffande expeditionsspråket hos statliga myndigheter ges olika regler för enspråkiga och tvåspråkiga ämbetsdistrikt. I enspråkigt distrikt utfärdas expedition på distriktets språk (5 §). Statsrådet, ministerium, centralt ämbetsverk, domstol eller länsstyrelse skall dock till expeditionen foga giltig översättning till det andra språket, om sakägare som har rätt att använda det språket begär det och expeditionen i tvåspråkigt distrikt skulle ha utfärdats på detta språk. Sådan översättning betraktas som likställd med originalexpeditionen (23 §). I tvåspråkigt distrikt skall domstol eller annan myndighet utfärda expedition på sakägarens — eller om det finns flera sakägare — på det språk som dessa kommit överens om (6 §). Har sakägaren använt olika språk och enas de inte om användande av samma språk i expeditionen, skall i regel användas majoritetsspråket inom

distriktet, om inte myndigheten med beaktande av sakägarnas rätt och fördel förordnar annat.

Beträffande *kommunala myndigheter* gäller i huvudsak följande. Vid anlitande av myndighet i kommun eller annat självstyrelseområde skall i enspråkigt område användas områdets språk och i tvåspråkigt område någotdera språket (7 §). Sakägarens rätt att använda sitt eget språk är sålunda mer begränsad än vid hänvändelse till statlig myndighet. Lagen besvarar inte frågan hur kommunal myndighet bör förfara, om sakägaren i enspråkigt distrikt inlämnar en handling på det andra av landets språk. I fråga om expeditionsspråket tillämpas samma regler som vid statliga myndigheter med det undantaget att självstyrelsemyndighet i kommun, där den språkliga minoriteten uppgår till mindre än en tredjedel av befolkningen, har rätt att utfärda expedition på majoritetsspråket. På begäran av sakägare skall dock giltig översättning bifogas.

Högre domstol eller annan högre myndighet skall utfärda expedition på det språk som lägre instans lagligen använt (8 §). Myndighets för befolkningen avsedda anslag, meddelanden, kungörelser eller andra sådana handlingar, skall inom enspråkigt område avfattas på områdets språk och inom tvåspråkigt område på landets bägge språk (10 §). Meddelanden i ärenden som angår enskilds rätt, t. ex. ärenden om äktenskapsförord eller förmynderskap, kan enligt domstols och vissa andra myndigheters bestämmande avfattas på majoritetsspråket, om inte sökanden påyrkar annat.

Vad härefter angår *det inre ämbetspråket* gäller att domstol och annan statsmyndighet vars ämbetsdistrikt är enspråkigt skall som inre ämbetspråk använda distriktets språk (11 §). Statsmyndighet vars ämbetsdistrikt är tvåspråkigt eller till vars distrikt hör tvåspråkiga kommuner eller kommuner med olika språk bör som inre ämbetspråk använda majoritetsspråket inom området (12 §). Skall expedition utfärdas i ärendet, används expeditionsspråket. Högre myndighet skall i sin skriftväxling med lägre instans använda det språk som den senare myndigheten är

skyldig att använda (13 §). Myndighet vars verksamhet hänför sig bara till befolkningens ena språkgrupp skall använda dennas språk (14 §).

I fråga om det inre ämbetspråket för myndighet i kommun eller annat självstyrelseområde gäller i huvudsak detsamma som beträffande statliga myndigheter (15 §). Uppgår i tvåspråkig kommun den språkliga minoriteten till mindre än en tredjedel av hela befolkningen, kan fullmäktige besluta att majoritetens språk skall användas som inre ämbetspråk. Till protokollet skall i sådant fall fogas giltig översättning, när minoritetsspråket enligt de allmänna reglerna borde användas. Självstyrelseområdets representantförsamling kan även besluta att båda språken skall användas jämsides i protokollen.

Utöver de nu berörda reglerna om myndigheternas språk ingår i språklagen särskilda bestämmelser om det språk som skall användas hos bl. a. kyrkliga (17 §) och militära myndigheter (19 §). I 23 § stadgas att staten erlagger kostnaden för översättning, när statsmyndighet skall utfärda eller tillställa någon expedition eller handling i översättning. Paragrafen innehåller även en regel om kommuns skyldighet att bestrida översättningskostnad i vissa fall. Enligt 24 § gäller språklagen inte officiell skriftväxling, som är adresserad till utlandet eller utlänning, och inte heller expedition, som är avsedd att användas utom landet.

Närmare bestämmelser om tillämpningen av språklagen har meddelats i förordningen den 29 december 1922 angående verkställighet av språklagen. I förordningen ingår bl. a. bestämmelser om ombesörjande av översättning genom translator vid statsrådets translatorsbyrå eller genom särskilt förordnad tjänsteman, om vad som skall räknas som giltig (laggill) översättning av handling i de fall sådan översättning krävs enligt språklagen, om särskild taxa för laggill översättning och dylikt som utförs på begäran av kommunal myndighet eller enskild sakägare och om tolkning.

För landskapet *Åland* gäller enligt självstyrelselagen för Åland den 28 december 1951

vissa specialregler om myndigheternas språk. Statsmyndigheternas ämbetsspråk i landskapet är svenska. Finsktalande sakägare har rätt att i egen sak hos myndighet använda det egna språket och utfä expedition på det språket på motsvarande sätt som enligt språklagen gäller beträffande svenskspråkig sakägare i enspråkigt finskt område.

Den nu berörda språklagstiftningen kompletteras av den särskilda lagstiftningen om den språkkunskap som skall fordras av stats-tjänstemän. Enligt 1922 års språkkunskapslag fordras för erhållande av statstjänst, för vilken krävs vid universitet eller annan högskola avlagd slutexamen, att vederbörande fullständigt behärskar det språk som talas av majoriteten av invånarna i ämbetsdistriktet. Av den som utnämns till tjänst fordras därutöver, om ämbetsdistriktet är enspråkigt, förmåga att förstå det andra språket samt, om tjänsten är domarbefattning, även förmåga att i tal hjälpligt använda det andra språket. Inom tvåspråkigt område krävs för tillsättande av nämnda tjänster att sökanden dels fullständigt behärskar majoritetsspråket inom distriktet, dels har förmåga att i tal och skrift använda det andra språket. Inom överdomstol och sådant ämbetsverk vars ämbetsdistrikt till någon del är tvåspråkigt skall tjänsteutövningen på de olika språken såvitt möjligt fördelas enligt grunder, som fastställs av statsrådet, så att tjänsteåliggandena handhas av olika personer. Vid sidan av de nu nämnda allmänna reglerna om kraven på språkkunskap finns specialbestämmelser beträffande vissa befattningar (lärare vid statlig läroanstalt och officerare).

Beträffande tjänster, för vilka inte krävs slutexamen vid högskola, gäller de särskilda regler om språkkunskap som meddelats i 1922 års förordning om verkställighet av språkkunskapslagen. I allmänhet fordras goda muntliga och skriftliga kunskaper i det språk som majoriteten av ämbetsområdets invånare talar. Av sökande till tjänst krävs därutöver i enspråkigt område förmåga att förstå minoritetsspråket och i tvåspråkigt distrikt nöjaktiga muntliga och skriftliga kunskaper i detta språk. Också från nu åsyftade regler finns vissa undantag, som huvudsakligen rör

innehavare av lägre tjänster. Beträffande vissa verksamhetsområden har lagts i vederbörandes ämbetsverks hand att avgöra vilken språkkunskap som skall krävas av personalen.

Innebörden av de olika graderna av språkkunskap framgår av 1922 års förordning angående de examina, som skall avläggas för ådagaläggande av kunskap i finska och svenska språken. För att någon skall anses fullständigt behärska ett språk krävs att han fritt, utan lexikaliska och grammatiska hjälpmedel, fullständigt behärskar språket såväl i allmänhet som inom sitt fackområde samt äger god förmåga att muntligen och skriftligen göra framställningar på språket. Examen som utvisar förmåga att fullständigt behärska finska eller svenska språket krävs inte av den som erhållit sin skolutbildning och avlagt för akademisk slutexamen erforderligt mogenhetsprov på språket. Examen behöver inte heller avläggas av den som examensnämnd anser genom litterär eller tidigare tjänsteverksamhet ha visat sig fullständigt behärska språket.

Muntliga och skriftliga språkkunskaper avser förmågan att förstå vederbörande språk i tal och skrift, använda det muntligen samt utfärda expeditioner och göra framställningar på språket. Med att någon förstår visst språk avses i förordningen endast att han förstår muntlig eller skriftlig framställning på språket.

Språkkunskap skall i allmänhet påvisas genom en särskild examen. För att anordna examina har två examensnämnder tillsatts, den ena för examina i finska och den andra för examina i svenska. Vardera nämnden består av tre ordinarie ledamöter samt erforderligt antal adjungerade ledamöter. Examen, varigenom fullständigt behärskande av finska eller svenska skall ådagaläggas, skall alltid avläggas inför examensnämnd. Examen, som avser att utvisa muntliga och skriftliga kunskaper i eller förstående av finska eller svenska, kan avläggas inför viss ledamot av examensnämnd.

Vid sidan av den i det föregående behandlade språklagstiftningen torde inte finnas några generella författningsföreskrifter om hur finsk myndighet skall förfara när den har att göra med någon som inte behärskar landets officiella språk. Av utländsk medborgare förutsätts sålunda att han vid hänvändelse till myndighet skall använda området eller, inom tvåspråkigt område, det ena av områdets språk¹. I praxis torde dock centrala ämbetsverk och större domstolar ta emot och beakta skrivelser som är avfattade på t. ex. engelska. I mån av möjlighet kan också skrivelser från finsk myndighet till utländsk myndighet eller enskild avfattas på något av världsspråken. Reservation brukar emellertid göras för rättsförlust som kan uppstå på grund av att annat än något av de båda inhemska språken begagnats. Vid förhör inför domstol anlitas vid behov tolk.

8.2.3 Island

I 40 § civilprocesslagen nr 85/1936 fastslås att rättsspråket är isländska. Handling som är avfattad på utländskt språk skall om möjligt översättas av en auktoriserad translator. Om en part eller ett vittne inte behärskar isländska, skall parten om möjligt få hjälp av en auktoriserad tolk. Finns sådan tolk inte tillgänglig, utses särskild tolk som avger försäkran om att tolka efter bästa förmåga. Anser sig domaren själv kunna översätta från det utländska språket eller kan parterna översätta och bekräfta översättningens riktighet eller kan domaren fråga parterna eller vittnena på det främmande språket, behöver tolk eller translator inte anlitas. Brister någon av de nu berörda förutsättningarna, kan domstolen efter omständigheterna avvisa saken, vägra att hålla förhandling eller att ta hänsyn till handling avfattad på utländskt språk.

Beträffande förhör inför polismyndighet gäller enligt 40 § straffprocesslagen nr 82/1961 att auktoriserad tolk eller translator skall anlitas, om någon som skall höras inte talar isländska eller om en handling skall översättas

från detta språk till ett främmande. Står sådan tolk eller translator inte till buds, får annan lämplig person användas som tolk eller översättare. Det nu sagda gäller enligt 77 § straffprocesslagen även i brottmål hos domstol. I lagens 139 § stadgas att kostnad för tolkning eller översättning skall vara en del av rättegångskostnaden.

I fråga om andra myndigheter än de nu nämnda saknas uttryckliga författningsbestämmelser om användning av tolk eller översättare. Kommer en handling som är avfattad på ett utländskt språk in till en myndighet, torde handlingen i praxis inte avvisas enbart av den anledningen att den inte är avfattad på isländska.

8.2.4 Norge

Användningen av utländska språk i rättegång vid norsk domstol regleras i 135 och 136 §§ lov om domstolene den 13 augusti 1915. Enligt den förra paragrafen gäller att tolk skall användas, om någon som inte kan norska skall ta del i förhandling inför domstol. Tolk utses eller godkännes av domstolen. Utsaga av den som höres upptecknas i regel på norska. Kravet på tolk kan i vissa fall efterges av domstolen. Detta gäller främst om såväl domstolens ledamöter som parterna kan det främmande språket. I den senare av de två nämnda paragraferna stadgas att processskrifter skall vara avfattade på norska eller vara åtföljda av översättning till norska. Av bilaga eller skriftligt bevis som är fogat till processskrift och som avfattats på annat språk än norska skall också finnas översättning. Rätten kan medge undantag från föreskrifterna, om alla berörda förstår det främmande språket. Översättning skall vara styrkt av auktoriserad translator eller av tolk som utsetts eller godkänts av domstolen, om inte i annat mål än brottmål parterna är eniga om att översättningen är riktig och rätten saknar anledning att ifrågasätta detta. Regler saknas om vilket språk som skall användas i handlingar som utgår från domstol. I praktiken torde sådana handlingar regelmässigt avfattas

¹Se Merikoski, Grunddragen av Finlands offentliga rätt II (1963) s. 95.

på norska. Vid behov biläggs översättning som ombesörjs genom justitie- eller utrikesdepartementet.

För andra myndigheter än domstolar saknas uttryckliga bestämmelser om användningen av tolk eller språk i förfarandet. Den förvaltningslov som trädde i kraft den 1 januari 1970 i Norge och utgör en motsvarighet till den svenska förvaltningslagen innehåller ingen regel om tolk. Något hinder för norsk förvaltningsmyndighet att när så är praktiskt genomförbart skriftväxla på främmande språk torde inte föreligga. Tolk anlitas när det är påkallat av omständigheterna i det särskilda fallet.

8.3 Vissa övriga länder

8.3.1 Belgien

Landets nationalspråk är franska och flamländska¹. Frågan om språkens användning regleras närmare i den på 1960-talet utfärdade språklagstiftningen.

Beträffande myndigheternas användning av tolk (översättare) kan nämnas följande.

Vid varje underdomstol (tribunal de première instance) finns ett antal edsvurna översättare (traducteurs jurés). Dessa anlitas även av överdomstolarna. För att bli upptagen som "traducteur juré" måste översättaren göra ansökan hos domstolen och styrka sina språkkunskaper genom ett utlåtande från en halvofficiell fackorganisation (Chambre Belge des Traducteurs, Interprètes et Philologues). Finner domstolen sökanden vara lämplig att fungera som översättare vid domstol, kallas denne till rätten för att avlägga ed. Vederbörande tas sedan upp på domstolens lista över översättare och kan kallas in för att översätta handlingar eller tolka vid rättegångsförhandlingar. Saknas översättare för visst språk, kan lämplig person förordnas till översättare i det aktuella målet. Även vid sådant förordnande iaktas nämnda procedur.

Beträffande ersättning till översättare finns en för hela landet gällande tariff som fastställs av Chambre Belge des Traducteurs, Interprètes et Philologues. Den som begär hjälp av

översättare förutsätts även betala dennes arvode. Undantag görs endast om vederbörande har fri rättegång. I sådana fall får översättaren ersättning av statsmedel. För närvarande planeras ett lagförslag som bl. a. skall medge en generösare behandling av mindre bemedlade personer såvitt avser tolkkostnad. Förslaget syftar vidare till att underlätta utländska medborgares kontakter med belgiska myndigheter.

Det kan tilläggas att — utom domstolarna — även flera andra myndigheter enligt praxis hänvisar allmänheten till en "traducteur juré" för översättning av handlingar m. m.

8.3.2 Schweiz

Enligt den schweiziska förbundsrfattningen är tyska, franska, italienska och rätoromanska förbundsstatens nationalspråk och tyska, franska och italienska dess ämbetspråk². I den federala lagstiftningen finns vidare ett antal bestämmelser som reglerar domstolars användning av tolk (översättare) i kontakter med enskilda. Bestämmelserna, vilka återfinns i den processuella lagstiftningen, reglerar användningen av landets officiella språk i domstolsproceduren. Liknande regler finns i kantonala språkstadganden.

I fråga om myndighets användning av tolk (översättare) gäller i korthet följande. När myndighet har att göra med någon som inte behärskar dess officiella språk avgörs från fall till fall om tolk eller översättare skall anlitas. Beträffande ersättning till tolk rättar sig myndigheterna efter de tariffer som tillämpas exempelvis hos de internationella organisationerna i Genève. Har myndighet anlitat någon som inte är yrkesmässig tolk eller

¹Den av landets tvåspråkighet föranledda särskilda språklagstiftningen förbigås i detta sammanhang. En översiktlig redogörelse för språkförhållandena i Belgien lämnas t. ex. i den finska språkskyddskommitténs betänkande (Helsingfors 1971), Bilaga C.

²De av landets flerspråkighet föranledda särskilda förhållandena lämnas i detta sammanhang åt sidan. En översikt över språkförhållandena i Schweiz lämnas t. ex. i den finska språkskyddskommitténs betänkande, Bilaga B.

översättare i den mening som avses i stadgarna för den schweiziska tolkorganisationen ASTI (Association Suisse des Traducteurs et Interprètes), utgår ersättning med skäligt timarvode. Några officiella bestämmelser om auktorisation av tolk eller särskilt tillstånd för utövande av verksamhet som tolk eller översättare finns inte.

8.3.3 Storbritannien

I brittisk lagstiftning finns inga bestämmelser som reglerar användningen av tolk (översättare) vid domstolar och andra myndigheter. En väl utvecklad praxis finns emellertid härvidlag. Såväl domstolar som andra myndigheter, t. ex. polis- och socialvårdsmyndigheter, anlitar från fall till fall privata tolkar eller översättare. Myndigheterna har egna register över personer som är lämpliga för sådana uppdrag. En utväg är också att vända sig till den i London sedan 1910 verkande organisationen för språkkunniga personer — The Institute of Linguists — vilken bl. a. förmedlar uppdrag som tolk eller översättare.

Enligt praxis vid domstolarna brukar rätten ombesörja tolk i brottmål. Hinder möter dock inte mot att den tilltalade själv anskaffar kompetent och ojävig tolk. I civilmål ankommer det på parterna att anskaffa tolk.

Endast ett mycket begränsat antal författningsbestämmelser, formulär och informationsbroschyrer från myndigheter har översatts till främmande språk. Det förväntas att den som inte behärskar engelska anlitar släktingar eller vänner för att skaffa sig erforderlig information.

Enligt The Witnesses' Allowances Regulations 1971 (punkt 12) får domstol i brottmål ge skälig ersättning till den som anlitas som tolk. Kostnaden bestrids av allmänna medel. Domstolarna tillämpar härvid viss taxa för ersättningen. Detsamma gäller även andra myndigheter. I civilmål får parterna själva komma överens om storleken av den ersättning som skall utgå till tolk.

Någon auktorisation av tolkar eller översättare genom det allmännas försorg förekommer inte. För medlemskap i The Institute

of Linguists gäller viss uppdelning i klasser. Den som vill bli medlem av organisationens professionella klasser måste genomgå särskilda prov.

8.3.4 Förbundsrepubliken Tyskland

Allmän domstols användning av tolk regleras i 185 och 189—191 §§ Gerichtsverfassungsgesetz av år 1877¹. Tolk skall tillkallas, om någon som deltar i en förhandling inför domstol inte behärskar tyska. Tolk behöver å andra sidan inte anlitas, om samtliga som deltar i förhandlingen behärskar det främmande språket. Tolk är som regel skyldig att avlägga ed, innan han fullgör sitt uppdrag i målet. I fråga om entledigande och jäv gäller samma regler som för sakkunnig.

Beträffande straffprocessen gäller enligt 259 § 1877 års Strafprozessordnung att tilltalad, som inte behärskar tyska, åtminstone skall få kännedom om åklagarens och försvararens yrkanden i målet.

Enligt 142 § tredje stycket 1877 års Zivilprozessordnung kan domstolen besluta att i fråga om en på främmande språk avfattad handling skall företes en översättning av sådan översättare som är bemyndigad härtill enligt de direktiv som givits av vederbörande Landesjustizverwaltung.

Tolk som anlitas av domstol eller åklagare tillerkänns ersättning på samma sätt som sakkunnig. Han kan därför bl. a. få timarvode samt gottgörelse för resekostnader och andra utgifter. Översättare som anlitas av domstol eller åklagare tillerkänns ersättning per rad (Zeilenentschädigung).

Ersättning som utbetalats till tolk eller översättare kan i civil- och straffprocessen utkrävas som utlägg för rättegångsförfarandet av part som är skyldig att betala rättegångskostnaden. Någon motsvarande bestämmelse finns för närvarande inte för förvaltningsdomstolarnas del i federal lagstiftning.

Tolkar kan av offentliga organ genom sär-

¹Reglerna gäller även för särskilda domstolar, t. ex. förvaltningsdomstol (55 § Verwaltungsgerichtsordnung) och i utlämningsförfarandet (47 § i den tyska utlämningslagen den 23 december 1929).

skilt förordnande och edsavläggelse få allmän auktorisation att utföra översättningsuppdrag. Någon enhetlig reglering härav finns emellertid inte på det federala planet. Normgivande är för det mesta allmänna föreskrifter av vederbörande Landesjustizverwaltung.

Auktorisation genom det allmännas försorg är inte en förutsättning för att få tjänstgöra som tolk i rättegång. Oftast tillkallas tolk för varje särskilt tillfälle och förordnas av domstolen före förhandlingen. Domstolen har fri prövningsrätt i fråga om tolkens lämplighet. Utlänningens rätt tas till vara genom att för tolken gäller samma regler beträffande entledigande och jäv som för sakkunnig.

Bilaga 9 Tolkservice i Eskilstuna

Av kap. 4 framgår att tolksituationen varierar från ort till ort beroende på olika lokala förutsättningar, behov och initiativ. Detta gäller såväl huvudmannaskap för tolkservice som personella och ekonomiska resurser, avtal mellan huvudmän om exempelvis rekrytering, utbildning och kostnadsfördelning, normer för arvodering av tolkar m.m. Mot denna bakgrund anser IU att det kan vara av värde att redovisa de åtgärder som en kommun med ett ganska stort antal invandrare har vidtagit för att tillgodose behovet av språkservice. IU har valt att redovisa förhållandena i Eskilstuna kommun.

Uppgifterna i denna bilaga härrör förutom från IU:s invandrarbyråenkät (se avsnitt 4.2) även från den kommunenkät som IU genomförde år 1970 (se SOU 1971:51, bilaga 1 och Kommunal tidskrift nr 19/1971). Vidare har uppgifter och synpunkter inhämtats vid en utfrågning om tolkservice i Eskilstuna den 6 juni 1972, som för IU:s räkning anordnades med representanter för Immigrant Service, invandrarorganisationer, den lokala tolkföreningen, enskilda invandrare m. fl.

10 000 utläningar i Eskilstuna

Under en dryg tioårsperiod har antalet utläningar i Eskilstuna fyrdubblats. Enligt 1960 års folkräkning var 2 499 utländska medborgare bosatta i Eskilstuna stad den 1 november 1960, varav 1 093 var kvinnor. Ca 50 procent var finländska medborgare. Den

totala befolkningen i kommunen uppgick vid denna tidpunkt till 59 016 personer. De utländska medborgarna utgjorde då 4,2 procent av den totala befolkningen.¹

De kyrkobokförda utländska medborgarna i Eskilstuna uppgick i början av år 1972 till 10 602 personer, varav 4 911 var kvinnor. De utländska medborgarna utgjorde 11,4 procent av totalbefolkningen i kommunen vid denna tidpunkt. Invandrare av 46 nationaliteter bodde i kommunen.

IU:s kommunenkät

Enkäten omfattade 52 kommuner och följande kommunala organ/verksamhetsområden i varje kommun: kommunens styrelse, bostadsförsörjningen, barnavårdsnämnden, nykterhetsnämnden, socialnämnden, skolstyrelsen, kulturaktiviteter och fritidsaktiviteter. Frågor om myndigheternas språkkontakter med invandrare ställdes rörande samtliga verksamhetsgrenar.

Under år 1969 förmedlade *bostadsförmedlingen* i Eskilstuna totalt 2 587 lägenheter, av vilka 398 (ca 15 procent) avsåg utländska medborgare. Nästan identiska siffror gäller för antalet registrerade bostadssökande hushållsföreståndare. Ca 10 procent avsåg finländska medborgare. Bostadsförmedlingen

¹ Uppgiften från 1960 avser dåvarande Eskilstuna stad utan de områden som sedan dess inkorporerats i Eskilstuna. Uppgifterna från 1960 och 1972 är således inte direkt jämförbara. Andelen utläningar vid de två tillfällena belyser dock utvecklingen.

hade ca 300 kontakter per månad med invandrare. Kontakterna klarades på svenska utan svårighet i ca 40 procent av fallen, på svenska med svårighet i 30 procent av fallen och på annat språk än svenska i 30 procent av fallen. Den egna personalen klarade kontakter på engelska och tyska medan tolk anlätades för kontakter med finnar, greker, jugoslaver och turkar. Blanketter för bostadssökande med finsk text höll vid denna tidpunkt på att utarbetas. Bostadsförmedlingen uppgav att det även med hjälp av tolk kan uppstå svårigheter vid fördelningen av lägenheter då gällande bestämmelser och praxis skall förklaras.

Socialnämnden uppgav att man hade ca 450 kontakter per månad med invandrare, varav 20 procent klarades på svenska utan svårighet, 10 procent på svenska med svårighet och 70 procent på annat språk än svenska. Den fasta personalen kunde tala engelska, tyska och finska. Tolk hade anlåtats för kontakter med personer som talade finska, serbokroatiska, persiska och grekiska. Socialförvaltningen har uppgivit följande för IU:

”Vid vårdnadsutredningarna för barnavårdsnämnden har det ibland uppstått vissa svårigheter att få synpunkter på personliga förhållanden mellan makarna eller mellan föräldrar och barn, psykologiska nyanser och dylikt, och där har invandrarna framhållit att det gick lättare att tala med person som kunde språket än genom tolk.”

Nyκτηhetsnämnden redovisade 305 kontakter per månad med invandrare. Kontakterna klarades till 30 procent på svenska utan svårighet, till 35 procent på svenska med svårighet och på annat språk till 35 procent. Den egna personalen kunde klara tyska, engelska, finska och ryska. Tolkar anlätades för kontakter på finska, ungerska, tjeckiska, serbokroatiska och grekiska. I en kommentar framhöll man att tolkarna ibland har svårt att vara neutrala. Man hävdade också att det är svårare att lära känna klienten om man måste ”gå över tolk”. Vidare sade man att det för personer som talar svenska med viss svårighet föreligger risk för att de avstår från att berätta om sin situation på grund av språksvårigheter.

Den *sociala hemhjälpens* kontakter med

invandrare inskränkte sig till ca 10 per månad. Ca 20 procent av kontakterna klarades på svenska med svårighet och resten genom tolkhjälp från Immigrant Service. Den egna personalen klarade engelska och tyska.

Några uppgifter om *skolstyrelsens* kontakter med invandrare lämnades inte på grund av svårigheter att definiera ”kontakt”. Språkproblemen belyses emellertid genom det förhållandet att 166 elever (157 finska) deltog i stödundervisning i svenska språket under läsåret 1969/70.

I Eskilstuna finns vid grundskolan ett antal finskspråkiga lärare anställda främst för stödundervisningen. Vidare brukar finskspråkiga elever som varit i landet en längre tid engageras för att hjälpa nyanlända elever. Vid föräldramöten anlitas finsk tolk. Finsktalande lärare tjänstgör som tolkar och översätter t. ex. meddelanden till hemmen.

Skolstyrelsen anlätade tolk för kontakter på finska, grekiska, serbokroatiska, turkiska och tjeckiska.

Biblioteksstyrelsen redovisade ett mycket varierat kulturutbud till invandrarna. Utöver inköp av böcker på invandrarspråk, filmaftnar, internationella aftnar, sagostunder för invandrarbarn m. m. hade man engagerat en finskspråkig bibliotekarie, bl. a. för besök hos patienter på centrallasarettet.

Man uppskattade att kontakterna till 50 procent klarades på svenska utan svårighet och till 25 procent på svenska med svårighet. Bibliotekspersonalen klarade finska, ungerska och serbokroatiska. Tolkar hade anlåtats för finska och serbokroatiska. Bokförteckningar fanns översatta till bl. a. estniska, finska, grekiska, italienska, polska, ryska, serbokroatiska och ungerska.

Immigrant Service

Under första hälften av 1960-talet fanns inget särskilt organ i Eskilstuna för att tillvarata invandrarnas speciella intressen och behov. Invandringens ökning i Eskilstuna under 1960-talet ledde dock till att man från fackligt håll i blygsam skala inledde en försöksverksamhet för att i första hand tillgodose invandrarnas informationsbehov. Våren 1967 tog Fackliga Centralorganisationen (FCO) initiativet till

inrättandet av ett serviceorgan för invandrare. Kommunen svarade ekonomiskt för verksamheten. Verksamheten omfattade till en början endast några timmars expeditionstid per vecka. I september 1968 anställdes en föreståndare på heltid och Immigrant Service fick större lokaler. Vid årsskiftet 1970/71 utvidgades verksamheten ytterligare. De nya lokalerna ligger centralt och man disponerar sex rum. Personalen utgörs av sex anställda, varav fyra är finsktalande. Dessutom finns under expeditionstid personal som talar grekiska. Tillsammans kan personalen betjäna besökare på åtta språk.

Huvudmannaskapet för Immigrant Service övertogs helt av Eskilstuna kommun den 1 oktober 1971. I samband därmed antogs ett reglemente för invandrarbyrån, vari språkservicens framträdande roll kommer till uttryck. Nedan återfinns ett utdrag ur reglementet.

§ 1.

Invandrarbyråns huvuduppgift är att

- förmedla och etablera kontakt mellan invandrare och kommunala och statliga expertorgan, fackliga organisationer, företag, bildningsorganisationer m. fl.
- lämna råd och hjälp till myndigheter, organisationer och institutioner i frågor som rör invandrare
- stimulera till deltagande i fritidsaktiviteter inklusive språkundervisning i svenska samt
- i övrigt fullgöra av kommunstyrelsen resp. förvaltningschefen beslutade arbetsuppgifter.

§ 2.

I anslutning till i föregående paragraf angivna huvudarbetsuppgifter åligger det invandrarbyrån att mottaga besök och telefonförfrågningar och därvid lämna information och råd så långt detta är möjligt. Detta får icke innebära att byrån handlägger frågor för vilka särskilda förvaltningsorgan finns.

Av statliga och andra myndigheter tillhandahållet informationsmaterial skall distribueras till respektive mottagargrupper. I arbetsuppgifterna ingår även att utföra översättningar till svenska av handlingar etc. som invandrarna behöver som underlag vid kontakter med bl. a. olika myndigheter.

§ 3.

Den service byrån lämnar invandrarna är kostnadsfri. Självkostnaden för tolkningar och översättningar för icke kommunala institutioner och inrättningar skall däremot debiteras den som lämnas servicen.

§ 4.

Förvaltningsmässigt tillhör invandrarbyrån administrativa kontorets byråavdelning. Principiella frågor avseende kommunens invandrapolitik skall behandlas i en av kommunstyrelsen tillsatt invandrarkommitté¹. Kommitténs uppgift är att vara rådgivande och består av representanter för kommunstyrelsen, skolstyrelsen, socialförvaltningen, näringslivet, fackföreningsrörelsen, arbetsförmedlingen, bildningsförbunden och landstingets sjukvårdsinrättningar.

Representanten för kommunstyrelsen är kommitténs ordförande. Kommitténs uppgift utser sekreterare som ej är ledamot i kommittén.

Sekreteraren, administrativa kontorets byråchef samt föreståndaren för invandrarbyrån kallas till kommitténs sammanträden.

Tillgången på tolkar

Immigrant Service anlitar en stor grupp av freelance-tolkar. I maj 1970 uppgick dessa till ett fyrtiotal. Numera uppgår tolkarnas antal till ett sjuttiotial, som tolkar till 18 språk. Av tolkarna är 30 finsktalande, fyra serbokroatisktalande, fyra grekisktalande och fyra turkisktalande. Övriga språk är arabiska, bulgariska, engelska, estniska, franska, italienska, japanska, polska, rumänska, ryska, spanska, tjeckiska, tyska och ungerska. Trettiosex av tolkarna (däribland 14 finsktalande) är beredda att tolka nattetid och under helger.

Samtliga tolkar bär en namnbricka. För kontrollens skull medför tolken en s. k. tolklista, i vilken uppdragsgivaren fyller i tidsåtgången när tolkningen avslutas.

Tretton av tolkarna i Eskilstuna har deltagit i SIV:s tolkkurser. Immigrant Service har kompletterat dessa kurser genom att anordna egna fackinriktade kurser för tolkar. Hittills har man genomfört en kurs i samhällskunskap, en i psykologi och en i socialpolitik.

¹ I kommittén ingår en ledamot från vardera kommunstyrelsen, skolstyrelsen, sociala centralnämnden, Fabriksföreningen, FCO, ABF, TBV och länsarbetsnämnden. De nationella föreningarna har valt en referensgrupp, som skall hålla kontakten med invandrarkommittén. I referensgruppen ingår företrädare för Finska socialdemokratiska föreningen, Jugoslaviska föreningen, Idrottsklubben SLOGA (jugoslavisk), Club International, Grekiska klubben, Eskilstuna finska förening och Torshälla finska förening.

Tabell 24 Antal ärenden och förmedlade tolkuppdrag vid Immigrant Service, Eskilstuna, under år 1971 efter nationalitet och vad ärendet resp. tolkuppdraget avsåg.

Förmedlade tolkuppdrag ingår inte i antalet ärenden. Ett ärende kan medföra flera besök vid Immigrant Service, samma person kan under året ha flera ärenden resp. tolkförmedlingar.

Nationa- litet	Ärendet resp. tolkuppdraget avsåg										Summa							
	Landstingets sjukvårds- inrättning ¹		Övrig sjukvård		Bostad		Arbete		Social- vård			SIV, polis		Försäk- rings- kassa		Övrigt		
	Ären- de	Tolk- ning	Ären- de	Tolk- ning	Ären- de	Tolk- ning	Ären- de	Tolk- ning	Ären- de	Tolk- ning		Ären- de	Tolk- ning	Ären- de	Tolk- ning	Ären- de	Tolk- ning	
Finnar	10 095	7 341	3 267	2 378	3 291	209	3 002	537	8 444	3 608	2 530	226	1 074	25	4 302	370	36 005	14 694
Greker	367	218	110	49	127	6	267	17	149	78	124	3	145	15	178	21	1 467	407
Jugoslaver	130	291	56	77	58	5	65	18	64	76	60	21	65	33	103	45	601	566
Övriga	74	76	30	13	50	2	106	3	44	28	130	4	49	2	134	10	617	138
Summa	10 666	7 926	3 463	2 517	3 526	222	3 440	575	8 701	3 790	2 844	254	1 333	75	4 717	446	38 690	15 805

¹ Lasarett, barnavårdscentral, mödravårdscentral, folktandvård, könspoliklinik, träningsverkstad.

Lokal tolkförening

Tolkarna i Eskilstuna har bildat en särskild förening. Den torde vara den enda lokala tolkföreningen i landet med vilken lokala myndigheter förhandlar om t. ex. tolkarvoden. Enligt föreningens stadgar har den till uppgift att bevaka tolkarnas ekonomiska, sociala och andra intressen, att bedriva viss yrkesinriktad bildningsverksamhet för tolkar, att skapa kontakter med andra tolkorganisationer i landet och att ordna möjligheter till träffar och meningsutbyten tolkar emellan. Rätt till anslutning äger alla av Immigrant Service eller av andra institutioner godkända tolkar.

Tolkarvoden

Ett av de resultat tolkföreningen uppnått är att man med invandrarkommittén som motpart förhandlat sig fram till normer för tolkarvoden. Dessa gäller från den 1 januari 1972 och de stadgar följande:

1. Ersättning för tolkning utgår efter 25 kronor per timme (minimitid en halv timme) med undantag för vad som anges i punkterna 2, 3 och 5.
2. Under vardagar mellan kl. 21.00—06.00 och lördagar mellan kl. 06.00—18.00 utgår ersättning efter 37:50 kronor per timme (minimitid en halv timme).
3. För lördag (dag före helgdag) från kl. 18.00 till måndag (dag efter helgdag) kl. 06.00 utgår ersättning med 50 kronor per timme (minimitid en timme).
4. Ovan angivna timersättningar inkluderar semesterersättning, restidsersättning och resekostnader, men ej avgifter till riksförsäkringsverket.
5. Vid simultantolkningar inför publik sker uppgörelse från fall till fall efter samråd med personalchefen och byråchefen.

Normerna för tolkarvoden har antagits av Södermanlands läns landsting, Södermanlands läns allmänna försäkringskassa, länsarbetsnämnden i Södermanlands län och lokala skattemyndigheten i Eskilstuna fögderi. För landstingets del kan anmärkas att förvaltningsutskottet redan i november 1968 beslutade "att bemyndiga sjukvårdsdirektio-

nerna att bestrida kostnaderna för erforderlig tolk i samband med undersökning och behandling av patient som ej behärskar svenska språket, i den mån tolk finnes tillgänglig på orten och i det fall läkaren eller annan personal ej behärskar patientens språk".

I Eskilstuna, liksom på andra orter, har man trots gynnsamma organisatoriska och andra förutsättningar inte lyckats precisera var gränsen för samhällets kostnadsansvar ligger när det gäller tolkservice. Detta framgår av ett brev som föreståndaren för Immigrant Service skrivit till IU med anledning av invandrarbyråenkäten. Hon framhåller:

"Immigrant Service har en central tolkförmedling. Vem som helst kan här rekvidera en duktig tolk med tystnadsplikt. Ett varuhus ringde härom dagen och bad om en tolk i ett snatteriärende. En verkstadsklubb har bett en av våra tolkar framföra en krans vid en finsk jordfästning. Socialbyrån har beställt en tolk, bilburen sådan, för att föra en sjuk man till Riksförsäkringsverkets sjukhus i Tranås. Förutom sedvanliga kontakter med landsting, stat och kommun händer det alltså att tolkar beställs i de mest säregna sammanhang. Frågan är bara vem som skall stå för kostnaden. Vi har där skaffat oss vissa normer, men ansvarsfördelningen vi siktar mot är långt ifrån genomförd.

Sjukvårdstolkningar dominerar. Under år 1971 förmedlade vi närmare 8000 till landstingets sjukvårdsinrättningar samt 2517 tolkningar inom den privata sektorn. Södermanlands läns landsting var det första i landet — tror vi — som åtog sig att ekonomiskt svara för de tolkningar som berörs. Vi debiterar landstinget men lägger inte på någon administrativ avgift. Tingsrätt, advokater (om kunden har rätt att anlita rättshjälp) och polis betalar själva arvodet direkt till tolken. Advokat och tingsrätt i allmänhet 50:— och polisen 45:— per timme. För övrigt bifogar vi kopior på uppgörelser med länsarbetsnämnd, skattemyndighet och försäkringskassa.

Kunden får själv betala tolkkostnaden då det gäller ärenden av privat natur, bilköp etc. Även vid körkortsprov, då trafiksäkerhetsverket behöver tolk, får kunden själv betala. Givetvis betalar även varuhus och affärer själva tolkarvoden.

Vi interndeberar ej. Alla de tolkningar som exempelvis behövs på socialbyrån betalas från invandrarbyråns anslag. Man anser det vara en onödig administrativ åtgärd, enär pengarna ändå skall tas ut ur samma kassa.

Här i Södermanland skall vi försöka få enhetliga normer, blanketter, tolkarvoden o. s. v. Organisationskontoret i Eskilstuna håller just på att göra ett förslag till blankett för tolkupdrag."

Tolkverksamhetens omfattning

I tabell 24 redovisas verksamheten vid Immigrant Service under år 1971 såväl vad gäller antalet ärenden som förmedlade tolkuppdrag fördelade på olika ärendegrupper och nationalitet. Tabellen bygger på den löpande statistik som förs vid Immigrant Service. Expansionen av invandrarbyråns verksamhet under de tre senaste åren framgår om man jämför antalet ärenden och förmedlade tolkuppdrag vid skilda tidpunkter.

	Ärenden	Tolkuppdrag
1969 1:a kvart.	1 354	502
1970 1:a kvart.	3 267	2 999
1971 1:a kvart.	6 489	3 829

Den kraftiga stegringen av såväl antalet ärenden som antalet tolkuppdrag under 1970 beror dels på ökad invandring, dels på att byråns verksamhet efter hand blivit mera känd. Utvecklingen tyder på att det förelegat ett dolt behov bland invandrarna av de tjänster invandrarbyrån kan erbjuda. Från april 1971 hänförs till ärenden även telefonsamtal, vilket försvårar jämförelser med tidigare år.

Fördelningen på ärendegrupper visar klart sjukvårdens dominerande inslag i invandrarbyråns verksamhet. I synnerhet gäller detta de

förmedlade tolkningarna, där den samlade sjukvården svarade för 66,6 procent. Därefter i storleksordning följde socialvården med 23,9 procent. Någon mer finfördelad statistik vad gäller innehållet i tolkningen finns inte. Det går följaktligen inte att utläsa i vilken omfattning tolkningen inom t. ex. sjukvården har avsett diagnostiskt arbete, undersökningar av olika slag, samtalsbehandling eller tolkning i vårdssituationer. Detta gäller även socialvården, där man inte kan se om tolkningen rört utredningsarbete, rådgivning, nämndsammanträde eller något annat.

Det låga utnyttjandet av invandrarbyråns tjänster från försäkringskassans sida tyder på att denna har tillgång till flerspråkig personal, som klarar merparten av rutinärendena. Sannolikt beror de få tolkförmedlingarna till polisväsendet på att polismyndigheten byggt upp ett eget nät av tolkar. Tolkningarna inom arbetslivet har gällt fackliga frågor, olycksfallsutredningar, hjälp vid kontakter med myndigheter av olika slag samt frågor som har anknytning till anställningstryggheten.

Tolkuppdragens fördelning på medborgarskap visar att 93 procent av tolkuppdragen avsåg finländska medborgare och endast 3,6 procent jugoslaviska medborgare. I början av år 1972 utgjorde finländarna 78 procent av de utländska medborgarna i Eskilstuna och jugoslaverna 5,5 procent. Finländarna i

Tabell 25 Översättningar utförda av personal vid Immigrant Service i Eskilstuna under maj månad 1970 efter ärende och språk.

Sektor	Språk					
	Finska	Grekiska	Serbokroatiska	Spanska	Tyska	Engelska
Arbetsförmedling (arbetsintyg)	10	—	—	—	—	—
Biblioteket	1	—	—	—	—	—
Folkvandvården	1	—	—	—	—	—
Hysesbostäder	2	—	—	—	—	—
Hälsovårdsbyrån	1	1	1	—	—	—
Lasarettet	5	—	—	1	—	—
Lokala skattemyndigheten	1	—	—	—	—	—
Länsstyrelsen (lämplighetsintyg)	30	—	—	—	—	—
Kronofogdemyndigheten	1	—	1	—	—	—
Socialförvaltningen	3	—	—	—	1	1
Skrivelser, privata	—	—	—	6	—	—

Eskilstuna anlidade sålunda språkservicen i högre grad än deras andel i befolkningen, medan motsatsen gällde för jugoslaverna.

Det saknas uppgifter om hur många personer som de 15 806 tolkuppdragen avsåg. Det är troligt att en stor del av invandrarna inte alls anlitar tolk.

Översättningar

Enklare översättningar, såsom arbets- och lämplighetsintyg, översätts utan kostnad av personal vid Immigrant Service. Längre skrivelser, skolbetyg, domslut m. m. sänds till auktoriserad translator, som debiterar kunden direkt. Översättningar under maj månad år 1970 fördelade på ämnesområden och språkgrupper framgår av tabell 25.

Femton domslut och skolbetyg har sänts till auktoriserad translator i Uppsala (kontakt genom finsk-ugriska institutionen vid Uppsala universitet).

Förutom översättningar hjälpte personalen vid Immigrant Service till med ca 15 besvärsskrivelser till riksförsäkringsverket, AMS, länsstyrelsen i Södermanlands län och Kungl. Maj:t.

Under år 1971 uppgick antalet översättningar till 225, alltså något under 20 per månad eller ungefär en översättning per arbetsdag. De flesta översättningar är av akut karaktär och utförs av personal vid Immigrant Service. Sedan SIV tillkom år 1969 anlitar man även dess språksektion.

Tolkkostnaderna

Eskilstuna stad har från år 1967 anslagit medel till informationsverksamhet bland invandrare. Bidraget var detta år 30 000 kronor. År 1970 hade den samlade budgeten stigit till 230 000 kronor för att kalenderåret 1971 uppgå till 378 000 kronor. Av den totala budgeten för kalenderåret 1971 uppgick ersättningen till ej fast anställda tolkar till 215 000 kronor.

Ersättningarna från landstinget för tolkkostnader uppgick kalenderåret 1971 till 57 500 kr. Landstinget debiteras inte några administrativa kostnader, vilket innebär att kommunen svarar för hela kostnaden för

rekrytering av tolkar, expenser i samband med förmedling av tolkar, kursverksamhet m. m.

Budgetförslaget för år 1973 uppgår till totalt 460 000 kronor. Inkomsterna beräknas bli 80 000 kronor, varav merparten utgör tolkarvoden från landstinget. Lönekostnaderna beräknas till 336 000 kronor, av vilka ersättningarna till tolkarna utgör 220 000 kronor. Den hastigt växande budgeten för Immigrant Service i Eskilstuna beror delvis på att man inte interndeberar tolkkostnaderna. Socialförvaltningen och andra kommunala förvaltningar har följaktligen blygsamma eller obefintliga kostnader för språkservice.

Suomenkielinen tiivistelmä

Ruotsin hallitus asetti vuonna 1968 parlamentaarisen siirtolaisasiainkomitean. Komitean tehtäväksi annettiin selvittää siirtolaisten ja etnisten vähemmistöjen asemaa Ruotsissa sekä tehdä näihin ongelmiin liittyviä toimenpide-ehdotuksia yhteiskuntaelämän eri aloilla.

Vuosien 1971/1972 vaihteessa Ruotsissa asui 416 500 ulkomaan kansalaista. Noin puolet näistä (206 000) on Suomen kansalaisia. Seuraavaksi suurimman ryhmän muodostavat jugoslaavit (40 500). Vuonna 1970 tapahtuneen suuren maahanmuuton jälkeen (77 000 maahan- ja 29 000 maastamuuttajaa), maahanmuutto väheni huomattavasti vuoden 1971 aikana (42 600 henkilöä), kun taas maastamuutto nousi (39 500 henkilöä). Vuonna 1972 tilanne näyttää ensimmäisen kerran vuoden 1929 jälkeen muodostuvan sellaiseksi, että Ruotsista muuttaa enemmän ihmisiä kuin mitä maahan saapuu. Tämä on kuitenkin luultavasti tilapäistä.

Siirtolaisasiainkomitea jätti ensimmäisen mietintönsä vuonna 1971. Se käsitteli siirtolaisten koulutuskysymyksiä ja sisälsi mm. ehdotuksen jonka mukaan kaikilla siirtolaisilla, jotka muuttavat Ruotsiin 1.1.1973 jälkeen, olisi laillinen oikeus 240 tunnin ilmaiseen ruotsin kielen- ja yhteiskuntatiedon opetukseen menettämättä palkkaetujaan. Hallitus on lokakuussa 1972 antanut Ruotsin valtiopäiville esityksen joka perustuu komitean ehdotukseen.

Tämä siirtolaisasiainkomitean toinen mie-

tintö käsittelee kysymystä joka koskee siirtolaisille annettavaa tulkki- ja käännöspalvelua, ja täten se siis läheisesti liittyy komitean ensimmäiseen mietintöön. Luvut 2—5 sisältävät eräitä tilastotietoja sekä antavat yleiskuvan tämänhetkisestä tulkkipalveluksesta ja -koulutuksesta. Kuudes luku sisältää eri siirtolaisjärjestöjen esittämiä yhteiskunnan tulkkipalvelukseen liittyviä mielipiteitä, jotka komitea on saanut eri kyselytilaisuuksissa. Seitsemäs ja kahdeksas luku sisältävät komitean ehdotukset. Liitteissä 1—9 käsitellään mm. eräitä erikoiskysymyksiä.

Vuonna 1971 toteutettiin Ruotsissa julkista hallintoa koskeva oikeusuudistus. Tässä yhteydessä mm. hyväksyttiin määräyksiä joiden mukaan kaikilla julkisen hallinnon viranomaisilla on valtuus käyttää tulkkia yhteyksissään henkilöihin, jotka eivät osaa ruotsia. Komitean ehdotukset paremmasta tulkkipalveluksesta perustuvat juuri näihin määräyksiin. Komitea kehottaa asianomaisia viranomaisia ja työmarkkinoiden eri osapuolia kiinnittämään enemmän huomiota tulkkipalvelukseen liittyviin kysymyksiin.

Ruotsissa tällä hetkellä ei ole muuta tulkkipäätöstä kuin puolustusvoimien järjestämä tulkkipäätöstä sekä Valtion maahanmuuttoviraston järjestämät viikkokurssit, joiden kustannukset ovat n. 0,5 milj. kr. vuosittain. Tulkkipäätöstä ei ole. Koska pätevien tulkkipäätösten tarve on suuri, siirtolaisasiainkomitea ehdottaa yliopistotasolla tapahtuvaa tulkkipäätöstä. Tätä varten komitean mie-

lestä pitäisi perustaa erityinen tulkki koulu.

Opetuksen tulisi kolmen lukukauden aikana syventää aikaisemmin hankittuja kielitaitoja ja sen lisäksi opetusta tulisi antaa erikoisaineissa. Ehdotuksen mukaan koulun olisi samanaikaisesti järjestettävä kuusi kurssia noin 70 tulkille eri kielissä — lähinnä suomen ja serbokratian kielessä.

Siirtolaisasiainkomitea ehdottaa edelleen, että sellaista tulkkien jatkokoulutusta, jota tällä hetkellä Valtion maahanmuuttovirasto hoitaa, tulevaisuudessa järjestettäisiin koko maassa opintoliittojen toimesta. Tämän kurssitoiminnan pitäisi olla tarkoitettu henkilöille jotka lähinnä toimivat ”kontaktitulkkeina”, ja opetuksen tulisi käsittää 60—80 tuntia. Toiminnan tulisi saada valtion tukea, mutta myös työmarkkinaosapuolten pitäisi osittain vastata koulutuksen kustannuksista. Komitean mielestä tulkki koulutusta voitaisiin myös järjestää kansanopistoissa.

Ruotsissa ei ole — toisin kuin muissa pohjoismaissa — yhteiskunnan järjestämää tulkkien ja kääntäjien auktorisointia. Tästä syystä komitea ehdottaa erityisen valtion lautakunnan perustamista tulkkien ja kääntäjien tason tarkistamista ja auktorisointia varten. Lautakuntaan pitäisi kuulua asianoimaisten viranomaisten ja järjestöjen edustajia. Lautakunnan pitäisi myös eri puolilla maata säännöllisesti järjestää tutkintolaisuuksia niille tulkeille, joita viranomaiset käyttävät pätevyuden tarkistamiseksi. Siirtolaisasiainkomitea ehdottaa myös erityistä vaitiolovelvollisuuslakia tulkeille ja kääntäjille.

Ruotsissa toimii noin 30 paikkakunnalla siirtolaisille tarkoitettuja neuvontatoimistoja. Suurin osa niistä toimii kuntien valvonnan alaisina. Yksi toimistojen päätehtävistä on tulkkien ja kääntäjien välittäminen siirtolaisille, viranomaisille ja järjestöille. Komitea katsoo, että neuvontatoimistoilla on tärkeä tehtävä yhteiskunnassa ja että toimistoja olisi lisättävä. Komitea ehdottaa myös että Valtion maahanmuuttoviraston kieliosasto saisi enemmän varoja voidakseen palvella viranomaisia ja järjestöjä jotka tarvitsevat käännöksiä Ruotsissa asuvien siirtolaisten kielille. Viranomaisten pitäisi esimerkiksi laa-

jemma määrin käyttää monikielisiä lomakkeita yhteyksissään siirtolaisiin.

Siirtolaisasiainkomitean mielestä viranomaisten pitäisi ottaa palvelukseensa enemmän kaksikielisiä henkilöitä ja henkilökunnan koulutuksen osana järjestää kursseja Ruotsissa asuvien siirtolaisten kielissä.

Pohjoismaiden neuvosto hyväksyi vuonna 1966 suosituksen pohjoismaiseksi kielisopimukseksi. Sopimuksen mukaan pohjoismaiden kansalaiset saisivat oikeuden ilman kustannuksia käyttää omaa kieltään kääntäessään muun pohjoismaan viranomaisen puoleen. Koska sopimukseen liittyvät ongelmat lähinnä koskisivat Ruotsia pohjoismaiden oikeusministerit päättivät vuonna 1967, että Ruotsi kartottaisi ongelmia, minkä jälkeen asia otettaisiin uudelleen esille yhteispohjoismaisella tasolla. Kun siirtolaisasiainkomitea asetettiin vuonna 1968, se sai myös tehtäväkseen selvittää pohjoismaisen kielisopimuksen edellytykset Ruotsin osalta. Mietinnön 8. luvussa komitea esittää pohjoismaiseen kielisopimukseen liittyvät mielipiteensä.

Ottaen huomioon Ruotsin valtion 1971 hyväksymät uudet hallinto-oikeudelliset säännöt tulkkien käyttämisestä ja siirtolaisasiainkomitean tässä mietinnössä esittämät toimenpiteet paremman tulkkipalvelun aikaansaamiseksi, komitea omalta osaltaan puoltaa pohjoismaisen kielisopimuksen toteuttamista.

Summary

The Royal Commission on the Social Adjustment of Immigrants (Invandrarutredningen) was appointed by the Swedish government in 1968. Its task is to investigate the situation of immigrants and ethnic minorities in Sweden and to present proposals for various measures in the social and cultural fields. The Commission is parliamentary.

At the year end 1971 there were 416,500 aliens resident in Sweden. About half of them (206,000) were Finnish citizens. The next largest group was the Yugoslavs (40,500). After the very large immigration in 1970 (77,000 immigrants and 29,000 emigrants) immigration fell considerably during 1971 (42,600 persons) while emigration rose (39,500 persons). 1972 seems to be the first year since 1929 when more persons have emigrated from than have immigrated to Sweden, though this is probably only a temporary phenomenon.

The Commission issued its first report in 1971. This dealt with the educational situation of immigrants and, among other things, contained proposals concerning a statutory right to 240 hours paid teaching of Swedish and elementary civics for all immigrants entering Sweden after January 1, 1973. In October 1972 the government presented to the Swedish parliament a bill based on the Commission's proposal.

This second report of the Commission deals with the question of an interpreter and translator service for immigrants and thus has close ties with the Commission's first report.

Chapters 2—5 of the report contain certain statistical data and describe the present interpreter service and interpreter training. Chapter 6 sets out the views on the public interpreter service expressed by different immigrant organizations with which the Commission has had discussions. Chapters 7 and 8 contain the Commission's proposals. Appendices 1—9 deal with certain special questions.

A reform of the Swedish administrative legislation was introduced in 1971. In conjunction therewith a regulation was adopted which implies that all government agencies shall be authorized to employ the services of interpreters for contact with persons who do not possess a command of Swedish. The proposals of the Commission for an improved interpreter service are based on this regulation. The Commission recommends that the government agencies and labour market organizations concerned shall devote greater attention to the question of an interpreter service for immigrants.

The only training facilities for interpreters that exist at present in Sweden are special education for military interpreters and weekly courses for interpreters which are arranged by the National Immigration and Naturalization Board (Statens invandrarverk). The cost of the weekly courses is about \$ 100,000 per annum. No interpreter school exists. In view of the great need for qualified interpreters the Commission proposes that interpreters'

courses should be arranged at university level. In the Commission's opinion a special school of interpreters should be established for this purpose. Training at the school should be based on previous linguistic knowledge and should comprise three terms in different special subjects. It is suggested that the school could at the same time arrange six courses for interpreters in different languages — primarily Finnish and Serbo-Croatian — for altogether about 70 students.

The Commission also proposes that the courses for interpreters now organized by the National Immigration and Naturalization Board should in future be arranged throughout the country under the auspices of the voluntary education associations. These courses should be designed for persons working primarily as "contact interpreters" and should comprise 60—80 hours of teaching. Government grants should be allotted for this purpose, but the labour market organizations should also carry a certain responsibility for the costs of the training. Training of interpreters should, in the opinion of the Commission, also be given at the folk high schools.

In Sweden — in contradistinction to the other Nordic countries — there is no government authorization of interpreters and translators. The Commission therefore proposes that a special government committee for examination and authorization of qualified interpreters and translators should be set up. The committee should include representatives of the agencies and organizations concerned. The committee should also, in different parts of the country, regularly arrange examinations of the interpreters whose services are utilized by the agencies in order to test their qualifications. The Commission also proposes a special law on the obligation of secrecy for interpreters and translators.

At some 30 places in Sweden there are special information offices for immigrants, most of which are under the administration of local authorities. A main task of these offices is to provide interpreters and translators for immigrants, government agencies and organizations. The Commission considers that the

information offices fulfil an important function and that their sphere of activities should be extended. The Commission also proposes that the Translation Section of the National Immigration and Naturalization Board should be given increased resources so that it can serve government agencies and organizations which have a need for translations into languages spoken by immigrants in Sweden. Agencies should, for example, make use to a greater extent of multilingual forms in their contacts with immigrants.

The Commission also recommends that agencies should to a greater extent employ bilingual personnel and, as a step in the training of such personnel, should arrange courses in languages spoken by immigrants in Sweden.

In 1966 the Nordic Council recommended that the governments of the Nordic countries (Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden) should sign a convention under which citizens of a Nordic country should be able to use their own language in dealing with an authority in another Nordic country, the expense of interpretation being borne by the authority. The Nordic Council consists of members of parliament from all the Nordic countries and issues recommendations on common questions to the governments. The problems associated with a Nordic language convention apply primarily to Sweden, and since 1968 the Commission has been investigating the prospects of Sweden signing such a convention. In its present report the Commission points out that, after examining the consequences of such a convention for Sweden, it concurs with the proposal for a Nordic language convention.

Statens offentliga utredningar 1972

Kronologisk förteckning

1. Ämbetsansvaret II. Ju.
2. Svensk möbelindustri. I.
3. Personal för tyg- och intendenturförvaltning. Fö.
4. Säkerhets- och försvarspolitik. Fö.
5. CKR. (Centrala körkortsregistret) K.
6. Reklam I. Beskattning av reklamen. U.
7. Reklam II. Beskrivning och analys. U.
8. Forskning inom försvaret. Fö.
9. (Utkommer senare.)
10. Godsbefordran till sjöss. Ju.
11. Förenklad löntagarbekattning. Fi.
12. Skadestånd IV. Ju.
13. Kommersiell service i glesbygder. In.
14. Revision av vattenlagen. Del 2. Ju.
15. Ny regeringsform - Ny riksdagsordning. Ju.
16. Ny regeringsform - Ny riksdagsordning. (Följdförfattningar) Ju.
17. Nomineringsförfarande vid riksdagsval - Riksdagen i pressen. Ju.
18. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. Ju.
19. Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. U.
20. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. U.
21. Svävarfartslag. K.
22. Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. Ju.
23. Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. U.
24. Vägfraktavtalet II. Ju.
25. Naturgas i Sverige. I.
26. Förskolan 1. S.
27. Förskolan 2. S.
28. Konsumentköplag. Ju.
29. Konsumentupplysning om försäkringar. H.
30. Bostadsanpassningsbidrag. In.
31. Lag om hälso- och miljöfarliga varor. Jo.
32. Kommunalt samlingsstyre eller majoritetstyre? C.
33. Förhandlingsrätt för pensionärer. In.
34. Familjestöd. S.
35. Skogsbrukets frö- och plantförsörjning. Jo.
36. Samhälle och trossamfund. Slutbetänkande. U.
37. Samhälle och trossamfund. Bilaga 1—19. U.
38. Samhälle och trossamfund. Bilaga 20. Andra trossamfundets ekonomi. U.
39. Abortfrågan. Remissyttranden. Ju.
40. Konkurrens i bostadsbyggandet. In.
41. Familj och äktenskap I. Ju.
42. Vägtrafikbeskattningen. Fi.
43. Utnyttjande och skydd av havet. I.
44. Reformerad skatteutjämning. Fi.
45. Kulturminnesvård. U.
46. Landskapsvård genom täktsamverkan. Ju.
47. Data och integritet. Ju.
48. Riksdagen och försvarsplaneringen. Fö.
49. Tryckfriheten och reklamen. Ju.
50. Skyddsrum. Fö.
51. Sjölagens befraktningskapitel. Ju.
52. Rapport angående kommunal information m. m. C.
53. Handräckningstjänst i försvaret. Fö.
54. Skyddat arbete. In.
55. Decentralisering av statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken. Del 2. Slutrapport. Fi.
56. Glesbygder och glesbygdspolitik. In.
57. Ledningsrättslag. Ju.
58. Koncession för pipelines. K.
59. Att välja framtid. Ju.
60. Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m. m. S.
61. Försök med bibliotek. Litteraturutredningens biblioteksstudier. U.
62. Offentligt stöd till de politiska partierna. Ju.
63. Näringslivets försörjning med riskkapital från allmänna pensionsfonder. Fi.
64. Kriminalvård. Ju.
65. Barnavårdsmannafrågan. Ju.
66. Ny kulturpolitik. Del 1. Nuläge och förslag. U.
67. Ny kulturpolitik. Del 2. Sammanfattning. U.
68. Värnpliktsförmåner. Fö.
69. Värnpliktigas ekonomiska och sociala situation. Bilaga 5 till UFV betänkande Värnpliktsförmåner. Fö.
70. Rätten till ratten. Förslag till körkortsreform. Del 1. Allmän motivering. Ju.
71. Rätten till ratten. Förslag till körkortsreform. Del 2. Lagtext och specialmotivering. Ju.
72. Rätten till ratten. Förslag till körkortsreform. Del 3. Expertutredningar. Ju.
73. Ersättning för vissa befogade frihetsinskränkningar. Ju.
74. Arbetskraften inom byggnadsverksamheten. In.
75. Skyddat arbete. Bilagor. In.
76. Unga lagöverträdare. Ju.
77. Låginkomstproblemet. In.
78. Företagsservice för utveckling av mindre och medelstora företag. I.
79. Kreditupplysning och integritet. Ju.
80. En bok om böcker. Litteraturutredningens branschstudier. U.
81. Allmän tandvårdsförsäkring. S.
82. Flygarbetstid. K.
83. Invandrarutredningen 2. In.

Statens offentliga utredningar 1972

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Ämbetsansvaret II. [1]
Godsbefordran till sjöss. [10]
Skadestånd IV. [12]
Revision av vattenlagen. Del 2. [14]
Grundlagberedningen. 1. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning. [15] 2. Ny regeringsform · Ny riksdagsordning (Följdförfattningar) [16] 3. Nomineringsförfarande vid riksdagsval · Riksdagen i pressen. [17]
4. Norge och den norska exilregeringen under andra världskriget. [18]
Domstolsväsendet IV. Skiljedomstol. [22]
Vägfrakttavtalet II. [24]
Konsumentköplag. [28]
Abortfrågan. Remissyttrandet. [39]
Familj och äktenskap I. [41]
Landskapsvård genom täktsamverkan. [46]
Data och integritet. [47]
Tryckfriheten och reklamen. [49]
Sjölagens befraktningskapitel. [51]
Ledningsrättslag. [57]
Att välja framtid. [59]
Offentligt stöd till de politiska partierna. [62]
Kriminalvård. [64]
Barnavårdsmanfrågan. [65]
Trafikmålskommittén. 1. Rätten till rätten. Förslag till körkortsreform. Del 1. Allmän motivering. [70] 2. Rätten till rätten. Förslag till körkortsreform. Del 2. Lagtext och specialmotivering. [71] 3. Rätten till rätten. Förslag till körkortsreform. Del 3. Expertutredningar. [72]
Ersättning för vissa obefogade frihetsinskränkningar. [73]
Unga lagöverträdare. [76]
Kreditupplysning och integritet. [79]

Försvarsdepartementet

Personal för tyg- och intendenturförvaltning. [3]
1970 års försvarsutredning. 1. Säkerhets- och försvarspolitik. [4] 2. Riksdagen och försvarsplaneringen. [48]
Forskning inom försvaret. [8]
Skyddsrum. [50]
Händräckningstjänst i försvaret. [53]
Utredning rörande systemet för förmåner åt värnpliktiga m. fl. (UFV) 1. Värnpliktsförmåner. [68] 2. Värnpliktsigas ekonomiska och sociala situation. Bilaga 5 till UFV betänkande Värnpliktsförmåner. [69]

Socialdepartementet

1968 års barnstugeutredning. 1. Förskolan 1. [26] 2. Förskolan 2. [27]
Familjestöd. [34]
Beskattade förmåner vid sjukdom och arbetslöshet m. m. [60]
Allmän tandvårdsförsäkring. [81]

Kommunikationsdepartementet

CKR. (Centrala körkortregistret) [5]
Svåvarfartslag. [21]
Koncession för pipelines. [58]
Flygarbetstid. [82]

Finansdepartementet

Förenklad löntagarbekattning. [11]
Vägtrafikbeskattningen. [42]
Reformerad skatteutjämning. [44]
Decentralisering i statlig verksamhet — ett led i regionalpolitiken. Del 2. Slutrapport. [55]
Näringslivets försörjning med riskkapital från allmänna pensionsfonden. [63]

Utbildningsdepartementet

Reklamutredningen. 1. Reklam I. Beskattning av reklamen. [6] 2. Reklam II. Beskrivning och analys. [7]
Uppsökande verksamhet för cirkelstudier inom vuxenutbildningen. [19]
1968 års litteraturutredning. 1. Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen. Litteraturutredningens läsvanestudier. [20] 2. Försök med bibliotek. Litteraturutredningens biblioteksstudier. [61] 3. En bok om böcker. Litteraturutredningens branschstudier. [80]
Högre utbildning — regional rekrytering och samhällsekonomiska kalkyler. [23]
1968 års beredning om stat och kyrka. 1. Samhälle och trossamfund. Slutbetänkande. [36] 2. Samhälle och trossamfund. Bilaga 1—19. [37] 3. Samhälle och trossamfund. Bilaga 20. Andra trossamfunds ekonomi. [38]
Kulturminnesvård. [45]
Kulturrådet. 1. Ny kulturpolitik. Del 1. Nuläge och förslag. [66] 2. Ny kulturpolitik. Del 2. Sammanfattning. [67]

Jordbruksdepartementet

Lag om hälso- och miljöfarliga varor. [31]
Skogsbrukets frö- och plantförsörjning. [35]

Handelsdepartementet

Konsumentupplysning om försäkringar. [29]

Inrikesdepartementet

Kommersiell service i glesbygder. [13]
Bostadsanpassningsbidrag. [30]
Förhandlingsrätt för pensionärer. [33]
Konkurrens i bostadsbyggandet. [40]
Utredning rörande den skyddade sysselsättningen. 1. Skyddat arbete. [54] 2. Skyddat arbete. Bilagor. [75]
Glesbygder och glesbygdspolitik. [56]
Arbetskraften inom byggnadsverksamheten. [74]
Låginkomstproblemet. [77]
Invandrarutredningen 2. [83]

Civildepartementet

Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre? [32]
Rapport angående kommunal information m. m. [52]

Industridepartementet

Svensk möbelindustri. [2]
Naturgas i Sverige. [25]
Nyttjande och skydd av havet. [43]
Företagsservice för utveckling av mindre och medelstora företag. [78]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.

